

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 10/1'2017

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328 (економічні науки), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Таврійським національним університетом ім. В.І.Вернадського та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 21 від 18 жовтня 2017 року) та Вченою Радою Таврійського національного університету ім. В.І.Вернадського

(Протокол № 39 від 19 жовтня 2017 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 23.10.2017

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

Е-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2017
© "Економіка. Фінанси. Право",
2017

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, декан юридичного факультету Академії муніципального управління, Заслужений економіст України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України
Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джужа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Кононенко Леонід Минович, к.ю.н., професор, професор кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор, доцент кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Дацій Олександр Іванович, д.е.н., професор, в.о. ректора Академії муніципального управління, Заслужений працівник освіти України

Заступник керівника редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, професор кафедри економіко-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та адміністративного менеджменту Академії муніципального управління

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту Академії муніципального управління

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри державних та місцевих фінансів Академії муніципального управління

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., доцент

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, завідувач секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Прухнівський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Ткаченко Сергій Анатолійович, к.е.н., доцент, виконуючий обов'язки ректора Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Академії муніципального управління

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Технічний редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

Випусковий редактор:

Туманян Анна Оганесівна

ЗМІСТ

Н.М. ГУЛЯЄВА, С.І. КАМІНСЬКИЙ. Сутнісні характеристики економічної безпеки підприємства: ствердження і заперечення	4
Х.М. КОЛОМІЄЦЬ. Вітчизняна практика і зарубіжний досвід забезпечення продовольчої безпеки	9
В.М. ГУРНАК, В.О. НОВАК, В.В. ІГНАТЮК. Деякі аспекти підвищення ефективності функціонування малодіяльних ділень залізничного транспорту	12
А.В. БРИГІНЕЦЬ. Імплементція позитивного досвіду Швейцарії по забезпеченню захисту банківської інформації у фінансово-правових відносинах	16
О.О. БРИГІНЕЦЬ. Особливості початку кримінального провадження про злочинні дії з відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю	20
М.Г. БОРТНІКОВА. Економічне оцінювання впровадження діагностованих консалтингових проєктів для підприємств	24
О.М. БОНДАРЕНКО, А.М. ТРЕТЯК. Дебіторська заборгованість підприємства за вимогами чинного законодавства України	28
О.І. ЛАВРЕНЮК. Проблеми забезпечення конкурентоспроможності підприємств АПК	31
О.В. ПЕРЧУК. Економічна природа бюджету для громадян	34
Н.О. ПЕТРЕНКО. Прогнозування як елемент підвищення якості управління розвитком аграрного сектору	36
Н.О. ПОТАПОВА, А.М. ГАРАСИМЧУК. Особливості управлінського аналізу випуску і реалізації готової продукції	43
Н.О. ПОТАПОВА, Є.І. САМОЙЛЕНКО. Проблемні аспекти обліку розрахунків з покупцями та замовниками	46
М.В. МАРЧЕНКО. Правові проблеми інституту промудльгації в Україні	48
С.В. САВЧУК. Теоретичні підходи до визначення фінансового планування	54
Л.Г. ЛІПІЧ. Корегування цілей функціонування підсистеми екологічного менеджменту підприємства для сталого розвитку регіону	58
Д.П. МАЗОХА, О.І. ПУРСЬКИЙ. Метод організації взаємодії мережі інтернет-магазинів з оптовою торговельною web-системою	61

АНОТАЦІЇ, КОМЕНТАРІ, КОНСУЛЬТАЦІЇ

В. АРХИПОВА. Актуальні питання у сфері земельних відносин	66
А. ТУМАНЯН. Обережно – плагіат!	71

ГУЛЯЄВА

Наталія Миколаївна

УДК 330.101.8

КАМІНСЬКИЙ

Сергій Іванович

5sk@ukr.net

к.е.н., професор, Київський національний торговельно-економічний університет

**СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВА: СТВЕРДЖЕННЯ І
ЗАПЕРЕЧЕННЯ ***

**CURRENT CHARACTERISTICS OF THE
ENTERPRISE ECONOMIC SAFETY:
APPROVAL AND PROPOSAL**

* Стаття написана в рамках виконання НДР "Формування системи економічної безпеки підприємництва в Україні", яка фінансується за кошти загального та спеціального фонду Державного бюджету України на замовлення МОН України

к.е.н., старший викладач, Київський національний торговельно-економічний університет

У статті розглянуто наукові підходи провідних вчених до визначення наукової категорії «економічна безпека підприємства». На основі аналізу цих підходів визначено основні сутнісні характеристики даного явища та сформоване авторське наукове бачення дефініції «економічна безпека підприємства».

В статье рассмотрены научные подходы ученых к определению научной категории «экономическая безопасность предприятия». На основе анализа этих подходов определены основные сущностные характеристики данного явления и сформировано авторское научное видение дефиниции «экономическая безопасность предприятия».

The article deals with the scientific approaches of leading scientists to the definition of the scientific category "economic security of the enterprise". On the basis of the analysis of these approaches, the basic essential characteristics of this phenomenon are determined and the author's scientific vision of the definition "economic security of the enterprise" is formed.

Ключові слова: економічна безпека, економічна безпека підприємства, ресурси, загрози, фінансова стабільність, економічний розвиток підприємства

Ключевые слова: экономическая безопасность, экономическая безопасность предприятия, ресурсы, угрозы, финансовая стабильность, экономическое развитие предприятия

Keywords: economic security, economic safety of the enterprise, resources, threats, financial stability, economic development of the enterprise

ВСТУП

В нинішніх економічних реаліях діяльність суб'єктів господарювання відбувається під впливом дії різноманітних внутрішніх та зовнішніх факторів. Кожний з них може нести пряму чи опосередковану загрозу, створювати певні ризики для функціонування підприємства. Тобто, впливати на здатність підприємства утримувати рівноважний стан операційної і фінансової діяльності, перш за все, а в цілому – на його економічну безпеку.

Враховуючи високу актуальність даної проблеми, дослідженням її займалися багато провідних вчених. На наш погляд, найбільший науковий внесок в розвиток теорії економічної безпеки підприємств внесли: Батюк Б.Б., Бондаренко О.О., Варнілій З.С., Васильців Т.Г., Геєць В.М., Грунін О.А., Грунін С.О., Дацьків Р.М., Єфімова Г.В., Захаров О.В., Камлик М.І., Карачина Н.П., Кириченко О.А., Козачен-

ко Г.В., Колосов А.В., Кузенко Т.Б., Лаптев С.М., Левків Г.Я., Лисенко Ю., Ляшенко О.М., Марущак С.М., Міщенко С.Г., Мельник П.В., Олейников Є.О., Пономарьов В.П., Пригунов П.Я., Руденський Р.А., Ружницької О.В., Спиридонов А.А., Сухецький В.А., Тарангул Л.Л., Шкарлет С.М. та ін. Проте однозначного наукового підходу до визначення сутності цієї економічної категорії не сформовано.

МЕТА РОБОТИ полягає у формуванні авторського наукового бачення наукової дефініції «економічна безпека підприємства» на основі дослідження сутнісних характеристик даної наукової категорії.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є нормативно-правові акти України, публікації провідних вчених, наукові фахові журнали та ресурси Internet.

Під час дослідження були використанні методи наукової індукції та аналогії, використано системний підхід в дослідженні та методи порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Дослідження підходів до визначення сутності категорії «економічна безпека» в роботах з економічної теорії доводять, що незважаючи на їх різноманіття є ознаки, за якими можна групувати за їх подібністю чи компліментарністю.

Наприклад, таку характеристику сутності поняття «економічна безпека підприємства» як стан захищеності інтересів всіх суб'єктів господарської діяльності наводять у своїх наукових доробках Захаров О.І., Камлик М.І., Кириченко О.А., Козаченко Г.В., Колосов А., Лаптев С.М., Ляшенко О.М., Пономарьов В.П., Пригунов П.Я. Причому очевидним є визначення цього поняття за функціональною (цільовою) ознакою.

Поглиблюючи попереднє визначення М.І. Камлик [1] трактує економічну безпеку підприємства як комплекс взаємопов'язаних заходів організаційно-правового характеру, що здійснюються спеціальними органами, службами, підрозділами суб'єкта господарювання, спрямованих на захист життєво важливих інтересів особистості, підприємства і держави від протиправних дій з боку реальних чи потенційних впливів фізичних або юридичних осіб, які можуть призвести до істотних економічних втрат та загрози економічному зростанню в майбутньому. Тобто, автор акцентує увагу саме на аспекті захисту майнових інтересів учасників господарських відносин від протиправних дій інших фізичних та/або юридичних осіб у середовищі функціонування підприємства.

Досить схоже за економічним змістом визначення «економічної безпеки підприємства» як поняттю дають група авторів – О.І. Захаров, О.А. Кириченко, С.М. Лаптев, П.Я. Пригунов [2], розглядаючи його як організаційний комплекс, котрий складається із сукупності організаційних, управлінських, технічних, правових та інших заходів, спрямованих на захист законних інтересів його керівництва та інвесторів, інструментів сприяння забезпеченню його стійкого розвитку. Тобто, увага фокусується на захищеності інтересів інвесторів та керівництва компанії, які є, зрозуміло, органічними самому об'єкту управління та вкладень.

Розглядаючи економічну безпеку підприємства через призму захисту інтересів від загроз зовнішнього середовища Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко [3, с. 87] трактують сутність економічної безпеки як міру гармонізації в часі й просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним контактуючих суб'єктів навколишнього середовища, котрі діють поза межами системи «підприємство».

А.В. Колосов [4, с. 256] доповнює попереднє трактування наявністю загроз внутрішнього середовища і формує визначення як стан захищеності життєво важливих економічних інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх джерел небезпеки, який фор-

мується адміністрацією та персоналом шляхом реалізації системи заходів правового, організаційного та інженерно-технічного характеру.

Попереднє узагальнення наведених трактувань дозволяє виділити першу сутнісну характеристику наукової категорії «економічна безпека підприємства», що сформулюється як сукупність економічних відносин, яка реалізується у комплексі організаційно-правових заходів, спрямованих на захист майнових і не майнових інтересів учасників господарської діяльності підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Під іншим кругом зору розглядають цю проблему Бондаренко О.О., Грунін О.А., Грунін С.О., Олейніков Є.О., Сухецький В.А. та ін., які стверджують, що економічна безпека підприємства має захищати від негативного впливу ресурси підприємства і сприяти їх ефективному використанню, тобто визначення сформоване за ознакою цілепокладання не розкриваючи економічну природу явища.

Зокрема, О.О. Бондаренко та В.А. Сухецький [5, с. 38] економічну безпеку підприємства визначають як поняття, що є складним і комплексним та тлумачать його як сукупність заходів, котрі забезпечують платоспроможність підприємства та ліквідність його оборотних активів. Крім того, до їх складу вводиться організація контролю усіх видів діяльності підприємства з метою забезпечення необхідної кваліфікації, компетентності та активності менеджерів; цільової ефективності використання усіх видів ресурсів; попередження можливих збитків від реалізації внутрішніх та зовнішніх загроз і досягнення необхідного рівня загальної ефективності тощо. Отже, понятійно економічна безпека підприємства розглядається через здатність забезпечувати стійку ефективність управління наявними в організації ресурсів (фінансовими, майновими, кадровими, виробничими, інвестиційними та ін.)

Підтримує цю позицію, Є.О. Олейніков [6, с. 215], який теж розглядає економічну безпеку підприємства через гарантовану ефективність використання ресурсів і доповнює дане твердження сталими перспективами стабільного розвитку компанії в майбутньому. Тобто визначає економічну безпеку підприємства як стан найбільш ефективного використання ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства сьогодні та в майбутньому.

Економічну безпеку підприємства як характеристику, що визначає ефективне використання ресурсів, але в умовах конкурентного ринку трактують О.А. Грунін та С.О. Грунін [7]. Так само економічна безпека підприємства визначається ними як стан суб'єкта господарювання, у якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає послаблення, запобігання або захисту від існуючих небезпек та загроз, чи непередбачених обставин і, в основному, забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарчого ризику.

Виходячи з такого підходу можна сформувати другу сутнісну характеристику наукової категорії «економічна безпека підприємства» у розумінні економічних відносин у сфері ефективного управ-

ління наявними ресурсами підприємства, що забезпечує його стабільне функціонування в умовах ринкової конкуренції через певний організаційно-економічний механізм.

Твердження, що економічна безпека підприємства має бути направлена на захищеність підприємства від різноманітних загроз наведено у наукових доробках Васильцева Т.Г., Варнілія З.С., Кузенко Т.Б., Мельника П.В., Тарангул Л.Л. та ін.

Зокрема, Т.Г. Васильців [8, с. 74] деталізує визначення у дефініції, що розкриває ознаку захищеності діяльності підприємства від негативного впливу зовнішнього оточення, через здатність своєчасно усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, які не відбиваються руйнуючим чином. Тобто, автор акцентує увагу на аспекті захищеності господарської діяльності підприємства від впливу будь-яких загроз його господарській діяльності.

Варіюють попереднє трактування і доповнюють його українські вчені Варналій З.С., Мельник П.В., Тарангул Л.Л. та ін. [9, с.38], які під економічною безпекою підприємства розуміють результат комплексу заходів, орієнтованих на усунення фінансово-економічних загроз функціонуванню та розвитку підприємства і забезпечення його фінансової стійкості й незалежності, високої конкурентоспроможності технологічного потенціалу, оптимальності та ефективності організаційної структури, правового захисту діяльності, захисту інформаційного середовища, комерційної таємниці, безпеки персоналу, капіталу, майна та комерційних інтересів. Вчені зосереджують увагу на аспекті захищеності інтересів підприємства через ключові процеси діяльності: фінансові, кадрові, майнові, управлінські, правові та внутрішньої безпеки.

Дану характеристику, але з врахуванням ролі місії підприємства формулює Т. Кузенко [10, с. 7], визначаючи економічну безпеку підприємства як стан ефективного використання ресурсів та наявних ринкових можливостей, що дозволяє підприємству уникати внутрішніх і зовнішніх загроз і забезпечує йому стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії. Тобто йдеться про формування первинного «економічного здоров'я» (імунітету) підприємства, що забезпечує його стійкість до зовнішніх і внутрішніх загроз.

Це дозволяє навести третю характеристику економічної безпеки підприємства як певний стан управління підприємством, який забезпечує захищеність підприємства від потенційних внутрішніх та зовнішніх загроз і сталий розвиток компанії.

Через призму підтримання фінансової стабільності підприємства економічну безпеку підприємства розглядають у своїх роботах: Карачина Н.П., Рудницька О.В., Шкарлет С.М. та ін.

Зокрема, Рудницька О.В. трактує економічну безпеку підприємства як поняття, яке характеризує комплекс заходів, що сприяють підвищенню фінансової стійкості господарчих суб'єктів за умов ринкової економіки, захищають їх комерційні інтереси від впливу негативних проявів ринкової влади [11]. Автор сприймає сутність поняття «економічна

безпека підприємства» переважно через його сформовану фінансову стійкість.

Так само через фінансовий стан підприємства розкривається розуміння економічної безпеки підприємства Н.П. Карачиною [12], хоча управління фінансовим станом підприємства не зосереджується на управлінні станом економічної безпеки. На думку автора економічна безпека підприємства – це стан потенційної або відносної захищеності підприємства, який забезпечує незалежність, стабільність, стійкість, здатність до розвитку та спроможність запобігати або підтримувати вплив в певних межах, що залежить від якості управління фінансами підприємства.

Шкарлет С.М. [13] тлумачить економічну безпеку підприємства як безперервний динамічний процес оцінки фінансово-економічних, операційних, техніко-технологічних та інших критеріїв ідентифікації джерел виникнення загроз, застосування антикризових заходів щодо відновлення конкурентних переваг і забезпечення розвитку підприємства. Тобто, автор зауважує на тому, що економічна безпека підприємства в ключовому аспекті є похідною від застосування антикризових інструментів управління.

За таких підходів економічну безпеку підприємства слід розглядати як характеристику певного стану управління підприємством, який спрямований на забезпечення фінансової стабільності компанії, в т.ч. в умовах антикризового коригування.

Цілепокладання закладено в характеристику економічної безпеки підприємства у наукових роботах Батюка Б.Б., Дацькова Р., Камлика М.І., Левкова Г.Я., Лисенка Ю.Г., Міщенко С.Г., Спиридонова А.А., Руденського Р.А. та ін.

За Р.М. Дацьківим економічна безпека є таким станом суб'єкта господарювання (особи, держави, організації і т.д.), який забезпечує йому гармонійний розвиток і ефективне використання шансів і усунення загроз оточуючого середовища [14, с. 148]. Тобто, автор ототожнює поняття економічної безпеки підприємства зі здатністю забезпечити сталий економічний розвиток підприємства з огляду на оточуючі загрози.

Камлик М.І. [15, с. 9] в своєму трактуванні дане поняття розглядає під кутом зору здатності до нейтралізації негативних факторів, які можуть мати місце в діяльності підприємства. На його думку, економічна безпека підприємства – це стан розвитку суб'єкта господарювання, який характеризується стабільністю економічного та фінансового стану, ефективністю нейтралізації негативних факторів і протидії їх впливу на всіх стадіях діяльності.

Формат корпоративного управління вводять в авторське визначення Левків Г.Я. та Батюк Б.Б. [16, с. 98]. Причому вихідна позиція вчених – це розвиток стверджень другої групи авторів, що вважають базисними умовами ефективності – управління ресурсами. Йдеться про стан корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, інформації, технології) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується максимально ефективне їх використання з метою забезпечення стабільного функціонування і динамічного науково-технологічного і соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам.

В той же час Ю.Г. Лисенко, С.Г. Міщенко, Р.А. Руденський, А.А. Спиридонов [17, с. 49] в розуміння економічної безпеки підприємства додають стан виробничо-економічної системи, коли функціонують механізми запобігання або зменшення міри реалізації загроз стабільності функціонуванню та розвитку підприємства. Тобто, вводиться фактор господарських ризиків та управління ними.

Отже, сутнісну характеристику категорії «економічна безпека підприємства» можна доповнити складовою економічних відносин учасників фінансово-господарської діяльності у сфері управління його сталим економічним розвитком в детермінованому середовищі функціонування.

Багатоаспектний аналіз сутнісних характеристик економічної безпеки підприємства доводить не обхідність однозначного тлумачення, яке має бути комплексним, виходячи із природи самого явища. Таку спробу зроблено, наприклад, Єфімовою Г.В. та Марущак С.М. [18, с.12]. На їх думку, економічна безпека підприємства – це економічна категорія, яка характеризує економічні взаємозв'язки у функціонуванні підприємства, не контрольовані або контрольовані ним, що забезпечують йому певний рівень стабільності та стійкості, можливість самореалізації та розширеного самовідтворення шляхом протистояння зовнішнім загрозам і запобігання внутрішнім при наявності відповідних ресурсів.

Нажаль, і в нормативно-правових актах України зміст економічної безпеки підприємства до цього часу не є чітко сформульованим, і цей аспект потребує осмислення і формулювання чітких норм господарського права.

Дещо, в узагальненому вигляді поняття «економічна безпека» трактується у Концепції економічної безпеки України, яка розроблена під керівництвом доктора економічних наук, академіка НАН України В.М. Гейця [19]. В цьому документі економічна безпека розглядається узагальнено як стан економіки, суспільства та інститутів державної влади, при якому забезпечується реалізація та гарантований захист національних економічних інтересів, прогресивний соціально-економічний розвиток України, достатній оборонний потенціал, навіть за несприятливих внутрішніх та зовнішніх умов.

Тобто, тут авторами фокусується увага на економічній безпеці на макрорівні як на стані, який забезпечить розвиток держави навіть за самих несприятливих сценаріях розвитку. Є очевидним, що проблематика економічної безпеки суб'єктів господарювання актуалізується саме недостатньою дослідженістю.

На цьому етапі міркувань щодо сутнісних характеристик даної дефініції, можна погодитись з тим, що економічну безпеку підприємства слід вважати економічною категорією, яка відбиває складні економічні відносини сфері комплексного управління захищеністю підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз його стабільному функціонуванню та економічному розвитку виходячи із цілеполягання діяльності і здатності ефективно використовувати наявні ресурси.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження можна визначити, що сутнісні характеристики наукової категорії «економічна безпека підприємства» активно формуються в процесі наукової дискусії, і мають різний зміст, хоча більшою мірою не конфліктують, а доповнюють і розвивають одна одну. Аналізуючи опубліковані точки зору сучасних вчених було узагальнені підходи у п'яти основних сутнісних характеристиках економічної безпеки підприємства: як комплексу організаційно-правових заходів, що спрямований на захист майнових і немайнових інтересів учасників господарської діяльності від внутрішніх і зовнішніх загроз; як механізму ефективного управління наявними ресурсами підприємства, який забезпечує стабільне функціонування підприємства в умовах ринкової конкуренції; як такого стану управління, що спрямований на його захищеність від потенційних внутрішніх та зовнішніх загроз розвитку; як певний стан управління підприємством, котрий повинен забезпечувати фінансову стабільність компанії, та як комплекс заходів, що забезпечує сталий економічний розвиток.

Список використаних джерел

1. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект / М.І. Камлик. – К.: Атіка, 2005. – 432 с.
2. Управління фінансово-економічною безпекою: навч. посіб. / [Кириченко О.А., Лаптев С.М., Пригунов П.Я., Захаров О.І. та ін.]. – К.: Дорадо-Друк, 2010. – 480 с.
3. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.
4. Экономическая безопасность хозяйственных систем / Под общей ред. А. В. Колосова. – М.: Изд-во РАГС, 2001. – 446 с.
5. Бондаренко О.О. Фінансово-економічна безпека підприємства: теоретичний та практичний аспекти / О.О. Бондаренко, В.А. Сухецький // Ефективна економіка. – 2014. – №10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3580>.
6. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность) / Под ред. Е.А. Олейникова. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. – 288 с.
7. Грунин О.А., Грунин С.О. Экономическая безопасность организации. – СПб.: Питер, 2002. – 160 с.
8. Васильців Т.Г. Економічна безпека України: стратегія та механізми зміцнення: [монографія] / Т.Г. Васильців. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.
9. Економічна безпека / З.С. Варналій, П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул та ін. – К.: Знання, 2009. – 647 с.
10. Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємств в умовах ринкової економіки: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / Т.Б. Кузенко; Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. – К., 2004. – 18 с.
11. Рудницька О.В. Антикризові заходи національних господарств та виклики для економіки України

в посткризовий період / О.В. Рудницька. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2011_17_1/Rudnitskaia.pdf.

12. Карачина Н.П. Термінологічний взаємозв'язок категорій в контексті економічної безпеки / Н.П. Карачина // Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент»: збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – Випуск 7 (26). Частина 2. – Луцьк, 2010.

13. Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: моногр. – К.: Книжкове видавництво НАУ, 2007. – 436 с.

14. Дацків Р.М. Економічна безпека у глобальному вимірі / Р.М. Дацків // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №7 (37). – С. 143–153

15. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: навч. посіб. / М.І. Камлик. – К.: Атака, 2005. – 432 с.

16. Левків Г.Я. Психологічні чинники економічної безпеки підприємств АПК / Г.Я. Левків, Б.Б. Батюк // Вісник Хмельницького національного університету: Зб. наук. пр. – Хмельницький. – 2011. – Т. 3. – № 5. – С. 97–99.

17. Механизмы управления экономической безопасностью / Ю.Г. Лысенко, С.Г. Мищенко, Р.А. Руденский, А.А. Спиридонов; под ред. Ю.Г. Лысенко. – Донецк: ДонНУ, 2002. – 178 с.

18. Єфімова Г.В. Визначення категорій «економічна безпека підприємства» і «безпечний розвиток підприємства» / Г.В. Єфімова, С.М. Марущак // БІЗНЕСІНФОРМ, 2013 – № 11. – С. 8-13

19. Концепція економічної безпеки України / Інститут економіки прогнозування; кер. проекту В.М. Геєць. – К.: Логос, – 1999. – 56 с.

КОЛОМІЄЦЬ

УДК 338.439.02

Христина Миколаївна
Kolomi.Kristina@gmail.comаспірант, Вінницький
національний аграрний
університетВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИDOMESTIC PRACTICE AND EXTERNAL EXPERIENCE FOR FOOD
SECURITY PROFESSIONAL

У статті розглядається вітчизняна практика і зарубіжний досвід забезпечення продовольчої безпеки в сучасних умовах. Представлені заходи, що приймаються міжнародними організаціями, ЄС, США, Японією, Німеччиною. Аналізується світовий рейтинг країн за рівнем забезпечення національної продовольчої безпеки.

В статье рассматривается отечественная практика и зарубежный опыт обеспечения продовольственной безопасности в современных условиях.

Представлены меры, принимаемые международными организациями, ЕС, США, Японией, Германией. Анализируется мировой рейтинг стран по уровню обеспечения национальной продовольственной безопасности.

The article deals with national practice and international experience of food security in modern conditions. These measures are taken by international organizations, the EU, USA, Japan, Germany. The global ranking of countries in terms of ensuring national food security is analyzed.

Ключові слова: продовольча безпека, зарубіжний досвід, державна підтримка, продовольча політика, індекс продовольчої безпеки

Ключевые слова: продовольственная безопасность, зарубежный опыт, государственная поддержка, продовольственная политика, индекс продовольственной безопасности

Keywords: food security, foreign experience, state support, food policy, food security index

ВСТУП

Проблема продовольчої безпеки багатоаспектна і відображає об'єктивно існуючу багатофункціональність самого сільського господарства. Якщо в Україні та інших країнах СНД вона зводиться, переважно, до завдань досягнення продовольчої незалежності, імпорто-заміщення, забезпечення економічної та фізичної доступності продовольчих товарів для всіх верств населення, то в більш розвинених державах Західної Європи її акцент зміщений, перш за все, в сторону екологічної безпеки продуктів харчування, захисту прав споживачів і збереження навколишнього природного середовища. Досвід країн Європейського союзу, які пройшли довгий і важкий шлях набуття власної продовольчої безпеки, виключно важливий для України та інших держав Співдружності, які в подальшому розвитку, безумовно, зіткнуться з аналогічними проблемами.

Уже сьогодні передовий зарубіжний досвід країн Євросоюзу і світу, привертає пильну увагу вчених і практиків нашої країни і активно використовується для вирішення актуальних завдань, що стоять перед вітчизняним сільським господарством в умовах стрімко зростаючої відкритості української економіки, активно йдуть процесів глобалізації та регіональної інтеграції. Питанням забезпечення продовольчої безпеки приділяли значну увагу у своїх працях О. Зеленська, С. Кваша, Б. Пасхавер, Л. Батюк, В. Олійник, М. Лисак, В. Немченко, Ю. Білик, С. Майстро, М. Хорунжий, О. Чернелівська. У даній статті поставлено за мету дослідити

спектр напрямків забезпечення продовольчої безпеки України за допомогою досвіду зарубіжних країн та можливість їх адаптування до національних умов.

МЕТА РОБОТИ полягає в аналізі теоретичних і практичних аспектів зарубіжного досвіду у вирішенні продовольчої проблеми та залучення отриманого досвіду для вирішення цієї проблеми в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти. У процесі дослідження використовувалися такі методи: абстрактно-логічний (для теоретичного узагальнення та формулювання висновків); монографічний (при дослідженні теоретичних методик управління); економіко-статистичний, розрахунково-конструктивний, порівняльний та інші.

РЕЗУЛЬТАТИ

Поняття продовольчої безпеки неоднозначне і багатофункціональне. Абстрагуючись від різних підходів відмітимо, що воно акумулює в собі здатність забезпечити людині доступність необхідних якісних продовольчих ресурсів з метою нормального функціонування її організму.

Продовольча безпека визначається двома складовими – економічною і фізичною доступністю. Доступність продовольства реалізується через можливість його придбання з врахуванням купівельної спроможності, ціни та його наявності у відповідній кількості та

необхідної якості.

Незважаючи на суттєвий прогрес, досягнутий людством в області підвищенні добробуту, бідність і в XXI ст. залишається глобальною проблемою. Із понад 6 млрд. людей, які населяють планету, 2,8 млрд. (47%) живуть менше, ніж на 2 дол. в день, а більше 1,2 млрд. (20%) – менше, ніж на 1 дол. у день. Саме цим визначається низька купівельна спроможність населення, а, відповідно, і проблема голоду. Вирішення проблеми голоду залишається одним з ключових викликів XXI ст. [3, с. 4].

У розвинутих країнах проблема забезпечення продовольчої безпеки вирішується державою на загальнонаціональному рівні. В Україні у ході реформування системи господарювання було реконструйовано державний механізм забезпечення населення продуктами харчування, а єдиної ринкової концепції вирішення цього питання поки не існує. Більше того, наша країна постала перед проблемою недостатності харчування.

Беручи до уваги кризу в Україні у зв'язку з агресією РФ, нестійкою економічною та валютною ситуацією значна частина населення не має змоги купувати необхідну кількість продуктів харчування для забезпечення активного і здорового життя, а деякі можуть споживати лише дешеві продукти, не отримуючи необхідну кількість калорій. Тому доцільно розглянути, яким чином вирішують дану проблему в окремих розвинутих країнах світу, з метою адаптації позитивного досвіду та шляхів із забезпечення продовольчої безпеки у нашій країні [1, с. 35].

Перш за все, слід приділити увагу глобальному індексу продовольчої безпеки (The Global Food Security Index 2016), розробленим компанією Economist Intelligence Unit за фінансової підтримки компанії Du Pont, який складається з 2012 р. [6]. Рейтинг індексу являє собою шкалу від 0 до 100, де 100 повна безпека (таблиця 1).

Таблиця 1

Індекс продовольчої безпеки країн світу в 2016 р. [складено за джерелом [6]]

Рейтинг	Країна	Індекс	Рейтинг	Країна	Індекс
1	США	89,0	50	Болгарія	61,0
2	Сінгапур	88,2		...	
3	Ірландія	85,4	54	Перу	58,6
4	Австрія	85,1	55	Йорданія	58,5
5	Нідерланди	85,0	56	Домінікана	56,8
6	Швейцарія	84,4	56	Казахстан	56,8
7	Канада	84,2	58	Азарбайджан	56,6
8	Германія	83,9	59	Україна	56,1
9	Франція	83,8	60	Єкватор	56,0
9	Норвегія	83,8		...	
9	Австралія	83,8	100	Буркіна Фасо	33,6
	...		101	Того	33,4
42	Китай	64,2	102	Замбія	32,9
43	Росія	63,8	103	Мозамбік	32,6
44	Білорусь	63,5	104	Гаїті	31,1
45	Румунія	63,3	105	ДР Конго	30,1
46	Ботсвана	63,1	106	Сьера-Леоне	29,0
47	Египет	61,8	107	Мадагаскар	28,8
48	Венесуела	61,7	108	Чад	27,9
49	Сербія	61,5	109	Бурунді	25,1

Індекс вимірює політику держав і ефективність роботи їх установ в сфері продовольчої безпеки. У дослідженні представлений аналіз трьох основних груп показників продовольчої безпеки країн світу: рівень доступності та споживання продуктів живлення; наявність і достатність продуктів харчування; рівень якості та безпеки продуктів харчування. Зазначені категорії включають різних показників, значення яких вимірюються протягом дворічного періоду.

Виходячи із зазначених критеріїв, в світовому рейтингу країн за рівнем забезпечення національної продовольчої безпеки, опублікованому в 2016 р., лідирують, як і слід було очікувати, США і західно-європейські держави, включаючи Німеччину, яка знаходиться на 8-му місці. Україна в цьому списку посідає 59-ту позицію, а Росія – 43-ту позицію [5].

Німеччину з повною підставою називають локомотивом європейської інтеграції, і в цій якості вона активно і послідовно бере участь у розробці та реалізації Єдиної сільськогосподарської політики країн Євро-союзу, однією з ключових цілей якої проголошено забезпечення продовольчої безпеки на всіх загальноєвропейському просторі.

Основний акцент проблеми продовольчої безпеки в більшості європейських країн, у тому числі Німеччини, як вже було відзначено, все більше переноситься в даний час на завдання захисту прав споживачів, забезпечення екологічної безпеки продуктів харчування, збереження навколишнього природного середовища. З цією метою Федеральне міністерство продовольства, сільського господарства і захисту прав споживачів Німеччини (BMELV) активно співпрацює з Продовольчою і сільськогосподарською організацією ООН (FAO), Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) та заснованими ними спеціальними органами, такими, наприклад, як Кодекс Аліментаріус (Продовольчий кодекс FAO), де співко-бітники більше 170 держав, а також Європейської комісії в якості представника ЄС, працюють в 30 різних комітетах над підготовкою стандартів, керівних принципів і кодексів галузевої практики з питань якості та безпеки харчових продуктів. Слід зауважити, що розроблювані тут стандарти не є імперативними нормами національних законодавств, а використовуються у вигляді рекомендацій для держав, членів організації Кодекс Аліментаріус [4].

Всередині країни Міністерство очолює і координує всю роботу, пов'язану із забезпеченням національної продовольчої безпеки. Наукову діяльність у цій сфері здійснює Федеральний інститут оцінки ризиків (BfR) і чотири інших дослідних інституту.

Як на рівні ЄС, так і в самій Німеччині законодавчо закріплені три головні цілі продовольчого права:

- 1) захист здоров'я (продажу підлягають тільки безпечні харчові продукти);
- 2) захист споживачів від обману;
- 3) належне інформування громадськості.

Всі відповідні правові норми (продовольче законодавство Німеччини включає понад 200 постанов, законів і рішень) підпорядковані досягненню зазначених цілей. Крім того, як у всьому Європейському союзі, так і в кожній країні-учасниці діють так звані «сім основних принципів забезпечення безпеки харчової продукції» [5].

Чітка система заходів підтримки сільського господарства є основною запорукою продовольчої безпеки в США. Головними напрямками забезпечення продовольчої безпеки США є:

– програма підтримки фермерів “Стабілізація доходів фермерів” (уряд витрачає 50% бюджетних аграрних асигнувань). Значні обсяги фінансових ресурсів спрямовані на закупівлю надлишків сільсько-господарської продукції з метою отримання закупівельних цін та гарантування дохідності виробникам;

– надання допомоги вразливим верствам населення (пенсіонерам, безробітним, безкоштовне харчування у школах). Запровадження продовольчих талонів на безкоштовне харчування (кожний 9 американець користується продовольчим талоном);

– створення системи якості, контролю та безпеки продуктів харчування, завданням яких є жорсткий нагляд за продуктами харчування, які імпортуються в США (15% продуктів харчування ввозять у США з інших країн);

– політика “продовольчої зброї”, суттю якої є ембарго на комерційний експорт продовольства в ті чи інші країни

Отже, агропромисловий комплекс США відноситься до стратегічних інтересів країн, а його продукція нарівні з атомною сировиною та оборонними технологіями складає стратегічний ресурс держави [1].

Жорстку протекціоністську політику в питаннях забезпечення продовольчої безпеки проводить Японія. Завдяки застосуванню сучасних аграрних технологій країна має найвищу врожайність сільгоспкультур – так, на початку нинішнього століття за врожайністю зернових Японія випереджає сільськогосподарські країни, а саме: США – в 1,3 рази, Канаду – майже в 2 рази, Україну та Росію – майже в 6 разів [1]. У цій країні існує політика обмеження на ввіз продовольства (через встановлення високих імпорتنих бар'єрів) тих продуктів, імпорту яких може конкурувати із внутрішнім виробництвом. Наприклад, майже повністю заборонено імпорту рису (незважаючи на те що держава закуповує його на внутрішньому ринку за цінами, значно вищими за світові). Основними напрямками регулювання продовольчої безпеки в країні є державне регулювання цін, зовнішньоторговельне регулювання, регулювання продовольчого ринку, а також структурні програми [2].

Метою продовольчої політики ЄС є досягнення високих стандартів безпеки продовольства, захист і підвищення рівня охорони здоров'я споживачів, захист довкілля. Так, Європейська комісія розробила документ щодо продовольчої політики спільноти – Білу книгу про продовольчу безпеку. Цей документ передбачає низку заходів для поліпшення нинішньої системи й забезпечення повного контролю за оборотом продовольства. Одним із основних механізмів забезпечення продовольчої безпеки ЄС є фінансова підтримка фермерів. Що стосується ситуації в Росії, то за розрахунками експертів, країна за рахунок власного виробництва забезпечує населення лише на 75% (за даними ООН даний показник є близьким до мінімального значення). Це свідчить про те, що власного сільськогосподарського виробництва для забезпечення населення необхідно кількістю продукції недостатньо. Тому для Росії збільшення обсягів сільськогосподарського виробництва набуває все більшої актуальності.

ВИСНОВКИ

Беручи до уваги досвід зарубіжних країн, доцільно здійснити державне регулювання продовольчої безпеки в Україні, де з початку 1990-х рр. реалізовувалась американська модель розвитку продовольчого ринку. Проте лібералізація цін на практиці призвела до порушення міжгалузевих і внутрішньогосподарських пропорцій, зростання цін на продукцію та падіння купівельної спроможності населення.

Продумане використання світового досвіду, надасть змогу нашій державі раціонально управляти аграрним сектором і забезпечувати продовольчу безпеку держави.

Список використаних джерел

1. Брик А.О. Продовольча безпека України та зарубіжних країн у контексті посилення продовольчої кризи / А.О. Брик // Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. – 2014. – Вип. 46. – С. 33-37. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_ekon_2014_46_8
2. Вараксіна О.В. Світовий досвід державної політики продовольчого забезпечення / О.В. Вараксіна // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер.: Економічні науки. – 2013. – № 4. – С. 118-124. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpush_2013_4_20
3. Липчук В.В. Сучасні виклики продовольчої безпеки / В.В. Липчук // Сучасні виклики продовольчої безпеки: матеріали круглого столу (19 травня 2015 року). – Львівський НАУ. – Львів, 2015. – 77 с.
4. Продовольственная и сельскохозяйственная организация ООН (ФАО): официальный сайт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fao.org>
5. Терёшкина А.В. Зарубежный опыт обеспечения продовольственной безопасности / А.В. Терёшкина // Nauka-rastudent.ru. – 2016. – No. 03 (027) [Электронный ресурс]. – Режим доступа. – URL: <http://nauka-rastudent.ru/27/3252/>
6. The Global Food Security Index: официальный сайт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://foodsecurityindex.eiu.com>.

ГУРНАК

Віталій Миколайович

д.е.н., професор, Національний
транспортний університет

НОВАК

Валентина Олексіївна
novakv.nau@gmail.comк.е.н., професор, Національний
авіаційний університет

ІГНАТЮК

Вікторія Васиївна
nikushek@ukr.netк.т.н., доцент, Національний
транспортний університет

УДК 656.378

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛОДІЯЛЬНИХ
ДІЛЬНИЦЬ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУANALYSIS OF THE DYNAMICS OF PASSENGER TRANSPORTATION IN UKRAINIAN NORTHERN
IRANS, TAKING INTO ACCOUNT OF FUNCTIONING OF LOW-TRAFFIC LINES OF RAILWAY
TRANSPORT

У статті здійснений аналіз пасажирських перевезень залізничного транспорту України, з урахуванням функціонування малодіяльних ділянок. Визначено основні фактори, що впливають на підвищення ефективності їх діяльності. Запропонована модель вирішення проблеми збитковості пасажирських перевезень, включаючи малодіяльні ділянки, на основі побудови «Дерева цілей».

В статті здійснений аналіз пасажирських перевезень залізничного транспорту України, з урахуванням функціонування малодіяльних ділянок. Визначено основні фактори, що впливають на підвищення ефективності їх діяльності. Запропонована модель вирішення проблеми збитковості пасажирських перевезень, включаючи малодіяльні ділянки, на основі побудови «Дерева цілей».

In the article the analysis of passenger transportations of railway transport of Ukraine, taking into account the functioning of low-traffic lines of railway transport. The main factors influencing the efficiency of their activity are determined. The author proposes a model for solving the problem of unprofitableness of passenger traffic, including of low-traffic lines, based on the construction of the «Tree of objectives».

Ключові слова: малодіяльні ділянки, пасажирські перевезення, собівартість, рухомий склад, тарифна політика

Ключевые слова: малодіяльні ділянки, пасажирські перевезення, собівартість, рухомий склад, тарифна політика

Keywords: low-traffic lines, passenger transportation, cost, rolling stock, tariff policy

ВСТУП

Стратегічно важливим об'єктом для України є залізничний комплекс, який є сполучною ланкою єдиної економічної системи. Роль залізничного транспорту проявляється в перевезеннях між тими, хто виробляє продукцію і тими, хто її споживає, а також в перевезенні пасажирів [3]. Без організованої роботи залізничного транспорту не буде стабільності в діяльності промислових підприємств, своєчасного підвезення життєво важливих вантажів в найвіддаленіші куточки країни. Всі регіони нашої країни тісно пов'язані залізничним транспортом, де, на сьогодні, експлуатуються малодіяльні ділянки.

Згідно Правил технічної експлуатації залізниць України, малодіяльні ділянки – це ділянки з сумарним обсягом руху пасажирських і вантажних поїздів за графіком не більше 8 пар на добу.

МЕТА РОБОТИ

Наукове обґрунтування шляхів підвищення ефективності здійснення пасажирських перевезень, з урахуванням функціонування малодіяльних ділянок залізниць України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У ході написання наукової статті використані системний, діагностичний та оптимізаційний підходи, які є основою комплексного дослідження умов забезпечення ефективної господарської діяльності роботи малодіяльних ділянок. Для досягнення поставленої в статті мети використані *методи наукової абстракції та агрегування, статистичного і динамічного аналізу* з метою встановлення тенденцій і зв'язків в процесах функціонування і розвитку перевезень на малодіяльних ділянках.

Аналіз основних джерел

Проблема малодіяльних ділянок як складова інфраструктури залізничного транспорту давно привертає увагу дослідників в нашій країні і в інших країнах світу.

Наукові розробки з цієї проблематики здійснюються весь час. Вагомий внесок у підвищення ефективності роботи пасажирських перевезень і, зокрема, малодіяльних ділянок, зробили такі вітчизняні науковці: Аксьонов І.М., Зоріна О.І., Кириленко О.М.,

Ейтутіс Г.Д. [1-4], Гненний О.М., Кулаєв Ю.Ф., Сич Є.М. та інші.

Йдеться про залізничні ділянки, що мають малі розміри пасажирського і вантажного руху. Ці лінії, в основному, мають регіональне значення, але деякі служать також для пропуску транзитних поїздів, виконуючи функції міжмагістральних з'єднань.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сучасні загальноекономічні тенденції, нестабільна політична ситуація та військові дії на Сході України суттєво впливають на роботу всієї транспортної галу-

зі, що відображається, в першу чергу, на скороченні вантажо- та пасажирообігу. Так, за результатами 2014 р. загальний вантажообіг в Україні скоротився на 11,6%, пасажирообіг – на 17,4% порівняно з аналогічним попереднім періодом, а у 2015 р. вантажообіг скоротився ще на 5,9% і пасажирообіг на 8,4%, порівняно з 2014 р. [1, 5, 6].

Показники обсягів пасажирських перевезень по ПАТ «Укрзалізниця» за 2008-2015 рр. представлено в табл. 1. та на рис. 1.

Таблиця 1

Показники обсягів пасажирських перевезень по ПАТ «Укрзалізниця» за 2008-2015 рр. [6]

Перевезено пасажирів	Роки							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*
	млн. пас.	млн. пас.	млн. пас.	млн. пас.	млн. пас.	млн. пас.	млн. пас.	млн. пас.
	445,6	425,9	426,6	430,1	429,6	425,4	398,1	389,8

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної республіки Крим та м. Севастополя

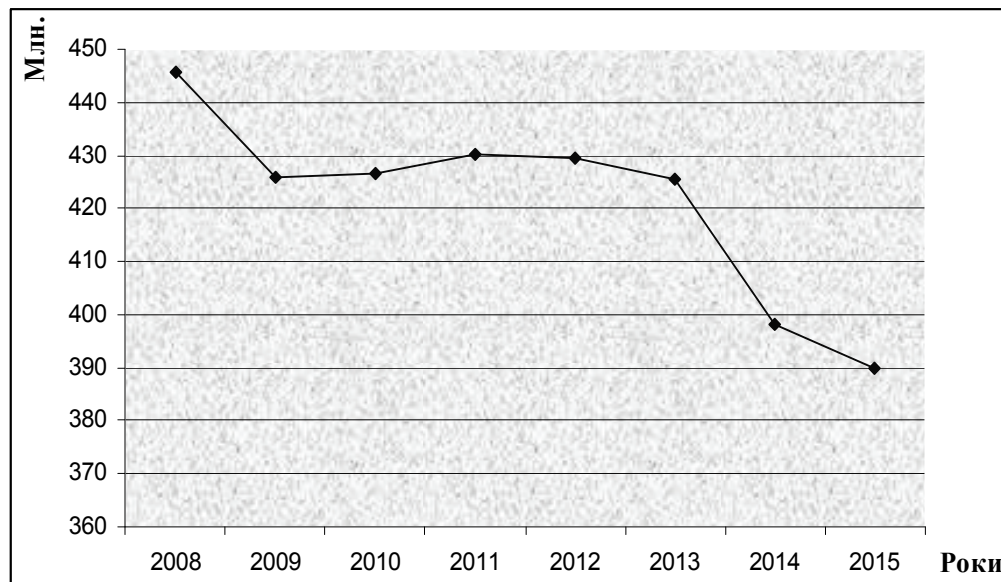

Рис. 1. Динаміка перевезень пасажирів залізничним транспортом за 2008-2015 рр. [розроблено за матеріалами [6]]

Основними причинами зменшення значення показників пасажирообігу, на думку авторів, стали:

- зменшення чисельності населення країни за останні 15 років;
- зниження купівельної спроможності населення;
- втрата залізничним транспортом частини пасажирів, внаслідок посилення конкуренції з автомобільним транспортом та авіацією;
- військові дії на Сході України;
- незручний графік руху потягів;
- низький рівень сервісу та комфорту перевезень.

При складанні графіка руху пасажирських потягів необхідно забезпечити найменші витрати часу на очікування потягів і проїзд, а також своєчасну доставку пасажирів, що досягається збільшенням швидкостей та використанням зонного графіку; прокладення ниток графіку в інтенсивні години, як правило ранкові та вечірні, з мінімальними інтервалами і зменшенням

кількості пересаджень; прибуття лише одного потягу на пункти зупинки без перехідних тунелів, містків з розміщенням пасажирських платформ з боку прийомо-відправних шляхів;

До системи пасажирського комплексу відносяться вагонні дільниці, що надають послуги в поїздах, вокзальне господарство, у приміщеннях якого здійснюється продаж проїзних документів і супутніх послуг, організовується відпочинок пасажирів перед відправленням, після прибуття та ін. Для надання вище зазначених послуг на вокзалах функціонують сервісні центри, зали очікування, пункти харчування, камери схову, багажні відділення, медичні пункти, розміщені інформаційні стенди, розташовані пункти зв'язку, на деяких вокзалах є готельні комплекси (вокзали станцій Київ-Пасажирський, Харків-Пасажирський), кімнати відпочинку, кімнати матері та дитини.

Ефективне функціонування малодіяльних ділянок залізниць впливає не тільки на стійкий соціально-економічний розвиток промисловості, але має загальнодержавні та загальнонаціональні значення, оскільки ці ділянки розташовані в так названих депресивних регіонах [2].

Важливим науково обґрунтованим фактором доцільності функціонування цих ділянок є насиченість території регіонів шляхами сполучення. Для комплексної оцінки функціонування окремих малодіяльних залізничних напрямків та визначення доцільності їх діяльності надзвичайно важливим фактором є рівень транспортного та соціального забезпечення різних верств населення.

У вирішенні питання щодо розвитку малодіяльних ділянок залізниць ключовим фактором, на наш погляд, може бути показник рентабельності, який може враховуватися поряд з іншими техніко-економічними та соціальними особливостями і відіграватиме роль інтегрованого чинника в розрахунках ефективності прийнятих управлінських рішень.

Як зазначає Кириленко О.М., в результаті аналізу статистичної звітності за формою ЦО-4, можна стверджувати, що на значній кількості малодіяльних ділянок (до 15,21% протяжності мережі, табл. 2.) число вантажних потягів не перевищує 1-2 за добу.

Представлені показники свідчать, що на 15,21% експлуатаційної довжини мережі залізниць України

обґрунтування доцільності функціонування малодіяльних залізниць повинно базуватися на розрахунках величини доходу і витрат та результуючому показнику – рентабельність ділянок, а також, у випадку від'ємних результатів, – можливості їх освоєння іншими видами транспорту шляхом розрахунку доходів та витрат на перевезення вантажів та пасажирів і на утримання залізничної інфраструктури на цих напрямках.

З проведеного системного аналізу економічних показників роботи пасажирських перевезень, визначені основні фактори, які впливають на результати функціонування та розвиток малодіяльних ділянок, а саме:

- економічні (динаміка розвитку або стагнації економіки регіонів, які тяжіють до малодіяльних ліній, обсяги інвестицій в промисловість, рівень розвитку сільського господарства тощо);
- технічні (модернізація інфраструктури малодіяльних ділянок);
- технологічні (підвищення безпеки роботи ділянок з малими обсягами перевезень).

В результаті систематизації проведених досліджень, авторами сформовано модель підвищення ефективності функціонування пасажирських перевезень залізничного транспорту України, з урахуванням специфіки роботи малодіяльних ділянок на основі «Дерева цілей» (рис. 2).

Таблиця 2

Кількість та структура малодіяльних ділянок на залізничному транспорті [4]

Назва регіональних філій залізниць	ДН -1		ДН -2		ДН -3		ДН -4		ДН -5		Всього		Питома вага МД, %
	Всього	МД	Всього	МД	Всього	МД	Всього	МД	Всього	МД	Всього	МД	
Придніпровська	20	1	18	1	15	2	13	0	0	0	66	4	6,06
Південна	5	2	22	1	5	1	16	0	7	0	55	4	7,27
Південно-Західна	19	3	23	8	24	3	14	2	19	9	99	25	25,25
Одеська	44	2	19	11	19	0	14	2	0	0	96	15	15,63
Львівська	32	6	15	1	22	5	31	6	18	0	118	18	15,25
ПАТ «Укрзалізниця»	120	14	97	22	85	11	88	10	44	9	434	66	15,21

ВИСНОВКИ

Зниження експлуатаційних витрат малодіяльних ділянок при дотриманні високої якості та безпеки перевезень являється однією з найважливіших задач, від успішного вирішення якої залежить зростання конкурентоспроможності та ефективності роботи всього залізничного транспорту.

Розвиток транспортного ринку і конкуренції між видами транспорту підвищує вимоги до якості органі-

зації роботи в системі пасажирського комплексу - по організаційному, інформаційному, технічному забезпеченню перевізного процесу. Заходи щодо ефективної організації пасажирських перевезень, підвищення їхньої конкурентоздатності неможливо організувати без глибокого опрацювання комплексу питань і, насамперед, без знання свого положення на ринку перевезень пасажирів (їх запити, категорії, життєвий рівень, мотиви вибору виду транспорту та інше).

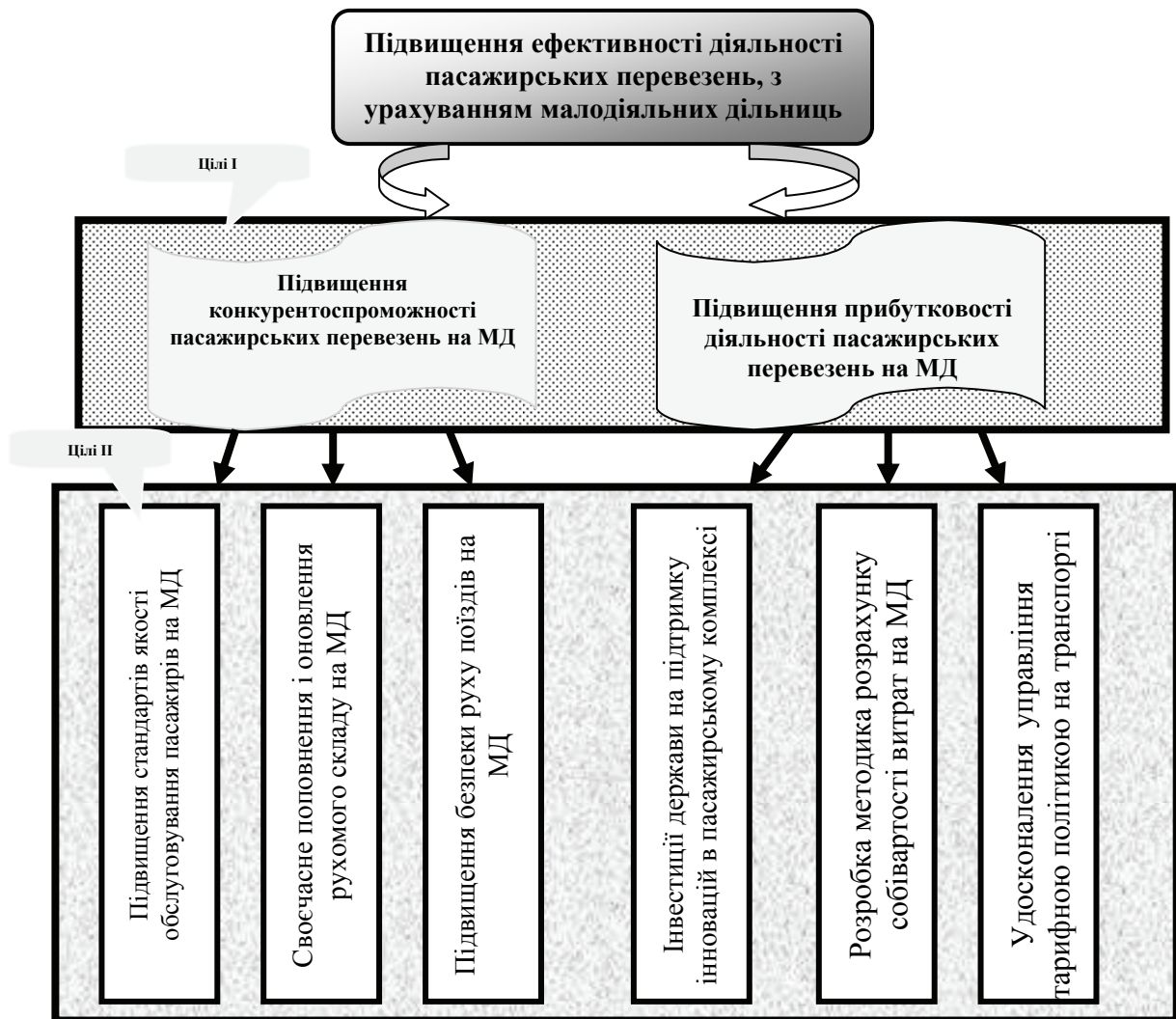

Рис. 2. Модель підвищення ефективності функціонування пасажирських перевезень, з урахуванням специфіки роботи малодіяльних дільниць

Список використаних джерел

1. Аксенов И.М. Эффективность пассажирских железнодорожных перевозок: Монография / И.М. Аксенов. – К.: Транспорт Украины, 2004. – 284 с.
2. Зоріна О.І. Організаційно-економічні методи забезпечення ефективності використання ділянок з малими обсягами перевезень // Вісник економіки транспорту і промисловості – Харків: УкрДАЗТ, 2011. - № 35. - с. 61-63.
3. Ейтутіс Д.Г. Порядок визначення ефективності роботи тупикових станцій малодіяльних дільниць [Текст] // Залізничний транспорт України. – 2007. - № 5. – С. 93 – 94.
4. Кириленко О.М. Проблеми та перспективи функціонування малодіяльних ділянок залізниць України / О.М. Кириленко // Сучасні проблеми економіки: II Міжнародна науково-практична конференція, 15 жовтня 2011 р.: тези доп. – К., НАУ, 2011.– С. 34.
5. Новак В.О. Сучасні перспективи розвитку транспортної галузі України / В.О. Новак, І.М. Андрійчук. Проблеми системного підходу в економіці. – [Електронне наукове фахове видання]. – К.: НАУ, 2012. – № 1. – Режим доступу до збірника: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
6. Разумова К.М. Системний економічний аналіз у менеджменті пасажирських перевезень: [монографія] / К.М. Разумова. – Київ: Кондор-Видавництво, 2014. – 240 с.

БРИГІНЕЦЬ

Андріана Василівна
andriana_bryhinets@ukr.net

в.о. заступника начальника
кафедри фінансових
розслідувань, Університет
державної фіскальної служби
України

УДК 347.73

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПОЗИТИВНОГО ДОСВІДУ ШВЕЙЦАРІЇ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ ЗАХИСТУ БАНКІВСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ФІНАНСОВО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ

IMPLEMENTATION OF THE POSITIVE EXPERIENCE OF SWITZERLAND ON THE PROTECTION OF BANKING INFORMATION IN FINANCIAL-LEGAL RELATIONS

У статті аналізуються питання імплементації позитивного досвіду Швейцарії по забезпеченню захисту банківської інформації у фінансово-правових відносинах. Визначено особливості взаємодії швейцарських банківських установ та клієнтів. Окреслені переваги та недоліки швейцарського законодавства, що регулює забезпечення захисту банківської інформації держави.

В статье анализируются вопросы имплементации положительного опыта Швейцарии по обеспечению защиты банковской информации в финансово-правовых отношениях. Определены особенности взаимодействия швейцарских банковских учреждений и клиентов. Обозначены

преимущества и недостатки швейцарского законодательства, регулирующего обеспечение защиты банковской информации государства.

The article analyzes the implementation of the positive experience of Switzerland on the protection of banking information in the financial legal relations. Article shows the benefits and disadvantages of the Swiss legislation governing the protection of banking information to the state. The protection of banking information is one of the Central concepts of banking legislation of many developed countries in the world. Banks as carriers of financial information, often located in the centre of attention of state authorities. The existence of many old and well-known banks in Switzerland was lightweight Swiss neutrality and national sovereignty, which has long recognised foreign state. The stability contributed to the creation of the environment in which the banking sector could develop and flourish. Switzerland maintained neutrality through both world wars. Compliance with the Bank secrecy for Switzerland throughout its history was the question of his political survival. The legislation does not an exhaustive list of types of information relating to banking secrecy. Responsibility for violation of banking secrecy for banks in Swiss law is not provided. The above rules of normative legal acts formulated exclusively in relation to individuals, employees of banks, state bodies and auditing companies. Recently, Switzerland signed an international agreement align Swiss Bank practices with other States and, in fact, ends the special secrecy that clients of Swiss banks earlier.

Ключові слова: банківська таємниця, банківська інформація, захист банківської інформації

Ключевые слова: банковская тайна, банковская информация, защита банковской информации

Keywords: banking secrecy, banking information, protection of banking information

ВСТУП

Питання захисту банківської інформації є одним із центральних понять банківського законодавства багатьох економічно розвинених держав світу. Частково це обумовлюється тим, що банки, як носії фінансової інформації, досить часто перебувають у центрі уваги державних органів. Державний апарат економічно розвинених держав світу завжди прагнув мати та використовувати для реалізації власних функцій доступ до банківської інформації. Особливо за останні десять років потреба у отриманні та використанні даної інформації зростає у багато разів. Пояснюється даний феномен тим, що можливості банківських установ досить активно використовуються правопорушниками для легалізації доходів отриманих зло-

чинним шляхом та для фінансування тероризму. Іноді постає питання стосовно того, щоб відмінити інститут банківської таємниці. Але на практиці ще жодна держава не ризикнула повністю відмінити банківську таємницю. Частково це обумовлюється тим, що присутній стійкий взаємозв'язок між банківською таємницею та таємницею особистою, яка у абсолютній більшості держав є однією із базових конституційних гарантій. З іншого боку відміна режиму банківської таємниці значно знизить фінансову привабливість банківської системи такої держави, і, в першу чергу, для іноземних інвесторів.

Визначальною ознакою, що виділяє банківську таємницю серед інших видів інформацій з обмеженим доступом є те, що банк зобов'язаний забезпечувати збереженість банківської таємниці незалежно від зо-

бов'язань, якими пов'язаний банк із своїми клієнтами. Даний принцип зберігається в усіх державах світу, законодавство яких передбачає наявність режиму банківської таємниці.

МЕТА РОБОТИ

Дане дослідження має на меті визначити особливості взаємодії швейцарських банківських установ та клієнтів, а також звернути увагу на переваги та недоліки швейцарського законодавства, що регулює забезпечення захисту банківської інформації державі для подальшого використання в правовій системі України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти та статистичні дані. При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення норм чинного законодавства.

РЕЗУЛЬТАТИ

Найбільш відомими є, звичайно ж, питання захисту банківської таємниці у Швейцарії. Розглянемо, чому ж саме рахунки у швейцарських банках є важливими не тільки для мільйонерів, злочинців та чиновників, які намагаються приховати багатство нечесним шляхом, але і знаменитостей, що захищають свої активи від розголосу. Як відомо, гроші люблять тишу [1]. А Швейцарія, знаходячись на доволі нестабільному європейському континенті, має дуже стабільну економіку та інфраструктуру протягом багатьох років. Варто зазначити, що «королева банків» не перебувала у стані війни з іншою країною з 1505 року. Існування багатьох старих та відомих банків у Швейцарії було полегшено швейцарським нейтралітетом і національним суверенітетом, який давно визнали іноземні держави. Стабільність сприяла створенню середовища, в якій банківський сектор міг розвиватися та процвітати. Швейцарія дотримувала нейтралітет через обидві світові війни, не є членом Європейського Союзу, не була членом Організації Об'єднаних Націй до 2002 р., що дозволяло банкам працювати без будь-якого втручання ззовні. Швейцарські банкіри також висококваліфіковані в інвестуванні і знають, як примножити гроші клієнтів. Щоправда не досить швидко, адже процентні ставки в даних банках мінімальні, особливо у порівнянні з Україною.

Дійсно, успішні люди, які живуть у державах з нестабільним урядом та банками, зокрема, часто звертаються до швейцарських банків через їх безпеку та конфіденційність. Швейцарське законодавство забороняє банкірам, розкривати інформацію про існування облікового запису клієнта або будь-якої іншої інформації про це без його згоди, за винятком деяких обставин. Єдиними винятками з правил конфіденційності банківської злочинної діяльності виступають – незаконний обіг наркотиків, шахрайство та організована злочинність.

Відзначимо, що у законодавстві даної держави відсутнє легальне визначення банківської таємниці, однак окреслений правовий інститут займає чільне

місце у системі банківського законодавства. Наприклад, правовому регулюванню банківської таємниці присвячена увага у Федеральному банківському акті, Федеральному акті про міжнародну взаємодопомогу у кримінальних справах, Федеральному акті про безпечний обмін та безпечну торгівлю, Федеральному акті про запобігання відмиванню коштів у фінансовому секторі та стаття Трудового кодексу. Вищезгадані нормативно-правові акти частково регулюють питання збереження та доступу до інформації, що становить банківську таємницю [2].

Законодавство не наводить вичерпного переліку видів інформації, що належить до банківської таємниці, а містить лише загальне правило про те, що до неї відноситься будь-яка інформація, яка стосується професійних справ клієнта та третіх осіб. І вже з цього правила законодавство потім встановлює винятки.

Проте, у законодавстві Швейцарії не передбачена відповідальність за порушення банківської таємниці для банків. Норми вищезгаданих нормативно-правових актів сформульовані виключно відносно фізичних осіб працівників банків, державних органів та аудиторських компаній. Наприклад, у Швейцарському Федеральному Банківському Акті визначено, що будь-яка особа, яка в силу своїх повноважень як члена керівництва, працівника, заступника, ліквідатора або комісонера банку, спостерігача Банківської Комісії, або члена керівництва або працівника уповноваженої аудиторської фірми, розголосить таємницю, що була довірена їй, або про яку вона дізналася в силу своєї діяльності, а також будь-яка особа, яка підмовила іншу порушити професійну таємницю, буде покарана ув'язненням або штрафом [3].

З 2004 р. було значно посилено захист вкладників за допомогою Банківського Акту з кількома додатковими вимогами. Адже захист вкладників є життєво важливим у підтриманні громадської довіри до швейцарської банківської системи, і для того, щоб зміцнити цю впевненість була розроблена Угода про захист вкладників з банками-членами асоціації. Дана угода гарантує, що у випадку банкрутства банку, вкладники швидко задовольняють юридично привілейовані вимоги. В якості додаткової міри безпеки, швейцарське законодавство вимагає високого рівня достатності капіталу. Тому швейцарський банк, безумовно, може вважатися одним із самих безпечних у світі. Слід погодитись, що національна валюта, швейцарський франк є однією із провідних світових валют із, практично, нульовою інфляцією та історично підкріплений не менше ніж 40% золотовалютних резервів держави. Швейцарські банки, як відомо, мають дуже складні інвестиційні послуги та інтернет-банкінг.

Дотримання режиму банківської таємниці для Швейцарії протягом її історії, особливо у минулому столітті було питанням економічного, а з ним і політичного виживання. Наприклад, щоб вжити після фінансових потрясінь 1929 р. та подолати наслідки подальшої депресії державою був підтриманий єдиний спосіб, яким швейцарський уряд може підтримувати свої переконання і небажання втручатися у приватні справи своїх громадян. 1934 р. Швей-

царія прийняла закон про захист банківської таємниці. Звичайно ж сусідні держави Німеччина та Франція спробували натиснути на швейцарські банки в розголошенні інформації, але банківська таємниця була визначена як кримінальний тезис, тобто будь-який банкір, що розголосив відомості про клієнта карався тюремним ув'язненням. Особливо активним у даному питанні був А. Гітлер, який домігся того, що за німецькими законами будь-який німець з іноземним капіталом повинен був каратися смертю. Але на практиці швейцарські банки досить надійно приховали дані про власних клієнтів. Німеччина навіть планувала у 1940-1941 рр. захопити Швейцарію, але вирішила займатися іншими війнами на європейському континенті, до того ж основна ударна зброя німців – танки були не ефективними в умовах складного рельєфу Швейцарії, що і уберегло її від окупації у часи Другої світової війни. Німецькі громадяни, особливо єврейського походження досить активно виводили власні заощадження у швейцарські банки. Під кінець війни і частина керівників Німеччини перевели свої заощадження у швейцарські банки. Таким чином, зростала фінансова могутність даної альпійської держави.

Доволі закритою банківська система є і у наш час. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки співробітники правоохоронних органів, судової системи, і навіть приватні громадяни можуть отримати доступ до фінансової інформації усіх видів. Однак, у Швейцарії, ні співробітники банку, ні співробітники правоохоронних органів не можуть собі дозволити виявити будь-які рахунки або власників фінансової інформації, у тому числі швейцарського уряду. Навіть ухилення від сплати податків, вважається проступком у Швейцарії, а не злочином. Присутня подвійна підсудність, яка означає, що швейцарські суди також судять за порушення вимог конфіденційності, як і в іншій державі.

В рамках міжнародної допомоги розслідування кримінальних справ, швейцарська Федеральна банківська комісія може передавати інформацію тільки в наглядові органи зарубіжних держав лише при дотриманні трьох нормативних умов, а саме: дана інформація не може використовуватися для чого-небудь іншого, ніж прямий нагляд за банками або фінансовими посередниками, які офіційно затверджені та не може бути передана у фіскальні органи; запитуючий орган повинен бути пов'язаний службовою чи професійною конфіденційністю з одержувачем інформації; запитуючий орган може не давати інформації іншим органам або іншим державним контрольним органам без попередньої згоди Федеральної банківської комісії або без загального дозволу міжнародного договору. Інформація не може бути надана правоохоронним органам в іноземних державах, якщо немає домовленості про взаємну правову допомогу у кримінальних справах між зацікавленими державами.

Швейцарські мешканці сплачують 35-відсотковий податок на відсотки і дивіденди своїх рахунків у швейцарських банках та інвестиції, що їх заробили. Дані кошти безособово перераховуються в швейцарські фіскальні органи. А для нерезидентів Швейцарії немає ніяких податків на такі доходи.

Присутність високого рівня секретності рахунків призводить до багатьох складностей в операційній діяльності банків. Наприклад, коли особа-власник помирає (це не оприлюднюють), банк протягом 10 років юридично зобов'язаний шукати клієнта. Рахунок звичайно ж може бути передано у спадщину, але це стає складно, якщо ніхто не знає про його існування, а банк не знає, що клієнт помер. Тобто набагато пізніше вже будуть шукати спадкоємців клієнта. Якщо не можуть знайти спадкоємців, то банк повідомляє швейцарського банківського омбудсмена, який розпочинає офіційне розслідування.

Як відомо, все має своє логічне завершення. Не виключенням є і «фінансова ситуація» Швейцарії. Вже досить довгий час держави Європейського союзу скаржилися на те, що Положення про банківську таємницю, у таких державах, як Австрія, Ліхтенштейн, Люксембург і, звичайно ж, Швейцарія заохочують до ухилення від сплати податків своїх громадян. У майбутньому прогнозується досить масштабний тиск на вищезгадані держави та заохочення їх до спрощення у питання обміну банківською інформацією. Тобто, те чого не змогла досягти Німеччина у 40-х рр. минулого століття, навіть підкоривши більшу частину європейського континенту, досягає Європейський Союз. Багато у чому дана тенденція спричинена боротьбою з міжнародним тероризмом та з відмиванням коштів, здобутих злочинним шляхом.

Після сильного тиску з боку інших держав, Швейцарія зрештою підписала міжнародну угоду в травні 2015 р.. Дані угода практично вирівнює швейцарську банківську позицію з іншими державами і, по суті, закінчується період особливої секретності. Очікувалося, що у результаті розслідувань ухилення від сплати податків та терористичної загрози, багато привілеїв для клієнтів швейцарських банків будуть скасовані. Дійсно, здається малоймовірним, що швейцарці будуть відмовлятися від такої традиції доволі легко. Та режим невизначеності є досить поганим для ведення бізнесу. Навіть банкіри приречено говорять про необхідність швидше досягти врегулювання у даній сфері. На практиці частина клієнтів вже перекладають власні активи у такі юрисдикції, як Сінгапур. Дані ситуації швейцарські банкіри намагаються придумати альтернативні бізнес-моделі. Багато зусиль у більшій мірі зосереджено на клієнтах з політично нестабільних держав, тобто, якщо Швейцарія не може дотримати таємниці, вона може, принаймні, запропонувати стабільність.

ВИСНОВКИ

Аналіз законодавства Швейцарії свідчить, про те, що у даній державі приймається відповідне законодавство у сфері боротьби з «відмиванням» капіталів та фінансуванням тероризму, що пов'язано з удосконаленням правового регулювання вказаних питань на міжнародному рівні. Даний досвід активно переймає й Україна. У світі також обмежується дія правових норм, що стосуються захисту банківської таємниці, чому сприяє прийняття відповідних міжнародних конвенцій, а також політичний тиск, що його справляють високо розвинуті держави на інші держави з метою унеможливлення відмивання брудних коштів

на їх території. Основним зобов'язанням у зв'язку з цим для кредитних установ та інших фінансових посередників є встановлення особи своїх клієнтів та третіх осіб, на користь яких вони мають намір діяти. Крім того, спеціальним адміністративним органам кредитні установи повинні повідомляти про суми, які викликають підозру щодо проведення розрахунків за наркотики чи за інші злочинні види діяльності.

Разом з тим, у світі прослідковується й інша тенденція, протилежна описаній вище, яка не маючи таких ознак масовості як обмеження захисту банківської таємниці, створює значні проблеми борцям з легалізацією грошей, здобутих злочинним шляхом. А саме: у другій половині минулого століття створювалися велика кількість так званих офшорних зон, основною ознакою банківського законодавства яких є суворий режим захисту банківської таємниці. Частина розвинених держав, які зараз борються за послаблення режиму банківської таємниці приймали і в даному процесі активну участь. До них відносяться США, Великобританія, Нідерланди. Традиційно найбільш суворий режим захисту банківської таємниці встановлено у державах, які відносять себе до так званих офшорних зон. Більшість таких зон були утворені в другій половині двадцятого сторіччя та ввели зазначений режим, перш за все, з метою залучення іноземних інвестицій до розвитку національних економік. Серед таких країн можна виділити переважно острівні держави тихоокеанського регіону. Законодавства вищеназваних держав у сукупності з можливістю досить швидкого отримання їх грома-

дянства, не відмовлюсь від попереднього, створюють практично непорушний режим банківської таємниці, яка не може бути розкрита ні на запит національних державних органів, ні на запити іноземних держав. Зазначимо, що останнім часом під тиском розвинутих держав світу зменшилась частина офшорних зон. Наведений вище аналіз протилежних тенденцій розвитку банківського законодавства розвинутих держав світу зумовлює висновок про те, що у світі відсутня однозначна думка щодо оптимального співвідношення нормативно-правового регулювання банківської таємниці та боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом. Разом з тим, слід констатувати, що тенденція пом'якшення правового режиму банківської таємниці є переважаючою. З огляду на вищезгадане, доволі актуальною, на наш погляд, є проблема захисту інтересів клієнтів банківських установ, розголошення банківської таємниці та даних яких інколи виходить за межі необхідного.

Список використаних джерел

1. Есть знаменитое выражение: деньги любят тишину [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/nation/1389658-vladimir-homenko-est-znamenitoe-vyrazhenie-dengi-lyubyat-tishinu-kriminalnye-dengi-tozhe>.
2. Luca Errico, Alberto Musalem. Offshore Banking: An Analysis of Micro – and Macro-Prudential Issues // IMF Working Paper, – January, – 1999. – P. 92.
3. Swiss Federal Banking Act of 8 November 1934 (RS 952.0). – Article. – P. 47.

БРИГІНЕЦЬ

Олександр Олексійович
BriginetsO@meta.ua

УДК 343.98

д.ю.н., доцент,
професор, Університет
державної фіскальної
служби України,
Навчально-науковий
інститут права

ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПРО ЗЛОЧИННІ ДІЇ З ВІДОМОСТЯМИ, ЩО СТАНОВЛЯТЬ КОМЕРЦІЙНУ АБО БАНКІВСЬКУ ТАЄМНИЦЮ

ESPECIALLY THE BEGINNING OF CRIMINAL PROCEEDINGS ABOUT CRIMINAL ACTIONS WITH STATEMENTS, WHICH ARE COMMERCIAL OR BANKING SECRET

У статті аналізуються питання початку кримінального провадження про злочинні дії з відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю. Визначено особливості вітчизняного законодавчого забезпечення початку кримінального провадження про злочинні дії з відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю. Стаття підготовлена із застосуванням діючих актів, які мають відношення до даної проблеми.

В статье анализируются вопросы начала уголовного производства о преступных действиях со сведениями, которые составляют коммерческую или банковскую тайну. Определены особенности отечественного законодательного

обеспечения начала уголовного производства о преступных действиях со сведениями, которые составляют коммерческую или банковскую тайну. Статья подготовлена с применением действующих актов, которые имеют отношение к данной проблеме.

The article analyzes the issues of the beginning of criminal proceedings about criminal actions with information, which constitute commercial or banking secret. Previously, the existence of a stage of excitation of criminal case in criminal proceedings of Ukraine contributed to the findings by law enforcement that a crime took place. This gave the opportunity to start the legal procedure required for investigating such cases. So, after appropriate verification, began a criminal process. But now the opportunity is lost. That is, the stage of excitation of criminal case in criminal proceedings of Ukraine is currently lacking.

Scientific-practical comments of the current Criminal procedure code determine only the question of registration of statements and messages on criminal offenses in the Unified register of pre-judicial investigations. It is associated with the beginning of criminal proceedings.

The criminal procedure code and other normative legal acts appropriately regulate the order of interaction between the members of the investigative team. Very important is the competence of the investigator and the operative worker shall not be violated as a side sldara and operational worker.

The article defines the features of the domestic legislative support to start criminal proceedings on the criminal actions with information, which constitute commercial or banking secret. From the introduction of modern methods of investigation of stability in the functioning of the economic security of the state and the possibility of its further development.

Ключові слова: методика розслідування, комерційна таємниця, банківська таємниця

Ключевые слова: методика расследования, коммерческая тайна, банковская тайна

Keywords: methods of investigation, commercial secret, bank secret

ВСТУП

Діючий Кримінальний процесуальний кодекс України досить серйозно змінив процедуру кримінально-процесуального провадження, оновивши понятійний апарат кримінального процесу. Відзначимо, що у КПК України практично відсутні норми, що безпосередньо регламентують стадію порушення кримінальної справи. Саме тому частина дослідників стверджує, що першою стадією кримінального процесу України тепер є стадія досудового розслідування, з якої починається досудове провадження, а стадії, аналогічної порушення кримінальної справи,

взагалі не існує. Саме тому постає питання про належне обґрунтування даної тези.

МЕТА РОБОТИ

Дане дослідження має на меті визначити місце та роль особливостей початку кримінального провадження про злочинні дії з відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти та статис-

тичні дані. При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення норм чинного законодавства.

РЕЗУЛЬТАТИ

Позиція стосовно відсутності норм, що безпосередньо регламентують стадію порушення кримінальної справи обґрунтовується правилами ч. 1 ст. 214 Кримінального процесуального кодексу України, відповідно до тексту якої слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, надає повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування. Перевірка заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення нормами КПК прямо не передбачена. Знаковим є те, що особлива частина КПК, тобто сама процедура кримінального провадження, розпочинається з третього розділу, який називається «Досудове розслідування», а перша глава даного розділу – глава 19 – носить найменування «Загальні положення досудового розслідування». Тобто законодавець нам приводить до висновку, що стадії досудового розслідування жодна інша не передує, саме тому у розділі третьому КПК про дане не згадується. До того ж, ст. 3 КПК, яка роз'яснює термінологію Кримінального процесуального кодексу, зазначає, що стадією кримінального процесу є досудове розслідування (п. 5 ч. 1 ст. 3), яка розпочинається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності. У вищезгаданій статті також не вказуються стадії, що передують стадії досудового розслідування [1].

Раніше існування стадії порушення кримінальної справи у кримінальному процесі України сприяло констатації співробітниками правоохоронних органів належним чином того, що злочин мав місце, що, у свою чергу, надавало змогу розпочинати юридичну процедуру, необхідну для розслідування таких випадків, а саме, кримінальний процес, після відповідної перевірки. Але у даний час відповідна можливість є втраченою. Тобто і стадії порушення кримінальної справи або відповідної їй стадії в кримінальному процесі України у даний час не передбачено. Вищезгадану позицію також розділяють фахівці з Національної академії внутрішніх справ, що пропонують викладати особливу частину зі стадії досудового розслідування, яка розпочинається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудового розслідування [2].

Науково-практичні коментарі до чинного Кримінального процесуального кодексу визначають лише питання реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення в Єдиному реєстрі досудових розслідувань, з якою пов'язується початок криміна-

льного провадження. Тобто незрозумілими є дії правоохоронних органів у випадку коли з отриманої заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не можна зробити висновок про те, що відповідне правопорушення дійсно мало місце. Адже вищезгадані коментарі лише аналізують процесуальне становище заявника і потерпілого. Відзначимо, що процесуальний статус потерпілого і заявника доволі різняться, а, виходячи з норм чинного КПК України, обидва є наділеними правом подачі заяв про кримінальні правопорушення. Тобто і дії з боку працівників правоохоронних органів мають бути однаковими, але коментар чітко не визначає питання перевірки заяви чи повідомлення, що надійшло від заявника. Стосовно заяви потерпілого, то її не потрібно перевіряти і статусу потерпілого особа набуває автоматично, подавши заяву про кримінальне правопорушення. Але окрім даних про осіб до Єдиного реєстру досудових розслідувань потрібно вносити і обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела [3]. Тобто досить багато залежить від можливості заявника правильно викласти обставини справи.

Діяльність по розкриттю та розслідуванню злочинних дій з відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю неможлива без чіткої організації. Питання організації розслідування злочинів були об'єктом дослідження багатьох криміналістів. Організувати розслідування – це означає: вчасно розробити узгоджений план необхідних заходів; налагодити взаємодію між слідчим, оперативними працівниками, фахівцями; забезпечити кваліфіковане керівництво слідчо-оперативною групою; забезпечити проведення регулярних оперативних нарад слідчої групою; налагодити систематичний обмін інформацією і звітністю про результати роботи слідчої групи і кожного слідчого; забезпечити необхідні умови роботи [4].

Для ефективного розслідування злочинних дій з відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю необхідна взаємообумовлена діяльність органів досудового розслідування. Як зазначає В.О. Коновалова, сама природа розслідування злочину припускає як необхідну передумову своєї організації поєднання слідчих та оперативно-розшукових дій, так як одних зусиль слідчих органів не завжди достатньо для вирішення численних завдань, пов'язаних з розкриттям злочинів [5].

Виходячи з даних практичного опитування, бачимо, у випадках, коли оперативний працівник і слідчий працюють злагоджено та суворо дотримуються вимог чинних нормативно-правових актів, у результаті доволі якісно і швидко реалізуються оперативні матеріали, а також успішно використовуються процесуальні та непроцесуальні методи при збиранні необхідної інформації та доказів, тобто швидко і повноцінно ведеться розслідування. Адже лише оперативний обмін необхідною для розслідування інформацією, яку одержує як слідчий, так і оперативний працівник дає можливість належним чином координувати оперативні заходи і слідчі дії, своєчасно і тактично грамотно виконувати їх при цьому досить вдало вико-

ристовувати наявні оперативно-розшукові дані та науково-технічні засоби [6].

Координація слідчих дій і оперативно-розшукових заходів здійснюється в процесі планування. На наш погляд, слідчий, ставлячи перед розслідуванням ті чи інші завдання по здобуттю відповідної інформації, повинен належним чином передбачати відповідні можливості оперативно-розшукових підрозділів. Акумулюючи отримані дані, слідчий може визначати напрям розслідування, висувати версії, намічати ті чи інші слідчі дії, розглядати та затверджувати певні рішення, вибирати найбільш ефективні тактичні прийоми проведення слідчих дій. Доволі високий рівень організації взаємодії при розслідуванні злочину забезпечується за допомогою обміну інформацією слідчих і працівників органу досудового розслідування. Інформація працівників органу досудового розслідування, отримана оперативно-розшуковим шляхом, використовується слідчим, а дані, взяті із процесуальних джерел, слугують основою для проведення відповідних оперативно-розшукових заходів. Взаємодія в процесі розслідування передбачає взаємну розробку планів проведення слідчих дій і оперативних заходів, їх здійснення, виконання органом досудового розслідування доручень слідчого і взаємну відповідальність за розкриття злочину та викриття винних.

Кримінальний процесуальний кодекс та інші нормативно-правові акти належним чином регламентують порядок взаємодії між членами слідчо-оперативної групи. Досить важливим є розмежування компетенції слідчого та оперативного працівника, що не мають порушуватися як з боку слідчого, так і оперативним працівником.

Вкрай необхідно умовою правильної організації взаємодії є оперативна самостійність у виборі засобів здійснення вланих повноважень кожним учасником. Слідчий самостійно вирішує, які засоби йому краще використовувати в процесі розслідування злочинних дій з відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю. Також слідчий не має права вибирати за допомогою яких методів та засобів оперативним працівникам краще виконувати свою роботу. Виходячи з норм кримінально-процесуального законодавства кожен учасник діє в межах власної компетенції, але персональну відповідальність за результат несе слідчий. Саме тому обговорення тактики слідчих дій може бути колегіальним, але прийняття рішення повинно бути одноосібним, бо це є відповідальність слідчого.

Розслідування злочинних дій з відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю неможливе без участі спеціалістів різних галузей знань: банківській сфері, бухгалтерському обліку, комп'ютерних технологій тощо. Участь спеціаліста в проведенні слідчих дій при злочинні дії з відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю найбільш поширене при проведенні обшуків, виїмок, в ході допиту, при слідчому огляді документів, призначенні експертиз тощо. Особливо важлива участь конкретного спеціаліста при проведенні слідчих дій, як обшук і виїмка, в ході яких ведеться

пошук і вилучається певна інформація, яка міститься в комп'ютерах.

У той же час, предметом злочинного посягання при незаконному отриманні відомостей, що становлять комерційну та банківську таємницю, є відповідна інформація обмеженого доступу, зафіксована належним чином в паперовому або/чи магнітному вигляді.

З практичного боку, до переліку даних, що охороняються власниками, як правило, входять дані, що відносяться до наступних сфер комерційної діяльності, а саме: у сфері виробництва, у сфері науково-технічної діяльності, у сфері фінансового забезпечення комерційної діяльності, у сфері постачання та збуту, у сфері банківської діяльності, у сфері управління організацій та у сфері забезпечення безпеки. У сфері виробництва до таких даних можемо віднести відомості про технології виготовлення товарів; про бази даних ЕОМ і характеристики програмного забезпечення автоматизованих ділянок виробництва, а також відомості про нові матеріали і технології їх застосування. У сфері науково-технічної діяльності такими даними можуть виступати відомості про мету та завдання, а також хід перспективних досліджень; розробку та удосконалення технологічних процесів; результати досліджень. У сфері фінансового забезпечення комерційної діяльності можемо віднести дані бухгалтерського, податкового та управлінського обліку; показники фінансово-господарської діяльності; відомості про структуру цін на продукцію, що випускається, рівень прибутку. У сфері постачання та збуту до таких даних відносимо нововведення у сфері методів маркетингових досліджень; результати вивчення ринку, оцінка стану і перспективи розвитку ситуації на ринку. У сфері банківської діяльності до таких даних відносимо відомості про фінансове становище клієнтів банку; про джерела фінансування; про питання отримання кредитів під конкретний проект, їх розмір та окремі умови. У сфері управління організацій до таких даних відносимо інформацію про механізм підготовки, прийняття, виконання управлінських рішень; інформацію про результати нарад; відомості про організацію внутрішньо службових питань. У сфері забезпечення безпеки до таких даних відносимо відомості про організацію захисту комерційної таємниці, про місцях і умовах зберігання носіїв інформації; про систему охорони в організації і підприємстві.

У науці криміналістики на основі пізнання закономірностей формування, причин і форм повторюваності способу вчинення злочину виділяють чотири основних способи незаконного отримання відомостей, що становлять комерційну таємницю. Першим з них є отримання відомостей шляхом заволодіння документом, в якому вони містяться. Даний спосіб полягає у викраденні офіційних документів, створених юридичною або фізичною особою, оформлених та засвідчених в установленому порядку. Другим способом є отримання конфіденційної інформації шляхом заволодіння предметом (речовиною), продуктом виробництва, відомості про який становлять комерційну таємницю. Третім способом є отримання відомостей без заволодіння документом (предметом),

тобто отримання конфіденційних відомостей від навмисне розповсюджуючих інформацію обізнаних осіб; отримання конфіденційної інформації від обізнаних осіб, що розповсюджують її з необережності; отримання відомостей, що становлять комерційну таємницю шляхом розвідувального опитування. Четвертим способом виступає отримання відомостей шляхом технічного спостереження [7].

Також на початковому етапі потрібно приділити увагу визначенню особистості злочинця. До числа суб'єктів, які забезпечують незаконне отримання інформації, входять: організації чи підприємства, що є конкурентами на ринку; організації чи установи, що займаються збором інформації на комерційній основі для подальшого перепродажу; в окремих випадках розвідувальні органи інших держав; кримінальні структури.

Безпосередньо особами, що збирають відомості, складові комерційної чи банківської таємниці можуть виступати такі: особи, які працюють у даній організації, що є власником комерційної таємниці та отримали доступ до конфіденційної інформації у зв'язку з виконанням посадових обов'язків; особи, які раніше працювали у даній організації, але були звільнені і мають правові зобов'язання по збереженню таємниці; особи, що працюють у партнерів власника конфіденційних відомостей; службовці правоохоронних, контролюючих та інших державних органів та організацій, що одержали доступ до комерційної таємниці у зв'язку з виконанням службових обов'язків.

На початковому етапі кримінального провадження при розслідуванні злочинних дій з відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю необхідно розпочати визначення мотивів і цілей злочину. До мотивів незаконного отримання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, належать: інтереси особистості, що здійснює незаконні дії; емоційні дії особистості, до яких відносяться помилкове товариство, хибно зрозумілий борг, бешкетництво, страх.

ВИСНОВКИ

Відзначимо, що сучасне положення нашої держави є унікальним. Пояснюється це тим, що в її існуванні доволі велику роль відіграють негативні фактори, а саме: проблеми у економічній сфері; нестабільність у політичній площині; складна військова ситуація та інші. Проблеми визначення місця та ролі початку кримінального провадження про злочинні дії з відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю потрібно приділити особливу увагу. Саме від впровадження сучасних методів розслідування залежить стабільність у функціонуванні економічної безпеки держави та можливість її подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // ВВР України. – 2013. – № 9-10. – С.474. – (з наступними змінами).
2. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (особлива частина). – МВС України. Національна академія внутрішніх справ. – Київ, 2012. – С.8.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренко, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К., 2012. – С.464 – 467.
4. Криминалистика. Криминалистическая тактика и методика расследования преступлений: Учебник / Под ред. В.Ю. Шепитька. - Харьков: ООО "Одиссей", 2001. - С. 33.
5. Топорков А.Л., Сербін В.С. Роль і місце предмета злочинного посягання в розробці криміналістичної характеристики незаконного отримання відомостей, що становлять комерційну таємницю // Актуальні проблеми юридичних та економічних наук: Збірник матеріалів Всеросійської наукової конференції. Москва. 12-13 лютого 2009 р. М., 2009. С. 108 — 117.

БОРТНІКОВА

УДК 338.465.2

Мар'яна Григорівна
knysh.maryana@gmail.comЕКОНОМІЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ДІАГНОСТОВАНИХ
КОНСАЛТИНГОВИХ ПРОЕКТІВ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВECONOMIC EVALUATION OF IMPLEMENTATION FOR THE
DIAGNOSING OF CONSULTING PROJECTS FOR ENTERPRISESстарший викладач,
Національний університет
"Львівська політехніка"*У статті запропоновано економіко-математичну модель розрахунку ефективності та оптимізування процесу впровадження консалтингових проектів. Встановлено зв'язки між результатами впровадження консалтингових проектів і фінансовими результатами роботи підприємств.**Сформовано альтернативні моделі взаємозв'язку ключових параметрів фінансового стану підприємств з наборами результатів консалтингових проектів або за об'єктами впливу, або за ключовими бізнес-індикаторами, які мають універсальне призначення.**В статье предложено экономико-математическую модель расчета эффективности и оптимизации процесса внедрения консалтинговых проектов. Установлено связи между результатами внедрения консалтинговых проектов и финансовыми результатами работы предприятий. Сформировано альтернативные модели взаимосвязи ключевых параметров финансового состояния предприятий с наборами результатов консалтинговых проектов или объектами воздействия, или по ключевым бизнес-индикаторам, которые имеют универсальное назначение.**The article proposes an economic-mathematical model for calculating the efficiency and optimization of the process of implementing consulting projects. The links between the results of the implementation of consulting projects and the financial results of the enterprises are established. The alternative models of interconnection of key parameters of the financial state of enterprises with sets of results of consulting projects or objects of influence, or by key business indicators, which have a universal purpose is formed.**Ключові слова: економічне оцінювання, діагностовані консалтингові проекти, бізнес-індикатори, альтернативні моделі взаємозв'язку, економіко-математична модель**Ключевые слова: экономическое оценивание, диагностированные консалтинговые проекты, бизнес-индикаторы, альтернативные модели взаимосвязи, экономико-математическая модель**Keywords: economic evaluation, diagnosing of consulting projects, business indicators, alternative models of interconnection, economic-mathematical model***ВСТУП**

Процес розроблення і впровадження консалтингових проектів для машинобудівних підприємств є доволі складним з огляду на технічні та економічні причини. Машинобудування потребує технічного і технологічного супроводу, рівень інновативності продукції визначає конкурентну позицію підприємств на внутрішньому і зовнішньому ринках. Більшість великих машинобудівних підприємств України обтяжені звершеними основними виробничими фондами, їх активи характеризуються низькою ліквідністю, а інфраструктура здебільшого збиткова. Все це ускладнює роботу консалтингових фірм, які, з одного боку, повинні удосконалювати елементи системи управління машинобудівних підприємств, однак з іншого – не можуть рекомендувати кардинальні заходи з реорганізації бізнесу, бо в умовах погіршення економічної ситуації і втрати значної частини ринків збуту та розірвання зв'язків з контрагентами з країн СНД машинобудівні підприємства потребують зовнішнього фінансування і тривалого періоду часу на адаптацію до сучасних умов ведення бізнесу, базованих на ринковій конкуренції. Виходячи з цього, консалтин-

гові проекти, впроваджені на вітчизняних машинобудівних підприємствах, обмежені щодо свого впливу на систему управління, тому діагностування їх впровадження краще здійснювати на основі традиційних вимірників фінансового результату діяльності. Це не означає відмови від широкого спектру якісних показників, базованих на технології BSC, однак результативність консалтингового проекту в межах окремого об'єкта (підсистеми управління чи її окремих елементів) не буде очевидною без відображення впливу на фінансові результати підприємства.

МЕТА РОБОТИ

Метою роботи є формування економіко-математичної моделі розрахунку ефективності та оптимізування процесу впровадження консалтингових проектів для підприємств.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення встановленої мети та розв'язання визначених завдань у роботі використано методи аналізу та синтезу, порівняння, структурного аналізу, графічний метод, метод економіко-математичного моделювання. Методологічною та теоретичною осно-

вою дослідження є фундаментальні наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних вчених [1-8].

РЕЗУЛЬТАТИ

Проведені дослідження однозначно довели, що консалтингові проекти позитивно впливають не тільки на цільові об'єкти консалтингу, але й піднімають на вищий рівень інші елементи системи управління за рахунок активізування інтелектуальної активності працівників, підвищення відповідальності керівників та інтенсифікації контролю за проведенням окремих технологічних операцій і реалізацією типових бізнес-процесів. З управлінської точки зору результати реалізації консалтингових проектів очевидні, їх можна виміряти і легко контролювати. Однак неминуче виникають відхилення, частина з

яких потребує подальшої участі консалтингових фірм, які розробляли і впроваджували відповідні проекти. У цьому зв'язку знову виникає питання оцінювання ефективності консалтингових проектів на стадії їх супроводу після впровадження і отримання планового результату.

Економічне оцінювання впровадження діагностованих консалтингових проектів є варіативним з точки зору об'єктів впливу консалтингу, але може бути уніфікованим щодо процедур обчислення показників та інтерпретації отриманих результатів. Саме тому доцільно використовувати дворівневу процедуру економічного оцінювання діагностованих консалтингових проектів (рис. 1).

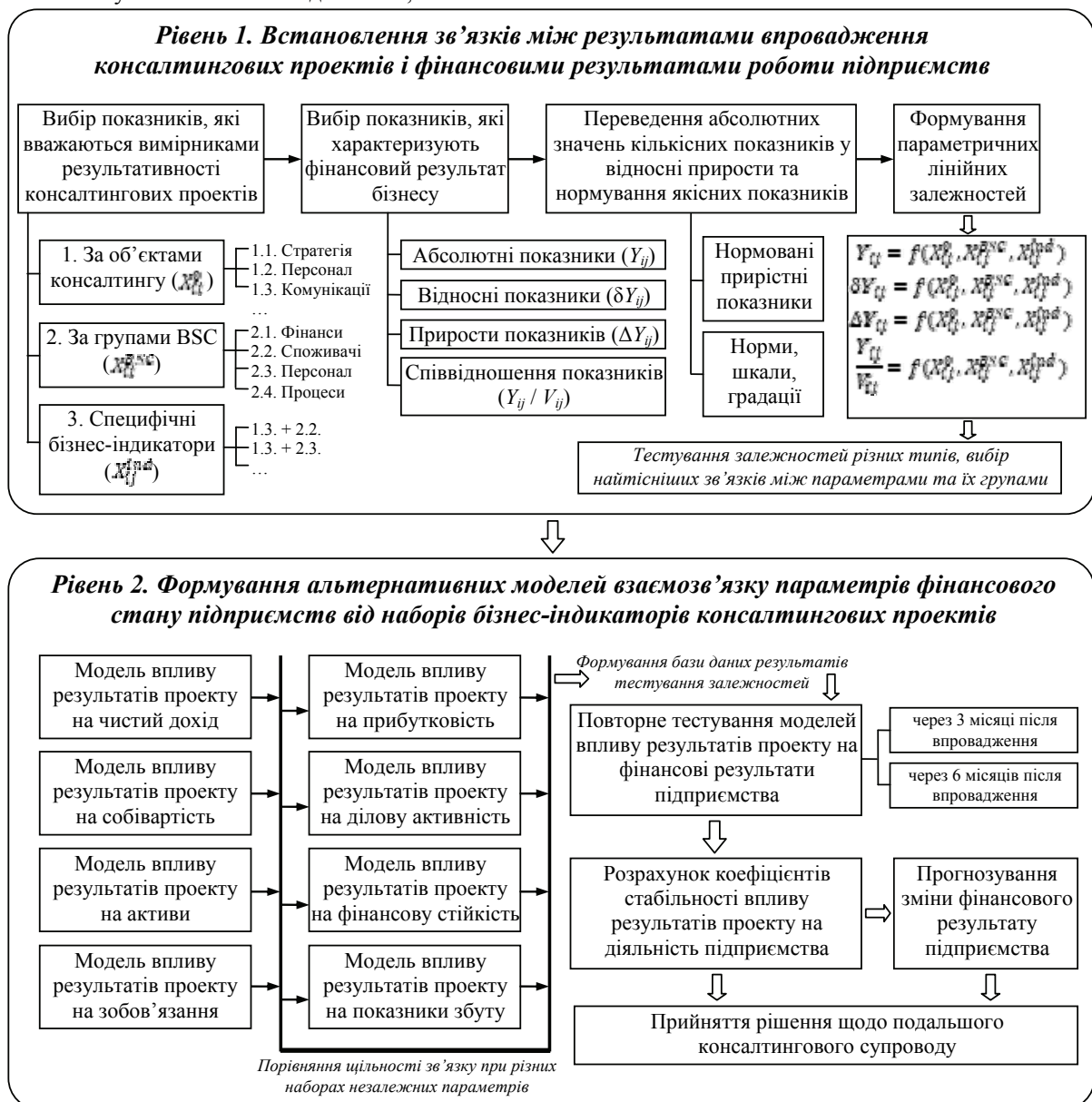

Рис. 1. Графічна модель економічного оцінювання впровадження діагностованих консалтингових проектів [розроблено автором]

На першому рівні виявляємо та описуємо стійкі взаємозв'язки між параметрами результативності консалтингових проектів та фінансовими результатами підприємства-замовника. Стійкими зв'язками є

такі, які існують протягом не менше як півроку після того, як консалтинговий проект був впроваджений, а щільність зв'язку між параметрами не менша 0,667. Звичайно, з точки зору статистики коефіцієнти коре-

ляції повинні бути в межах 0,75-0,95, однак навряд чи це досяжно в умовах вітчизняного машинобудування. До того ж протягом півроку змінюється умови внутрішнього і зовнішнього середовища бізнесу, більшість з яких ми не можемо передбачити і тим більше відділити цей вплив від результатів діагностованого консалтингового проекту, що теж знижує щільність зв'язку між досліджуваними пара-метрами.

На другому етапі економічного оцінювання впровадження діагностованих консалтингових проектів формуємо альтернативні моделі взаємозв'язку ключових параметрів фінансового стану підприємств з наборами результатів консалтингових проектів або за об'єктами впливу, або за ключовими бізнес-індикаторами, які мають універсальне призначення. Проведені дослідження і розрахунки показують, що у більшості випадків щільність зв'язку між параметрами не є високою, тому доцільним є формування економіко-математичної моделі оптимізування впровадження діагностованих консалтингових проектів.

З метою врахування різних аспектів практики консалтингу пропонується економіко-математична модель розрахунку ефективності та оптимізування процесу впровадження консалтингових проектів, яка зможе узгодити витрати на реалізацію проектних рішень з вимогами мінімізації відхилень реальних значень бізнес-індикаторів від запланованих і при цьому забезпечити якнайменші збурення ритмічності виробництва. Названі умови слід відобразити у трьох відповідних функціях мети, які за допомогою методики рівномірної лінійної оптимізації перетворимо у агальну модель:

1. Мінімізація непокритих витрат на проектування, впровадження і супровід консалтингового проекту. Непокритими є витрати, понесені на всіх стадіях реалізації консалтингового проекту, але не компенсовані майбутньою економією на адміністративних витратах чи підвищенням продуктивності управлінської праці.

$$F_1(x) = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m x_{ij} \rightarrow \min, \quad (5)$$

де x_{ij} – непокриті витрати на створення і впровадження консалтингового проекту за i -ю статтею на j -й стадії виконання, тис. грн.

$$x_{ij} = v_{ij} - \omega_{ij}t_j \quad (6)$$

де v_{ij} – витрати, понесені безпосередньо на консалтинговий проект за i -ю статтею на j -й стадії виконання, тис. грн.;

ω_{ij} – економія за i -ю статтею на j -й стадії виконання консалтингового проекту, яка виникне у наступних періодах внаслідок реалізації консалтингу, тис. грн.;

t_j – коефіцієнт, що враховує знецінення грошей на j -й стадії (залежить від відсоткової ставки на ринку запозичень);

$i \in \overline{1, n}$; n – кількість статей витрат, які зазнають змін;

$j \in \overline{1, m}$; m – кількість стадій консалтингового проекту.

На виконання першої функції мети накладаються обмеження бюджетного характеру, а саме:

$$\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m v_{ij} \leq s_j V_j, \quad (7)$$

де s_j – коефіцієнт позапланових витрат, допустимих за рахунок компенсування на подальших стадіях реалізації консалтингового проекту;

V_j – бюджет консалтингового проекту на j -й стадії, тис. грн.

$$\sum_{j=1}^m s_j \leq \bar{K}, \quad (8)$$

де \bar{K} – середня річна відсоткова ставка за кредитами, доступними підприємству; на час дослідження $\bar{K} \approx 0,215$, тобто розглянуті підприємства в середньому кредитувалися під 21,5% у гривні.

$$\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \omega_{ij} \leq dW_j, \quad (9)$$

де d – граничний рівень допустимої економії адміністративних витрат; у даному випадку $d=0,25$, обмежуємося максимальним рівнем прогнозованої економії адміністративних витрат 25%, тому що спроби подальшої економії приведуть до зловживань і спроб спотворити реальні дані;

W_j – фонд витрат на утримання адміністративного персоналу і загальних корпоративних витрат, що діє на j -й стадії консалтингового проекту.

$$t_j \leq \frac{K_{max}/100}{12} t_j, \quad (10)$$

де K_{max} – максимальна ставка кредитування, яка діяла для підприємства у минулому році, %;

t_j – час, протягом якого триває j -та стадія консалтингового проекту, місяців.

2. Мінімізація негативних відхилень фактичних значень бізнес-індикаторів від запланованих:

$$F_2(y) = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m (y_{ij} \theta_{ij}) \rightarrow \min, \quad (11)$$

$$y_{ij} = \left| \frac{y_{ij}^1 - y_{ij}^0}{y_{ij}^0} \times 100\% \right|, \quad (12)$$

$$\begin{cases} y_{ij} \geq 0 \Rightarrow \theta_{ij} = 0 \\ y_{ij} < 0 \Rightarrow \theta_{ij} = 1 \end{cases} \quad (13)$$

де y_{ij}^0, y_{ij}^1 – планові і фактичні значення i -го бізнес-індикатора, який характеризує вплив консалтингового проекту на j -й об'єкт;

θ_{ij} – булева змінна, яка приймає одиничне значення тільки у випадку негативного відхилення i -го бізнес-індикатора від плану; якщо ж відхилення позитивне, то булева змінна приймає нульове значення, тим самим виключаючи таке відхилення з розгляду;

$i \in \overline{1, n}$; n – кількість бізнес-індикаторів, які характеризують об'єкт;

$j \in \overline{1, m}$; m – кількість об'єктів консалтингового проекту.

3. Мінімізація порушень ритмічності виробництва в процесі реалізації консалтингового проекту:

$$F_3(z) = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m z_{ij} \rightarrow \min, \quad (14)$$

$$z_{ij} = \left| \frac{z_{ij}^1 - z_{ij}^0}{z_{ij}^0} \right|, \quad (15)$$

де z_{ij}^0, z_{ij}^1 – планові і фактичні значення коефіцієнтів ритмічності виробництва i -го типу j -го об'єкта (підрозділу);

$i \in \overline{1, n}$; n – кількість видів коефіцієнтів ритмічності, які характеризують об'єкт;

$j \in \overline{1, m}$; m – кількість об'єктів (підрозділів), які підлягають змінам внаслідок реалізації консалтингового проекту.

Сформована економіко-математична модель містить три рівнозначних функції мети $F_1(x)$, $F_2(y)$, $F_3(z)$, які в загальній постановці задачі мають однакову значимість, тому можемо використовувати схему рівномірної оптимізації. На практиці може виявитися, що бюджетні обмеження не є критичними, а більшість підсистем управління не завантажені на проектну потужність, тоді пріоритетною буде функція $F_2(y)$. Якщо ж підприємство має проблеми з фінансуванням, то акцентуємо увагу на функції $F_1(x)$, пов'язаних з реалізацією консалтингового проекту. Найрідше зустрічається випадок, коли система управління справді перевантажена, тоді критичною стане функція $F_3(z)$.

Отже, за схемою рівномірної оптимізації будемо доповнену задачу, переводимо цільові функції в обмеження і отримуємо базову економіко-математичну модель:

$$\left\{ \begin{array}{l} \varphi \rightarrow \min \\ F_1(x) + F_1^* \varphi \geq F_1^* \\ F_2(x) + F_2^* \varphi \geq F_2^* \\ F_3(x) + F_3^* \varphi \geq F_3^* \\ \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m v_{ij} \leq s_j V_j \\ \sum_{j=1}^m s_j \leq \bar{K} \\ \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \omega_{ij} \leq d W_j \\ t_j \leq \frac{K_{max}/100}{12} \tau_j \\ \varphi, v_{ij}, s_j, V_j, \bar{K}, \omega_{ij} \geq 0 \\ d, W_j, \tau_j, K_{max}, \tau_j \geq 0 \end{array} \right. \quad (16)$$

де φ – відносна погіршення найкращого значення кожної цільової функції, яке отримане при частковому розв'язку за кожною функцією (вважаємо, що вагомість всіх трьох функцій $F_1(x)$, $F_2(y)$, $F_3(z)$ є однаковою);

F_1^*, F_2^*, F_3^* – оптимальні значення цільових функцій

$F_1(x)$, $F_2(y)$, $F_3(z)$, які отримані при розв'язку трьох часткових випадків (почергово за кожною функцією окремо, тобто значення F_1^*, F_2^*, F_3^* є вірцевими, отри-

маними в тих умовах, коли дві інші функції не існують, так само як властиві їм обмеження).

У розгорнутому вигляді економіко-математична модель набуде вигляду:

$$\left\{ \begin{array}{l} \varphi \rightarrow \min \\ \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m (v_{ij} - \omega_{ij} t_j) + F_1^* \varphi \geq F_1^* \\ \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \left(\left| \frac{y_{ij}^1 - y_{ij}^0}{y_{ij}^0} \times 100\% \right| \times \theta_{ij} \right) + F_2^* \varphi \geq F_2^* \\ \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \left| \frac{z_{ij}^1 - z_{ij}^0}{z_{ij}^0} \right| + F_3^* \varphi \geq F_3^* \\ \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m v_{ij} \leq s_j V_j \\ \sum_{j=1}^m s_j \leq \bar{K} \\ \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \omega_{ij} \leq d W_j \\ t_j \leq \frac{K_{max}/100}{12} \tau_j \\ \varphi, v_{ij}, \omega_{ij}, t_j, y_{ij}^0, y_{ij}^1, z_{ij}^0, z_{ij}^1 \geq 0 \\ s_j, V_j, \bar{K}, d, W_j, K_{max}, \tau_j \geq 0 \\ \theta_{ij} = 0 \vee 1 \end{array} \right. \quad (17)$$

Цю модель можна використовувати на будь-якій стадії консалтингового проекту і робити з неї висновки щодо ефективності впровадження як цілого проекту, так і його окремих стадій, об'єктів чи елементів. Перевагою моделі є можливість її декомпозиції, тобто поділу на окремі частини з можливістю введення додаткових обмежень чи, навпаки, зменшення рівня вимог до деяких з них.

ВИСНОВКИ

Економічне оцінювання впровадження діагностованих консалтингових проектів слід проводити на двох рівнях: спочатку встановити зв'язки між результатами впровадження консалтингових проектів і фінансовими результатами роботи підприємств, а потім сформулювати альтернативні моделі взаємозв'язку параметрів фінансового стану підприємств від наборів бізнес-індикаторів консалтингових проектів. Такий підхід, реалізований у відповідній графічній моделі, дозволяє, з одного боку, врахувати всі без винятку існуючі взаємозв'язки між параметрами, а з іншого – сконцентруватися на тих з них, які є справді значимими і характеризуються стабільністю і часовому та просторовому (об'єктному) розрізах. Запропоновану економіко-математичну модель можна використовувати для розв'язання широкого спектру прикладних задач, пов'язаних з впровадженням консалтингових проектів, вона враховує умови кредитування підприємств, їх бюджетні обмеження, рівномірність розподілу грошових потоків в часі і просторі, економію на адміністративних витратах, приріст продуктивності праці, параметри якості управління і прийняття рішень тощо.

Список використаних джерел

1. Гнатієнко Г.М. Експертні технології прийняття рішень: [монографія] / Г.М. Гнатієнко, В.С. Снитюк. – К.: ТОВ «Маклаут», 2008. – 444 с.
2. Грабовецький Б.Є. Методи експертних оцінок: теорія, методологія, напрямки використання: [монографія] / Б.Є. Грабовецький. – Вінниця: ВНТУ, 2010. – 171 с.
3. Грабченко А.І. Методи наукових досліджень: [навч. посіб.] / А.І. Грабченко, В.О. Федорович, Я.М. Гаращенко. – Х.: НТУ «ХП», 2009. – 142 с.
4. Доля В.Т. Економетрія: навч. посібник / В.Т. Доля. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 171 с.
5. Лещинський О.Л. Економетрія: навч. Посібник / О.Л. Лещинський, В.В. Рязанцева, О.О. Юнькова. – К.: МАУП, 2003. – 208 с.
6. Орлов А.И. Экспертные оценки: Учебное пособие / А.И. Орлов. – М.: ИВСТЭ, 2002. – 31 с.
7. Черняк О.І. Економетрика: підручник / О.І. Черняк, О.В. Комашко, А.Б. Ставицький, О.В. Баженова. – за ред. О.І. Черняка. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009 – 395 с.
8. Шарапов О.Д. Економічна кібернетика: навч. Посібник / О.Д. Шарапов, В.Д. Дербенцев, Д.С. Семьонов. – К.: КНЕУ, 2004. – 231 с.

БОНДАРЕНКО

Ольга Михайлівна

bondarenko_olga_@ukr.net

УДК 657.432:657.433(045)

ТРЕТЯК

Анжеліка Миколаївна

**ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ
ПІДПРИЄМСТВА ЗА ВИМОГАМИ
ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ****ENTERPRISE' DEBIT CONTRACTUALITY
UNDER THE REQUIREMENTS OF THE
SPECIFIC LEGISLATION OF UKRAINE**к.е.н., доцент, Національний
авіаційний університетстудент, Національний
авіаційний університет

У статті наведена інформація щодо дебіторської заборгованості та її класифікація. Також зміни у законодавстві щодо перебігу позовної давності, а саме зміни, що стосуються вимог на які вона не поширюється. У статті перелічені основні причини формування резерву сумнівних боргів суб'єктами господарювання та наведені зміни щодо нарахування податку на прибуток. Проведений аналіз змін 2017 року у нормативно-правовій базі, а саме у: Податковому кодексі України, Цивільному кодексі України та Плані рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Основна нормативно-правова база, що використовувалась для написання статті: Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010, Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003, Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» N 237 від 08.10.99, Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» №73 від 07.02.2013, Плані рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій № 291 від 30.11.99, Лист ДФС від 11.01.2017 № 273/6/99-99-15-02-02-15.

В статье приведена информация о дебиторской задолженности и ее классификация. Также изменения в законодательстве о ходе исковой давности, а именно изменения, касающиеся требований на которые она не распространяется. В статье перечислены основные причины формирования резерва сомнительных долгов субъектами хозяйствования и приведены изменения по начислению налога на прибыль. Проведен анализ изменений 2017 в нормативно-правовой базе, а именно в: Налоговом кодексе Украины, Гражданском кодексе Украины и Плане счетов бухгалтерского учета активов, капитала, обязательств и хозяйственных операций предприятий и организаций. Основная нормативно-правовая база, которая использовалась для написания статьи Налоговый кодекс Украины № 2755-VI от 02.12.2010, Гражданский кодекс Украины № 435-IV от 16.01.2003 Положение (стандарт) бухгалтерского учета 10 «Дебиторская задолженность» N 237 от 08.10.99, Национальное положение (стандарт) бухгалтерского учета 1 «Общие требования к финансовой отчетности» №73 от 07.02.2013, Плане счетов бухгалтерского учета активов, капитала, обязательств и хозяйственных операций предприятий и организаций № 291 от 30.11.99, письмо ДФС от 11.01.2017 № 273/6 / 99-99-15-02-02-15

The article presents information on receivables and its classification. There are also changes to the statutory limitation period, in particular the changes that apply to the requirements for which it does not apply. The article lists the main reasons for forming the reserve of doubtful debts by economic entities and provides for changes in the calculation of income tax. The analysis of changes in 2017 in the legal and regulatory framework was carried out, namely: the Tax Code of Ukraine, the Civil Code of Ukraine and the Account of Accounts of Assets, Capital, Commitments and Business Operations of Enterprises and Organizations. The main regulatory framework used to write the article is the Tax Code of Ukraine No. 2755-VI dated 02.12.2010, the Civil Code of Ukraine No. 435-IV of 16.01.2003, Regulation (Standard) of Accounting 10 "Accounts Receivable" No. 237 of 08.10.99, National Accounting Standard (Standard) 1 "General Financial Reporting Requirements" No. 73 dated February 7, 2013, Plan of Accounts of Assets, Capital, Commitments and Business Operations of Enterprises and Organizations No. 291 dated 30.11.99, Letter DFS dated January 11, 2017, No. 273/6 / 99-99-15-02-02-15

Ключові слова: дебіторська заборгованість, поточна дебіторська заборгованість, довгострокова дебіторська заборгованість, сумнівна дебіторська заборгованість, безнадійна дебіторська заборгованість, резерв сумнівних боргів, позовна давність, податок на прибуток

Ключевые слова: дебиторская задолженность, текущая дебиторская задолженность, долгосрочная дебиторская задолженность, сомнительная дебиторская задолженность, безнадежная дебиторская задолженность, резерв сомнительных долгов, исковая давность, налог на прибыль

Keywords: accounts receivable, current accounts receivable, long-term receivables, doubtful receivables, bad payables, reserve of doubtful debts, limitation periods, income tax

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

За останні роки відбулося багато змін у законодавстві, які призвели до того, що підприємства, на жаль, намагаються ухилитись від сплати податків. Тому, останнім часом постала проблема створення резерву сумнівних боргів так, як це несе обов'язок нарахування податку на прибуток для суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Під час проведеного дослідження нами було проаналізовано нормативно-законодавчу базу України та основні публікації щодо розглянутої теми, які були наведені у газеті «Вісник», «Дебет-Кредит» та «Бухгалтерія» такими дослідниками, як Ірина Назарбаєва, Олексій Кравчук та Юлія Єгорова.

МЕТА РОБОТИ – проаналізувати зміни нормативно-законодавчої бази що стосуються дебіторської заборгованості, резерву сумнівних боргів та позовної давності.

РЕЗУЛЬТАТИ

Дебіторська заборгованість, або іншими словами рахунки до одержання – це суми, що надійшли підприємству від контрагентів за певні товари (роботи, послуги), що були придбані в кредит.

Згідно п. 5 П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» дебіторська заборгованість визначається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод та може бути достовірно визначена її сума [2]. На підставі зазначеного нормативного документа дебіторська заборгованість за операційним циклом розподіляється на поточну та довгострокову.

Як зазначає НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» операційний цикл – проміжок часу між придбанням запасів для провадження діяльності й отримання грошей та їх еквівалентів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг [4]. Крім того, дебіторська заборгованість залежно від своєчасності її погашення може поділятися на ту, строк оплати якої ще не настав та не сплачену в строк, включаючи також сумнівну та безнадійну заборгованість.

Залежно від ступеня впевненості у неможливості погашення дебіторської заборгованості її поділяють на сумнівну (коли є ймовірність погашення заборгованості) та безнадійна (коли є впевненість непогашення заборгованості боржником).

Під час проведеного дослідження, нами було встановлено, що в сучасних умовах господарювання кожне підприємство в Україні особливу увагу звертає на дебіторську заборгованість в якій закінчується (наближається) строк позовної давності. Тож, розглянемо більш детально нормативно-законодавчу базу щодо безнадійної дебіторської заборгованості та зміни щодо позовної давності.

Пунктом 4 П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» зазначається, що під безнадійною дебіторською заборгованістю слід розуміти поточну дебіторську заборгованість, щодо якої існує впевненість про

її неповернення боржником або за якою сплинув строк позовної давності [2]. Таким чином, під час існування безнадійної дебіторської заборгованості варто також згадати про позовну давність, так як часто виникають питання щодо дотримання строків платежів, які зазначаються в договірних взаємовідносинах. Як зазначається в положеннях Цивільного кодексу України (ЦКУ) перебіг позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, є підставою для відмови у позові. Але, разом з тим, застосування позовної давності в спорах з державними органами є скоріше винятком, ніж правилом.

По загальному правилу, норми про вимоги позовної давності стосуються усіх громадянських правовідносин, в тому числі на ті, які виникли за участю держави та її адміністративно-територіальними утвореннями як суб'єктів громадянських прав.

Згідно ст. 256 ЦКУ позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу [1]. Прикладом є стягнення дебіторської заборгованості, що виникла після невиконання умов договору виконання певних робіт (послуг) або поставки товарів.

Позовна давність використовується судом тільки за заявою сторін у спорі, зробленому до винесення їм рішення. Таким чином, прострочення позовної давності, про використання якої було заявлено стороною у спорі, є підставою для відхилення у заяві. Але якщо суд визнає поважні причини прострочення позовної давності, порушене право підлягає захисту. У той же час, слід зазначити, що із закінченням позовної давності за основною вимогою вважається, що позовна давність закінчилась за додатковою вимогою також.

Під час аналізу нормативно-законодавчої бази нами було встановлено, що на підставі ст. 257-258 ЦКУ існує два види позовної давності: загальна та спеціальна [1]. Також, позовну давність можна скоротити або збільшити за певних умов передбачених ЦКУ. Ст. 256 ЦКУ зазначає, що перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила [1]. Слід зазначити, що перебіг позовної давності також може бути зупиненим або перерваним. З 2017 р. до Глави 19 «Позовна давність» ЦКУ було внесено наступну зміну, що стосується вимог, на які позовна давність не поширюється: на вимогу про визнання недійсним правочину, предметом якого є відчуження гуртожитку як об'єкта нерухомого майна та/або його частини, на який поширюється дія Закону України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків», про визнання недійсним свідоцтва про право власності на такий гуртожиток як об'єкт нерухомого майна та/або його частини, про визнання недійсним акта передачі такого гуртожитку як об'єкта нерухомого майна та/або його частини до статутного капіталу (фонду) товариства (організації), створеного у процесі приватизації (корпоратизації) колишніх державних (комунальних) підприємств [1, с. 268].

На жаль, під час господарської діяльності підприємств України, існує ймовірність не повернення по певним причинам частини боргів внаслідок чого підприємства (організації) можуть створювати резерв сумнівних боргів. У П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» прописані певні правила щодо розрахунку та створення резерву сумнівних боргів і звичайно для різних видів дебіторської заборгованості можуть бути застосовані різні методи розрахунку резерву [2].

Головними причинами створення резерву сумнівних боргів суб'єктом господарювання є, наприклад, аналіз динаміки погашення підприємством-боржником заборгованості, відсутність оплати на протязі довгого періоду, порушення справи щодо банкрутства боржника та інші.

Слід зазначити, що операції з нарахуванням резерву сумнівних боргів впливають на суму податку на прибуток. Так, згідно з п.п. 134.1.1 п. 134.1 ст. 134 ПКУ об'єктом оподаткування податком на прибуток є прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку), визначеного у фінансовій звітності підприємства відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, на різниці, які виникають відповідно до положень розділу III «Податок на прибуток підприємств» ПКУ [6].

Порядок коригування фінансового результату на різниці, що виникають при формуванні резервів (забезпечень), у тому числі резерву сумнівних боргів, визначено нормами ст. 139 ПКУ у редакції, чинній до 01.01.2017 р. [6].

З 21.12.2016 р. відбулися зміни щодо різниць, що виникають при формуванні резервів [5, ст. 139]. Зокрема те, що стосується саме резерву сумнівних боргів:

- фінансовий результат до оподаткування збільшується на суму витрат від списання дебіторської заборгованості понад суму резерву сумнівних боргів [5, ст.139, п. 139.2, пп. 139.2.1];

- фінансовий результат до оподаткування зменшується на суму коригування (зменшення) резерву сумнівних боргів, на яку збільшився фінансовий результат до оподаткування відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності та на суму списаної дебіторської заборгованості (у тому числі за рахунок створеного резерву сумнівних боргів), яка відповідає ознакам, визначеним підпунктом 14.1.11 пункту 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України [5, ст. 139, п. 139.2, пп. 139.2.2];

- фінансовий результат до оподаткування збільшується на перевищення розміру резерву станом на кінець податкового (звітного) періоду, над лімітом, 20 відсотків (на період з 1 січня 2015 року до 31 грудня 2015 р. - 30 відсотків, на період з 1 січня 2016 р. до 31 грудня 2018 р. - 25 %) сукупної балансової вартості активів, знецінення яких визнається шляхом формування резерву, збільшеної на суму резерву, за такими активами згідно з даними фінансової звітності за звітний період. Коригування фінансового результату до оподаткування звітного періоду не здійснюється у розмірі зазначеного перевищення резерву, що виникло у попередніх податкових (звітних) періодах [5, ст. 139, п. 139.3, пп. 139.3.3];

- фінансовий результат до оподаткування зменшується на суму доходів (зменшення витрат) від погашення раніше списаної за рахунок резерву заборгованості, яка не відповідає ознакам, визначеним підпунктом 14.1.11 пункту 14.1 ст. 14 ПКУ [5, ст.139 п. 139.3 пп. 139.3.4].

Тобто, підприємство не може зменшити на суму безнадійної дебіторської заборгованості списання фінансовий результат до оподаткування, що був визначений у фінансовій звітності так, як при списанні за рахунок резерву згідно виконуються умови ст. 139 ПКУ.

ВИСНОВКИ

Таким чином, платники податку на прибуток, що коригують фінансовий результат до оподаткування, на наш погляд, повинні вибрати метод нарахування резерву сумнівних боргів такий, що дозволить нарахування мінімальної суми цього самого резерву так, як завдяки цьому буде мінімальна різниця на яку збільшиться фінансовий результат до оподаткування.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003 р.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» N 237 від 08.10.99 р.
3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій № 291 від 30.11.99 р.
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» №73 від 07.02.2013 р.
5. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р.
6. Лист ДФС від 11.01.2017 р. № 273/6/99-99-15-02-02-15.

ЛАВРЕНЮК

Олена Іванівна

Olena-voytenko@rambler.ru

аспірант, Вінницький
національний аграрний
університет

УДК 339.137.2:631.11

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АПК

PROBLEMS OF PROVIDING COMPETITIVENESS OF APPROPRIATE ENTERPRISES

У статті розглядаються основні проблеми забезпечення конкурентоспроможності підприємств агропромислового комплексу України. Аналізується теперішній стан економіки аграрного сектору. Надано пропозиції щодо підвищення конкурентоспроможності підприємств АПК.

В статье рассматриваются основные проблемы обеспечения конкурентоспособности предприятий агропромышленного комплекса Украины. Анализируется настоящее состояние экономики аграрного сектора. Даны предложения по повышению конкурентоспособности предприятий АПК.

The article deals with the main problems of ensuring the competitiveness of enterprises of the agro-industrial complex of Ukraine. The present state of the economy of the agrarian sector is analyzed. The proposals on increasing the competitiveness of agricultural enterprises are presented.

Ключові слова: конкурентоспроможність, АПК, проблеми конкурентоспроможності, проблеми якості продукції

Ключевые слова: конкурентоспособность, АПК, проблемы конкурентоспособности, проблемы качества продукции

Keywords: competitiveness, agribusiness, problems of competitiveness, quality product issues

ВСТУП

Агропромисловий комплекс відіграє важливу роль в розвитку економіки України в цілому, тому одним з важливих завдань держави є забезпечення його ефективного функціонування. Конкурентоспроможність вітчизняних підприємств на товарних ринках, в умовах глобалізаційних процесів і членства України у СОТ, суттєво поступається конкурентоспроможності зарубіжних підприємств. Актуальними постають питання формування і забезпечення розвитку споробів підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств для економіки України в сучасних економічних умовах функціонування, адже, Україна має необхідний потенціал для створення умов для вироблення якісної, конкурентоспроможної продукції.

Даною проблемою займалось багато вчених як вітчизняних, так і зарубіжних. Серед досліджень іноземних науковців на особливу увагу заслуговують праці: А. Сміта, Д. Рікардо, Е. Хекшера, Е. Чемберліна, М. Портера, А. Томпсона та багато ін. Серед вітчизняних вчених, які займались дослідженням конкурентоспроможності АПК, виділяють: А.С. Лисецького, П.Т. Саблук, М.Й. Малік, М.Ф. Кропивко, М.А. Лендел, М.В. Гладій, Б. Данилишина, О. Кваша, В. Міланич, О. Піменова, Л. Прокопеч та ін..

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні ключових проблем АПК України, які перешкоджають розвитку його конкурентоспроможності, а також розробка заходів щодо підвищення конкурентоздатності вітчизняного АПК на національному та міжнародному рівнях.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти, статистичні дані.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Входження аграрного сектору України у міжнародний господарський простір значною мірою пов'язане з проблемою конкурентоспроможності підприємств агропромислового комплексу. В умовах глобалізації світової економіки, що супроводжується зростанням конкуренції між країнами за інтернаціоналізовані ринки збуту, загострюються проблеми підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських підприємств, забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому і зовнішніх ринках.

У контексті забезпечення конкурентоспроможності недостатньо досліджуються питання адаптації аграрних формувань до трансформаційних змін світової економіки, прямого й опосередкованого впливу глобалізації на господарську діяльність. Потребує поглиблення досліджень обґрунтування нового рівня розвитку продуктивних сил, формування сучасної системи реагування підприємств аграрної сфери економіки на виклики глобальної конкуренції, процеси міжнародної інтеграції з підвищенням рівня конкурентоспроможності на засадах інноваційного розвитку і трансформації економічних взаємовідносин.

У світовому співтоваристві Україну визнають як потенційного лідера з виробництва сільськогосподарської продукції та основних продуктів харчування: зерна, цукру, олії, м'яса, продуктів переробки молока тощо. Але реалізація цього потенціалу вимагає докладання великих зусиль.

Головними перешкодами підвищення конкурентоспроможності продукції АПК на міжнародному ринку є:

– невідповідність якості продукції українських підприємств світовим, а також недостатня розвиненість інфраструктури АПК. Це пояснюється тим, що в країні досить велика кількість дрібних приватних підприємств, які значною мірою поступаються великим підприємствам, що мають значно більші фінансові та технологічні ресурси, а також виготовляють продукцію більш високотехнологічну та вищої якості.

– низький рівень сертифікації продукції агропромислового комплексу порівняно з міжнародними стандартами. Суть даної проблеми в тому, що в Україні досить мала кількість підприємств, які отримали міжнародні стандарти. Наприклад, лише 3% м'ясопереробних комбінатів, 34,6% молокопереробних підприємств мають міжнародні сертифікати. Щодо українських сертифікатів, то лише близько їх половини відповідають міжнародним сертифікатам якості.

– нерозвинена фінансово-кредитна політика та обтяжлива податкова політика. Це свідчить про те, що в Україні діють досить високі відсотки на кредит, велика кількість податків, які особливо впливають на малий бізнес, що призводить до збільшення тінізації економіки.

– недостатній рівень впровадження результатів науково-технічного прогресу. Сучасний стан підприємств АПК характеризується обмеженістю та застарілістю технічного оснащення, що значно сповільнює темпи розвитку.

– недостатня підтримка держави. В Україні існує досить обмежена кількість програм щодо розвитку АПК.

– недостатнє фінансування з боку держави наукової сфери в аграрному секторі. Це призводить до низької продуктивності сільськогосподарського виробництва в цілому.

– застаріла нормативно-правова база. В Україні відсутній єдиний нормативно-правовий документ (довготермінова стратегія), в якому закріплено механізм забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції з гарантіями державної підтримки [1].

Після входження України до СОТ (2008 р.) розширився в свою чергу ринок збуту продукції, що є позитивним моментом для українських виробників. Після вступу до СОТ Україна отримала значні переваги:

– збільшився товарообіг понад з 150 країнами світу, на частку яких припадає більше 95% світової торгівлі;

– зменшились тарифні та нетарифні обмеження доступу українських товарів на товарні ринки країн-членів СОТ;

– отримання можливості захисту інтересів українських виробників згідно з процедурою розгляду торговельних спорів Світової організації торгівлі;

– забезпечення недискримінаційного транзиту товарів та послуг та ін.

Проблема оцінки і управління конкурентоспроможністю підприємств в Україні була ускладнена проблемами загального спаду виробництва, кризою неплатежів, відсутністю ринку інформації про характеристики підприємств-конкурентів. Основна маса підприємств на перше місце висуває проблему виживання в умовах кризи, подолання фінансових проблем, які пов'язані із забезпеченням конкурентоспроможності продукції агропромислових підприємств. У даних умовах, з одного боку – займатися оцінкою конкурентоспроможності підприємства достатньо складно, з іншого – для виходу підприємства з кризи, необхідно - оцінити його конкурентний потенціал, проаналізувавши всі чинники конкурентоспроможності підприємства, без цього неможливо розробити стратегію подальшого розвитку підприємства [2].

У нових економічних умовах господарювання підприємства та об'єднання АПК отримали право безпосередньо здійснювати експортно-імпорتنі операції. Незважаючи на велику зацікавленість суб'єктів підприємницької діяльності у використанні права виходу на зовнішній ринок і здійсненні експортно-імпорتنих операцій та отриманні валютних коштів, практика показує, що результати цієї діяльності не завжди є позитивними. Тому перед суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності стоять проблеми аналізу динаміки, кон'юнктури міжнародних і внутрішніх ринків і на цій основі – розробки механізмів адаптації, що сприяють достатній гнучкості в поведінці суб'єктів господарювання та оперативності в прийнятті ними відповідних рішень [3].

До напрямів підвищення конкурентоспроможності, які стосуються всіх підприємств, незалежно від їх виду діяльності, розміру відносяться: фокусування на випуск якісної і безпечної продукції, зменшення витрат, формування відносин з громадськістю і зацікавленими аудиторіями, удосконалення систем управління підприємством.

Недосконалість системи управління підприємствами АПК багато в чому пояснюється відсутністю: чіткої структури управління, вертикалі супідрядності, структуризації конкурентних переваг, врахування основних чинників впливу, відсутності сучасної та адекватної системи інформаційного забезпечення діяльності підприємств та прийняття управлінських рішень. У роботі з досягнення конкурентних переваг важливе місце належить показникам, які надають

можливість оцінювати конкурентоспроможність підприємства [4].

Проте, для того, щоб покращити конкурентоспроможність продукції та підприємств АПК необхідно застосовувати також такі заходи: вивчення ринку виробників і споживачів продукції певного виду, проведення порівняльної оцінки рівня конкурентоспроможності продукції; побудова прогнозів щодо вимог ринку та розробка на цій основі марке-тингової стратегії підвищення конкурентоспроможності продукції; оновлення виробництва або модернізація продукції і дійова реклама, удосконалення системи заходів виробництва та збуту продукції, здійснення контролю за якістю продукції на всіх етапах її виробництва та збуту.

Як вважає Добровенко О.А., необхідно звернути увагу на впровадження альтернативних видів палива для тракторів та автомобілів, що значно зменшить витрати на паливе. В Україні сільське господарство споживає дизельного палива в межах 3 млн. т. Біодизелем (виробляється з олійних культур, зокрема, ріпака) можна замінити до 30% або 1 млн. т., а біоетанол (виробляється із зернових культур) можна додавати до бензину з нафти, приблизно 30-40 % та використовувати його виробництво при невисоких цінах зерна на господарському і міжгосподарському рівні. Необхідно також раціонально використовувати соломку для виробництва азотно-фосфорно-калійних добрив (НПК). Досягти оптимального розміру землекористування можна шляхом кооперації та оренди землі, земельних часток (паїв). Одним із вирішальних факторів, що визначає конкурентоспроможність, є підприємницька стратегія, котра безпосередньо залежить від позиції чи місця сільськогосподарських підприємств на ринку. Стратегічні завдання досить мінливі, тож слід віддати належне операційній стратегії, яка опрацьовується з їх урахуванням та бере до уваги всі можливі варіанти пріоритетів, кожен з можливих компромісів [5].

Період часу реалізації продукції також є одним з чинників конкурентоспроможності – він значною мірою впливає на всі інші елементи конкурентоспроможності. Оперативне реагування на зміну чинників і мобілізація ресурсів зберігають позиції сільгоспідприємств на ринку або ж істотно покращують і мінімізують витрати ринкових трансакцій. Точність в часі постачання ресурсів скорочує витрати на їх зберігання й переміщення та забезпечує ритмічність виробництва [6].

Також для успішного розвитку АПК країни в умовах глобалізації економіки, необхідно проводити державну політику постійного підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектора. Збільшення обсягів інвестування стримується, значною мірою, недосконалістю чинного законодавства та нестійкою політичною ситуацією країни. Без впровадження нових енергозберігаючих технологій та використання сучасної техніки неможливо вивести сільське господарство із кризового стану та й країну в цілому.

Крім того, для матеріально-технічного переозброєння сільського господарства необхідне залу-

чення і значних кредитних ресурсів, регулювання питання отримання та надання яких сільськогосподарським виробникам на даний час не вирішені. Для підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції в умовах глобалізації, Україні необхідно, використовуючи передовий світовий досвід, не просто переносити його в площину свого розвитку, а гармонізувати його з українськими економічними реаліями та історичним розвитком галузі країни [7].

ВИСНОВКИ

Отже, для підвищення конкурентоспроможності продукції і підприємств АПК України необхідно: стандартизувати продукцію відповідно до міжнародних стандартів; розробити дієві програми розвитку аграрного сектору економіки; змінити застаріле обладнання на високотехнічне; посилити науково – дослідні роботи в агропромисловому секторі економіки, впроваджувати ефективну підприємницьку стратегію на основі удосконалення організації виробництва та впровадження концепції маркетингу, впроваджувати у виробництво нові енергозберігаючі технології вирощування, транспортування, зберігання, переробки і реалізації продукції

Список використаних джерел

1. Базилевич В.М. Шляхи підвищення конкурентоспроможності продукції АПК на міжнародному рівні / В. М. Базилевич. // Young Scientist. – 2015. – №2. – С. 919–922.
2. Гоменюк О.І. Проблеми забезпечення конкурентоспроможності продукції підприємств агропромислового комплексу / О.І. Гоменюк. // Сталій розвиток економіки. – 2013. – №1. – С. 43-47.
3. Ленська Н. Аналіз конкурентоспроможності підприємств АПК України на зовнішньому ринку. [Електронний ресурс] / Н. Ленська, О. Радченко – Режим доступу до ресурсу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe.
4. Табет А.Д. Забезпечення розвитку конкурентоспроможності підприємств АПК: спец. 08.00.04 "економіка та управління підприємствами" / Табет Ахмад Салем Джарадат – Луганськ, 2011.
5. Мазур А.Г. Шляхи підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств / А.Г. Мазур, І.В. Ломачинська. // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. – 2012. – С. 31–37.
6. Броницький О.М. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: чинники та підходи до визначення // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. Вип. 127. — Харків: ХНТУСГ. – 2012. — 326 с.
7. Савош Л.В. Проблеми і перспективи розвитку агропромислового комплексу в умовах глобалізації економіки України [Електронний ресурс] / Л.В. Савош. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/63_235.doc.htm.

ПЕРЧУК

Оксана Володимирівна
perchukov2017@ukr.net

УДК 336

ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА БЮДЖЕТУ ДЛЯ ГРОМАДЯН

ECONOMIC NATURE OF THE BUDGET FOR CITIZENS

здобувач, ДВНЗ "Переяслав-
Хмельницький ДПУ імені
Григорія Сковороди"

Стаття присвячена дослідженню економічної природи бюджету для громадян. У статті охарактеризовано сутність бюджету, проаналізовано бюджет для громадян, учасницьке бюджетування та його основні цілі.

Статья посвящена исследованию экономической природы бюджета для граждан. В статье охарактеризовано сущность бюджета, проанализирован бюджет для граждан, совместное бюджетирование и его основные цели.

The article is devoted to the study of the economic nature of the budget for citizens. The article describes the essence of the budget, analyzes the budget for citizens, participatory budgeting and its main objectives.

Ключові слова: бюджет для громадян, бюджетні відносини, суспільне відтворення

Ключевые слова: бюджет для граждан, бюджетные отношения, общественное воспроизводство

Keywords: budget for citizens, budget relations, social reproduction

ВСТУП

Бюджет як економічна категорія – це система економічних (грошових) відносин щодо створення суспільного грошового фонду, який перебуває у розпорядженні органів державної влади і місцевого самоврядування й використовується на ухвалені суспільством в особі відповідних представницьких органів економічні, соціальні, політичні цілі.

Серед українських вчених дослідженням даної теми займалися: Т. Боголіб, О. Василик, Р. Дорнбуш, О. Кириленко, Ю. Пасічник, В. Федосов, С. Юрій, С. Фішер та інші, проте на сьогодні ця тема є досить актуальною, а деякі питання потребують подальших досліджень.

МЕТА РОБОТИ полягає в дослідженні економічної природи бюджету для громадян.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці вчених-економістів, матеріали періодичних видань, статистичні дані Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України та Державної служби статистики України.

При проведенні дослідження використано такі методи: статистичний, порівняння та узагальнення, системний та структурний.

РЕЗУЛЬТАТИ

Бюджет є вирішальною і провідною ланкою фінансової системи, важливим економічним важелем держави, через який провадяться розподіл і перерозподіл більшої частини ВВП та національного доходу. Бюджет не тільки виконує розподільчі функції, а й бере активну участь у створенні фінансових ресурсів держави, завдяки яким забезпечується її існування, виконання нею своїх політичних, економічних та соціальних функцій.

Бюджет як особлива і специфічна форма фінансових відносин історично виникає і діє там, де існує держава з товарно-грошовими відносинами певного рівня. Специфіка бюджетних відносин полягає в тому, що вони є частиною фінансових відносин держави з підприємствами і населенням та, по-перше, виникають у розподільчому процесі, учасником якого є держава в особі відповідних органів влади; по-друге, пов'язані з формуванням і використанням централізованого фонду грошових коштів, що використовуються для забезпечення загальнодержавних потреб.

Метою бюджету є визначення та обґрунтування обсягу коштів, необхідних на бюджетний рік для виконання державних завдань [1].

Проте усвідомлення економічної суті бюджету зі своїм становленням пройшло довгий шлях. Перші наукові визначення бюджету з'явилися тільки на початку ХХ ст. Так, енциклопедичний словник Брокгауза та Ефрона стверджує, що бюджет, із погляду держави, є загальним фінансовим законом, на якому будується розпис доходів і видатків держави. Цікавим у цьому джерелі є тлумачення щодо значення бюджету. Воно полягає у тому, що бюджет дає постійні норми для класифікації державних доходів і видатків. Нормативні статті, що входять до його складу, є постійними величинами, які повторюються з року в рік, до зміни їх законодавчим шляхом, становлять його тверду, так би мовити, консолідує частину. Інша частина бюджету щорічно змінюється на основні ймовірності, за середнім розрахунком минулих років, а також внаслідок нових державних потреб, що спричиняють нові збори, надзвичайні витрати, додаткові кредити тощо; саме вона становить головний зміст бюджетного закону [2].

Як економічна категорія бюджет характеризується певними ознаками:

- історичність – бюджет, як категорія склався історично, мав свої специфічні риси зародження в різних країнах, які проявляються й в сучасних умовах;

- плановість – бюджет є головним фінансовим планом держави;

- юридичність – бюджет має силу нормативного акта;

- термін дії – бюджет складається на визначений термін (зазвичай на рік). Економічну природу бюджету, його сутність відображають певні економічні відносини. Суб'єктами цих відносин є: держава, підприємства й організації всіх форм власності та господарювання, населення країни [3].

Бюджет значною мірою впливає на рівень ефективності суспільного відтворення, тому його результативність двояка: з одного боку прямо, шляхом нееквівалентного перерозподілу засобів поза зв'язком із законом вартості, з другого опосередковано, через різні форми вартісних відносин, впливаючи на економічні інтереси суб'єктів суспільства. За допомогою бюджету створюється такий режим функціонування суб'єктів суспільства, який економічно спонукає до підвищення ефективності їх діяльності. У бюджеті переплітається великий спектр різнорівневих інтересів та суперечностей. Бюджет є досить потужною і подеколи небезпечною зброєю в руках державної влади, і об'єктом боротьби ідеологій, наукових концепцій, політичних переконань, уявлень про справедливість. Кожна гривня бюджетних коштів має працювати на забезпечення, бути під постійним контролем, що має забезпечувати цільове використання бюджетних коштів та належну їх видачу.

Бюджет відіграє важливу роль у забезпеченні перерозподілу доходів із метою підтримання сприятливого соціального клімату в державі, соціального захисту населення, соціального забезпечення найуразливіших його верств, зменшення майнового розшарування громадян, тобто він є важливим інструментом перерозподілу валового внутрішнього продукту для забезпечення соціальної справедливості. Підвищенню ролі бюджету в соціальних процесах сприяє, зокрема, формування нового бюджетного механізму фінансування й регулювання розвитку освіти, охорони здоров'я, духовного й фізичного розвитку, завдяки чому збільшено бюджетне фінансування соціальних видатків [4].

В Україну ідея учасницького бюджетування прийшла у 2015 р. в рамках українсько-польської співпраці. Перші, хто реалізував практику громадського бюджету в Україні, були 3 міста: Чернігів, Черкаси і Полтава. Далі ця практика швидко поширилась на інші міста, до активної роботи долучився Київ і такі обласні центри, як, Запоріжжя, Вінниця, Харків, Івано-Франківськ, Суми, Луцьк, Тернопіль, Львів, Черкаси, Чернівці, Житомир, а також міста обласного значення – Кременчук, Світловодськ, Краматорськ, Маріуполь, Слов'янськ, Конотоп, Бердичів та ін.

Та хоч методика запровадження і принципи роботи однакові в усіх містах, але в кожному з них бю-

джет реалізується по-різному та різними інструментами.

Основними цілями системи учасницького бюджетування є такі:

- налагодження системного діалогу між органами місцевого самоврядування і громадськістю;

- підвищення рівня залучення членів громади до процесу прийняття рішень щодо розвитку території;

- вирішення нагальних проблем життєдіяльності територіальної громади;

- сприяння прозорості бюджетного процесу та протидії корупційним тенденціям шляхом запровадження передових методів бюджетування та стратегічного планування на місцевому рівні; покращання доступу громадськості до інформації;

- підвищення впливу громадськості на фінансові та економічні процеси у громаді через поширення інформації та впровадження технології формування бюджетних програм, а також втілення інших прикладних дослідницьких заходів з метою підтримки соціально-економічних реформ в громаді, зокрема: надання допомоги громаді на шляху ринкових та демократичних реформ через проведення публічної експертної оцінки бюджету та соціально-економічних процесів, а також спостереження за податковою та бюджетною сферами з метою визначення впливу фінансової та економічної політики на сектори економіки [5].

ВИСНОВКИ

Бюджет – це багатоаспектна категорія, яку можна розглядати з точки зору фінансів, економічної теорії, права, політики. Це частина вартості валового внутрішнього продукту, відокремлена в процесі його руху у формі суспільного грошового фонду, що перебуває у розпорядженні органів державної влади і місцевого самоврядування й витрачається на ухвалені суспільством в особі представницьких органів економічні, соціальні, політичні цілі.

Список використаних джерел

1. Економічна природа бюджету – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.finalearn.com/lifers-823-1.html>.

2. Бюджет в економічній системі держави – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/35/2361.html>.

3. Корягін М.В. Сутність, функції та ознаки бюджету як економічної категорії – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2010/20_14/205_Kor.pdf.

4. Даньків В.Й., Галас М.І. Роль бюджету у соціально-економічному розвитку держави – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/2082/1/РОЛЬ%20БЮДЖЕТУ%20У%20СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ%20РОЗВИТКУ%20ДЕРЖАВИ.pdf>.

5. Методика формування системи учасницького бюджетування та бюджету участі на рівні міст обласного значення і об'єднаних територіальних громад – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://samoorg.com.ua/wp-content/uploads/2012/08/Methodika-Byudzhetu-uchasti-1.pdf>.

ПЕТРЕНКО

Наталія Олександрівна
ray80@ukr.netк.е.н., доцент, Уманський
національний університет
садівництва, кафедра
менеджменту

УДК 911.373:338.43.

ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ
УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ АГРАРНОГО СЕКТОРУTHE FORECASTING AS AN ELEMENT TO IMPROVE OF QUALITY
MANAGEMENT TO DEVELOPMENT OF THE AGRARIAN SECTOR

У статті висвітлено проблематику підвищення якості управління розвитком аграрного сектору економіки. Встановлено, що отримання узагальнюючої, комплексної оцінки стану агросфери на регіональному рівні забезпечується формуванням рейтингового показника, що дає змогу проводити багатofакторну оцінку і отримувати порівняльну характеристику районів за рівнем розвитку агрогосподарств. Проведено інтегральну рейтингову оцінку рівня розвитку агрогосподарств Черкаської області. Розроблено алгоритм управління розвитком аграрної сфери Черкаської області з урахуванням елементів прогнозування, який базується на проведенні економічного моніторингу і містить цілісну систему інструментів, що впливають на визначення тенденцій і перспектив розвитку аграрної сфери.

В статье раскрыта проблематика повышения качества управления развитием аграрного сектора экономики. Установлено, что получение обобщающей, комплексной оценки состояния агросферы на региональном уровне обеспечивается формированием рейтингового показателя, что позволяет проводить многофакторную оценку и получать сравнительную характеристику районов по уровню развития агрохозяйств. Проведено интегральную рейтинговую оценку уровня развития агрохозяйств Черкасской области. Разработан алгоритм управления развитием аграрной сферы Черкасской области с учетом элементов прогнозирования, который основан на проведении экономического мониторинга и содержит целостную систему инструментов, влияющих на определение тенденций и перспектив развития аграрной сферы.

In the article examined issues to improve management development of agrarian sector of the economy. It is established, that receiving generalizing, comprehensive evaluation condition agro sphere at the regional level is provided by indicator of the rankings, which allows spend multifactor evaluation and receive comparative characteristics of districts by level development of agro enterprises. The integral rankings evaluation of level of development of agro enterprises Cherkasy region is conducted. The algorithm for managing the development of the agrarian sector on Cherkasy region taking into account the elements of forecasting, which is based on economic monitoring and contains complete system of tools, affecting the determination of trends and prospects for the development of the agrarian sector is developed.

Ключові слова: аграрний сектор, прогнозування, управління, якість, регіон, кластер

Ключевые слова: аграрный сектор, прогнозирование, управление, качество, регион, кластер

Key words: agrarian sector, forecasting, management, quality, region, cluster

ВСТУП

Сучасний розвиток економіки відбувається під впливом несприятливих викликів зовнішнього середовища. У цій ситуації необхідною умовою регіонального розвитку виступає розробка і застосування

ефективних інструментів підвищення якості управління розвитком аграрного сектору.

Однією з важливих функцій регіонального розвитку є формування соціально-економічної стратегії регіону як основи максимізації територіальних

конкурентних переваг регіонального бізнесу і підвищення якості життя населення.

Розробка і практична реалізація ефективних механізмів прогнозування і збалансованого регулювання регіональної економіки є актуальною проблемою, вирішення якої багато в чому залежить від відносин між бізнесом, владою і населенням в умовах диференціації економічних інтересів і потенціалів конкурентоспроможності регіону. Якість стратегії соціально-економічного розвитку досягається за рахунок передових технологій прогнозування, аналізу внутрішнього і зовнішнього середовища, формування сценаріїв розвитку, моніторингу та реалізації планів.

Необхідність ефективної інтерференції різних інструментів регулятивного впливу в рамках системного підходу до прогнозування соціально-економічного розвитку території як фактору забезпечення стійкого економічного зростання вітчизняної економіки, зумовили актуальність обраної тематики дослідження.

Постановка проблеми

У сучасному управлінні відчувається дефіцит в науковому забезпеченні концепцій цільового розвитку господарств, зокрема, аграрної сфери, на регіональному рівні. Як приклад, недостатньо розроблені принципи та технології прогнозування і формування сценаріїв соціально-економічного розвитку регіонів. Вимагають подальшої теоретичної та методологічної розробки питання прикладного характеру, присвячені розробці і застосуванню системи прогнозування як одного з елементів підвищення якості управління розвитком аграрного сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Для кращого розуміння проблеми підвищення якості управління розвитком аграрного сектору з використанням елементів прогнозування важливо поєднати існуючі здобутки у теоретичному й практичному аспектах. Дослідженню теоретичних і прикладних положень, в системі оцінки елементів прогнозування на регіональному рівні, присвячені праці зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема: Антонової Н. [10], Бахматової Г. [10], Маркіної К. [10], Кендалла М. [18], Кетельса Х. [17], Лінгвіста Дж. [17], Портера М. [18], Солвела О. [17], Тіщенко А. [13], Томаревої-Патлахової В. [14], Чужикова В. [15] та ін. Концепції, положення, висновки і рекомендації, висвітлені в їхніх працях, створили міцний теоретико-методологічний фундамент і посідають вагоме місце у вирішенні проблем соціально-економічного прогнозування. Проте, не всі питання теоретико-наукового змісту достатньо вивчені, а тому потребують подальшого дослідження з урахуванням сучасних умов економічного розвитку та інституційних перетворень.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми

Методичні питання щодо розробки системи прогнозування як елемента підвищення якості управління розвитком аграрного сектору, в умовах глобалізації економіки та імперативів інноваційного розвитку, висвітлені недостатньо. Вказане є вагомою

підставою для проведення теоретико-практичних та емпіричних досліджень в даному напрямку.

МЕТОЮ СТАТТІ є дослідження специфіки системи прогнозування розвитку та якості управління аграрним сектором на регіональному рівні з використанням елементів рейтингової оцінки системи господарювання.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичну й методичну основу роботи становлять наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних вчених з питань формування та управління розвитком аграрного сектору, а також законодавчі акти і нормативні документи. У процесі дослідження використано емпіричний метод (дослідження сутності системи прогнозування); логіко-теоретичний метод (виділення пріоритетних складових управління аграрним розвитком регіону; причинно-логічний метод (побудова просторових кластерів Черкаської області).

Інформаційною базою роботи є публікації вітчизняних і зарубіжних вчених із проблем формування та забезпечення економічної безпеки агросфері, основні положення Законів України та Указів Президента України, нормативних документів Кабінету Міністрів України, офіційні дані Державного комітету статистики України; статистична звітність, яку складають агропідприємства.

РЕЗУЛЬТАТИ

З урахуванням економічної і соціальної важливості аграрного сектору для економіки України в останні роки було ухвалено ряд нормативних документів [1; 2; 3; 4; 5; 6], що визначають цілі державної аграрної політики, основні напрямки розвитку сільськогосподарства тощо. Перспективи розвитку аграрної галузі, в даний час, пов'язані з виконанням «Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року» [6].

Забезпечення високих і сталих темпів аграрного розвитку, досягнення стратегічних цілей розвитку галузі залежать не тільки від обґрунтованості та адекватності аграрної політики, а й від удосконалення методів управління ними на регіональному рівні. Удосконалення системи управління є однією з умов підвищення ефективності аграрної сфери, яка виступає вирішальним фактором його конкурентоспроможності [10, с.297].

Обласні населені пункти України, в результаті перерозподілу повноважень між центральною та регіональною владою, отримали економічну самостійність у сфері розвитку аграрної економіки. Так, наприклад у Черкаській області розроблено «Стратегію розвитку Черкаської області на період до 2020 року», «Стратегію регіонального розвитку Черкаської області на період до 2020 року», «Програму економічного і соціального розвитку Черкаської області на 2020 рік» [7; 8; 9]. Вказані документи спрямовані на забезпечення економічного розвитку економіки, зокрема і в аграрній сфері, на регіональному рівні.

За таких умов система управління процесами регіонального аграрного розвитку істотно змінюється, що зумовило потребу регіональних органів управ-

ління в аналітичному обґрунтуванні тактичних і стратегічних управлінських рішень.

З метою забезпечення ефективного управління аграрним сектором, керівним структурам регіону потрібні інноваційні методи управління, засновані на системному аналізі та інструменти, що дозволяють не тільки виявляти проблеми, а й вимагатимуть прийняття невідкладних заходів щодо визначення «точок економічного зростання», проведення діагностики стану галузі, визначення перспектив та можливих варіантів розвитку в режимі моніторингу.

Моніторингова технологія дає змогу оцінювати ефективність регулювальних впливів, спрямованих на розвиток агропідприємства, і характер його якісних змін [14, с. 197], отримувати аналітичні матеріали, що

всесторонньо характеризують економічний розвиток регіону [13, с. 85]. Повномасштабний економічний моніторинг містить сукупність досліджень, що проводяться за циклічною схемою і засновані на послідовному перетворенні інформації [18, с. 78].

Моніторинг містить комплексний аналіз стану аграрного сектору регіону, оцінку рівня його розвитку з метою визначення «точок економічного зростання», виявлення «вузьких місць» і діагностику закономірностей розвитку, що впливають на детермінацію прогнозів.

У зв'язку з цим, алгоритм управління розвитком аграрної сфери Черкаської області, нами відображено на рис.1.

Рис.1. Алгоритм управління розвитком аграрної сфери Черкаської області [побудовано автором на основі проведеного дослідження]

Отримання узагальнюючої, комплексної оцінки стану агро сфери на регіональному рівні забезпечується формуванням рейтингового показника, що

дає змогу проводити багатофакторну оцінку і отримувати порівняльну характеристику районів за рівнем розвитку агрогосподарств [15, с. 74]. Виступаючи

орієнтиром в економічному просторі, рейтинг є фактором зниження ризику при розробці управлінської стратегії [17].

Для інтегральної рейтингової оцінки рівня розвитку агрогосподарств в районах Черкаської області, нами визначено застосування інтегральної рейтингової оцінки, що ґрунтується на розрахунку відхилень індивідуальних значень, стандартизованих по відношенню до найкращих, реально досягнутих показників, які характеризують різні аспекти стану аграрної сфери в області, від умовного еталона, прийнятого за одиницю.

З метою провадження рейтингової оцінки за критеріями комплексності, системності, інформативності було відібрано 42 показники, об'єднані в 4 блоки: «Фінансові ресурси», «Природні, матеріальні і демографічні ресурси», «Інтенсивність і ефективність виробництва», «Тенденції розвитку». Коефіцієнт показника характеризує його вплив на загальну оцінку стану агро господарств району. На відміну від поширеного досвіду визначення екстеральних коефіцієнтів експертним шляхом або прийняття рівних значень для всіх показників, нами було запропоновано використовувати в якості показника абсолютних значень коефіцієнти кореляції рангів Спірмена-Кендалла [16] для кожного вихідного показника згідно з показником індексу обсягу виробництва продукції агро господарства.

Коефіцієнт кореляції Спірмена-Кендалла визначають за формулою:

$$\rho = 1 - \frac{6 \sum_{j=1}^n d_j^2}{n(n^2 - 1)}; 1 \geq \rho \geq -1, \quad (1)$$

де n — число рангів; d_j^2 — різниця між рангами за факторною ознакою, Y_j та результативного Y_j , інакше $d_j = R_{xy} - R_{yj}$.

Отже, спочатку в однаковій послідовності ранжуються бали за результатами первинного й повторного тестів, а потім визначається різниця рангів d_j . Коефіцієнт кореляції набуває значень у межах ± 1 , тобто $1 \geq \rho \geq -1$. Чим ближче $\rho \rightarrow 1$, тим більша узгодженість між результатами тестування. Від'ємне значення ρ свідчить про протилежну узгодженість. Оскільки різниця в балах може виникнути випадково, необхідно перевірити істотність значення ρ з певним рівнем імовірності $\rho \approx 0,95$ залежно від кількості рангів n . Перевірка здійснюється за відповідною таблицею критичних значень коефіцієнта рангової кореляції Спірмена. Якщо фактичне значення ρ більше критичного $\rho_{0,95}(n)$, тобто $\rho > \rho_{0,95}(n)$, визнається істотним, у протилежному зв'язок випадковий або істотність зв'язку не доведено.

Отже, чим більший кореляційний зв'язок між рангами показників, тим вагомніше значення коефіцієнта, що дає можливість більш точно визначити стан агрогосподарств в районах Черкаської області.

Результати інтегральної рейтингової оцінки рівня розвитку агрогосподарств Черкаської області представлено у табл.1-2.

Відповідно до запропонованої нами методики розрахунку інтегральної рейтингової оцінки рівня розвитку агрогосподарств абсолютна оціночна шкала узгодженості процесів у формуванні варіюється в межах від 0 до 3 (табл. 3).

Таблиця 1

Середнє значення темпів зростання показників основних, допоміжних і перешкоджаючих процесів в Черкаській області
[розраховано автором на основі проведеного дослідження]

Найменування блоку показників	Середнє значення темпу зростання результатів основних, допоміжних і перешкоджаючих процесів, згідно періоду						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Блок 1 (основні процеси)	1,050	0,901	1,153	1,049	1,201	1,117	1,073
Блок 2 (допоміжні процеси)	1,049	0,980	1,136	1,118	1,040	1,109	1,168
Блок 3 (перешкоджаючі процеси)	1,066	1,053	0,933	0,903	0,994	0,972	1,014

Таблиця 2.

Результати оцінки узгодженості процесів у формуванні рейтингової оцінки Черкаської області
[розраховано автором на основі проведеного дослідження]

Роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Коеф. Спірмена	0,376	-0,268	0,379	0,344	0,768	0,482	0,238
Коеф. Кендалла	0,250	-0,200	0,267	0,233	0,550	0,350	0,167
N	1,290	0,439	1,310	1,243	2,055	1,501	1,083
Оцінка узгодженості процесів						1,46	

Таблиця 3

Шкала присвоєних значень [розраховано автором на основі проведеного дослідження]

Оцінка узгодженості процесів у формуванні специфіки району	Присвоєні значення	Результат (задоволення / незадоволення)
низько	0–1	Незадоволення проведеними економічно-інноваційними заходами на регіональному рівні
помірно	1–2	Середній рівень задоволення економічно-інноваційними заходами на регіональному рівні
високо	2–3	Повне задоволення проведеними економічно-інноваційними заходами на регіональному рівні

Низьке значення узгодженості процесів свідчить про те, що у регіону низька або відсутня спеціалізація. Головними завданнями агросуб'єктів в такому випадку, є встановлення і забезпечення організаційного впливу щодо формування агропотенціалу і узгодженості дій при розробці інноваційних стратегій, спрямованих на залучення інвестицій при постійному моніторинзі змін, які відбуваються у зовнішньому і внутрішньому середовищі.

Значення узгодженості процесів в діапазоні 1-2 свідчить про те, що окремі економічно-інноваційні заходи в регіоні проводяться, але їх ефективність знижена оскільки наявний факт відсутності управлінських взаємозв'язків.

Запропонована методика інтегральної рейтингової оцінки дозволила поміж районів визначити «точки економічного зростання», які найбільш ефективно використовують ресурси і мають високий потенціал подальшого розвитку. У Черкаській області «точками економічного зростання» є райони, що мають найкращі інтегральні рейтингові оцінки і входять до десятки ранжованого списку: Знам'янський, Кіровоградський, Маловисківський, Новоархангельський, Звенигородський, Золотоніський, Канівський, Тальнівський, Уманський, Христинівський.

Структурування оціночних показників відкрило можливість діагностики по окремих блоках, що дозволяє також виявляти «вузькі місця» і концентрувати ресурси для вирішення першочергових завдань розвитку конкретного району. У Гайворонському районі, наприклад, особливу увагу необхідно звернути на підвищення ефективності використання наявних ресурсів за показниками 3-го блоку. Новоукраїнський, Олександрійський, Корсунь-Шевченківський райони мають невисокі показники за 1-м блоком (фондоозброєність і фондозабезпеченість). У Голованівському, Городищенському, Драбівському районах негативний вплив чинять показники 2-го блоку (ланцюгові темпи зростання обсягів основних видів продукції). Моніторинг рейтингів в динаміці надає інформацію для визначення управлінських напрямків дій. Особливу увагу привертають райони, які протягом 5 років мають стабільне зниження інтегральних рейтингових оцінок, – це Драбівський, Жашківський райони.

Серед районів були виявлені просторові кластери за рівнем розвитку агропідприємств в 2016 р. (табл. 4).

Таблиця 4

Склад просторових кластерів районів Черкаської області в 2016 р.

[побудовано автором на основі проведеного дослідження]

Кластер	Рівень розвитку агрогосподарства	Відмінні особливості просторового кластера	Райони
1-й кластер	Високий	Рівень оплати праці, фондозабезпеченість, ефективність агровиробництва, розвиток рослинництва та садівництва в господарствах населення, темпи приросту продукції	Знам'янський, Кіровоградський, Маловисківський, Новоархангельський, Звенигородський, Золотоніський, Канівський, Тальнівський, Уманський, Христинівський
2-й кластер	Середній	Обсяги виробництва зерна і соняшнику	Новоукраїнський, Олександрійський, Корсунь-Шевченківський, Маньківський, Монастирищанський, Черкаський, Чигиринський, Шполянський
3-й кластер	Низький	Відносно розвинене зернове виробництво в агро і фермерських господарствах	Благовіщенський, Гайворонський, Голованівський, Городищенський, Драбівський, Жашківський

Групування районів слугує інструментом прийняття рішень при визначенні напрямків розвитку аграрного сектору і підвищення ефективності управ-

ління ним в кластерах. Проведене у ході дослідження групування районів, дало змогу розробити пріоритети для розвитку агрогосподарства для кожного просто-

рового кластера. Райони, що увійшли до 1-й кластера, мають високий рівень стану і розвитку сільського господарства. Вектором подальшого розвитку районів 1-го кластера є модернізація виробництва, формування на їх базі економічних кластерів. Для районів приміської зони особливо актуальним є акцент на продукцію, що вирощується населенням і фермерами, і яка затребувана в містах. Посередницькою ланкою між виробником і споживачем повинні стати поставальницько-збутові споживчі організації. Райони, що входять до 2-й кластеру, віднесено до середнього рівня розвитку. Подальший розвиток районів даного

кластера пов'язаний з розвитком рослинництва та розгортанням переробки агропродукції.

Динаміку індексу обсягу виробництва продукції агрогосподарств Черкаської області у період з 2001-2016 рр. апроксимовано лінійною функцією. Щодо виявленого тренду розвитку було розраховано точкові прогнози індексу обсягу виробництва продукції агрогосподарства Черкаської області до 2017 р. Прогноз для надійності подано в інтервалі з ймовірністю 0,95, прогнозні значення індексу знаходяться в «коридорі» розрахованих допустимих інтервалів (рис. 2).

Рис. 2. Прогноз індексу обсягу виробництва продукції сільського господарства Черкаської області згідно тренду розвитку на 2017 рр., у % до 2001 р. [побудовано автором на основі аналізу даних [11;12]]

Якість рівняння і його придатність для прогнозування підтверджує результат, отриманий в 2014 і 2015 рр., Фактичні значення індексів входили в довірливий інтервал прогнозу. Так, в 2014 р. індекс обсягу виробництва продукції агрогосподарств Черкаської області склав за попередніми даними 109,2% до попереднього року або 185,1% до 2001 р. при допустимому інтервалі від 160,1% до 230,5%. При вирівнюванні по прямій з розглянутою тенденцією не пов'язане 24% варіації рівнів часового ряду.

Для виявлення основних детермінант, що впливають на індекс обсягу виробництва агропродукції, проводився кореляційно-регресійний аналіз, розглядалися показники використання ріллі, трудових ресурсів (чисельність населення, середній вік, рівень оплати праці тощо), матеріальних чинників (внесення добрив, забезпеченість технікою, знос основних фондів, інвестиції), сільськогосподарського виробництва продуктів рослинництва (за категоріями агро виробників). Встановлено, що найбільший вплив на індекс обсягу виробництва агропродукції Черкаської області має зерновирощування.

У середньому, по районах Черкаської області в агрогосподарствах, варіація урожайності зернових культур на 36% пояснюється варіацією обсягу внесення мінеральних добрив. Варіація індексу обсягу виробництва агропродукції на 59% пов'язана зі зміною питомої ваги посівів у загальній площі орних земель агропідприємств.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах господарювання один з напрямків підвищення якості управління розвитком регіональної агрогосподарства, пов'язаний із використанням

методів прогнозного аналізу, що дозволяє розширити можливості інформаційно-аналітичного забезпечення для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Оцінку прогнозних альтернативних параметрів доцільно проводити за різними напрямками, що враховують як динаміку розвитку, так і вплив різних детермінант. Прогноз, згідно сформованих тенденцій, дає змогу побачити найбільш ймовірний результат на 2-3 роки уперед з урахуванням збереження всіх діючих факторів і умов виробництва. При несприятливому прогнозі досягнення програмних індикаторів аграрного розвитку на регіональному рівні, слід виокремлювати найбільш вагомі керувані детермінанти, вплив на які, призведе до зміни результативних величин. Вказане дасть змогу більш точно визначити напрямки розвитку агрогосподарств і забезпечити прийняття обґрунтованих управлінських рішень. При визначенні прогнозних параметрів аграрного сектору і розробці конкретних шляхів розвитку регіонального агрогосподарства необхідно враховувати, виявлені в ході дослідження, найбільш вагомі змінні детермінанти, що впливають на врожайність зернових культур та індекс обсягу виробництва агропродукції.

Розроблений алгоритм регіонального розвитку і управління базується на проведенні економічного моніторингу і містить цілісну систему інструментів: комплексний аналіз стану аграрного сектору регіону, оцінку рівня його розвитку в регіоні, блок діагностики, який передбачає виявлення детермінант, що впливають на визначення тенденцій і перспектив розвитку аграрної сфери. Запропонований алгоритм управління розвитком агрогосподарства передбачає

послідовність перетворення інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо забезпечення виконання програм аграрного розвитку регіону.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» № 5463-VI (5463-17) від 16.10.2012 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>
2. Указ Президента України «Про Концепцію державної регіональної політики» №341/2001 від 25 травня 2001 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/341/2001>
3. Указ Президента України «Про Раду регіонального розвитку» № 224/2015 від 21 квітня 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/224/2015>
4. Указ Президента України про «Стратегію сталого розвитку «Україна-2020» від 12 січня 2015 року № 5/2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>
5. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» від 6 серпня 2014 р. № 385. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>
6. Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року» від 17 жовтня 2013 р. № 806-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>
7. Стратегія регіонального розвитку Черкаської області на період до 2020 року – Рішення обласної ради № 38-1/VI від 05.03.2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ck-oda.gov.ua/docs/2015/strategy_2020.pdf
8. Стратегія розвитку Черкаської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ck-oda.gov.ua/docs/2015/strategy_2020.pdf
9. Програма економічного і соціального розвитку Черкаської області на 2020 рік. Рішення обласної ради № 3-11/VII від 19.02.2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oblradack.gov.ua/oblasn-programi.html>
10. Антонова Н.И. Модель организационно-экономического механизма санации и обеспечения устойчивого развития проблемных территорий / Н.И. Антонова, Е.Д. Маркина, Г.А. Бахматова // Научное обозрение 2015. – № 9. – С. 295-298.
11. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
12. Офіційний сайт Черкаської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ck-oda.gov.ua>
13. Тіщенко А.П. Стратегічне планування розвитку регіону: основні поняття, вимоги та алгоритм здійснення / А.П. Тіщенко // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – №2(10). – С. 84-89
14. Томарева-Патлахова В.В. Стимулювання інноваційно-технологічного розвитку регіонів / В.В. Томарева-Патлахова // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво: наук.-вироб. журн. - 2012. - №2. - С. 196-201
15. Чужиков В.І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія: [монографія] / В.І. Чужиков. – К.: КНЕУ, 2008. – 272 с.
16. Kendall M. Rank correlation methods / M. Kendall. – London: Griffin, 1970. – 170 p.
17. The Cluster Initiative Greenbook 2.0. / G. Lindqvist, Ch. Ketels, O. Solvell. – Stockholm: Ivory Tower Publishers, 2013. – [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.clus-terportal-bw.de/service/publikationen/cluster-initiativen-und-netzwerke/publication/Publikationen/download/dokument/the-cluster-initiative-green-book-20>.
18. Porter M.E. Clusters and the new economics of competition / M.E. Porter // Harvard Business Review. – 1998. – No.76 (6). – P. 77-90.

ПОТАПОВА

Наталія Олександрівна
potapova.natalya.a@gmail.com

УДК 657.817.012

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІНСЬКОГО
АНАЛІЗУ ВИПУСКУ І РЕАЛІЗАЦІЇ
ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

ГАРАСИМЧУК

Анастасія Миколаївна

к.е.н., доцент, Харківський
інститут фінансів Київського
національного тоговельно-
економічного університету

MANAGERIAL ANALYSIS FEATURES
OF ISSUE AND REALIZATION OF
THE FINISHED PRODUCTION

студент, Харківський інститут
фінансів Київського
національного тоговельно-
економічного університету

Статтю присвячено дослідженню базових засад теорії управлінського аналізу. Вивчено його положення в загальній системі економічного аналізу господарської діяльності підприємства. З'ясовано основні напрями проведення управлінського аналізу випуску і реалізації готової продукції.

Статья посвящена исследованию базовых основ теории управленческого анализа. Изучено его положение в общей системе экономического анализа хозяйственной деятельности предприятия. Выявлены основные направления проведения управленческого анализа выпуска и реализации готовой продукции.

The article is devoted to the study of the basic principles of the theory of managerial analysis. Its position in the overall economic analysis of business enterprises is studied. The basic directions of conducting administrative analysis of release and sale of finished products are determined.

Ключові слова: управлінський аналіз, випуск продукції, реалізація продукції, аналіз господарської діяльності

Ключевые слова: управленческой анализ, выпуск продукции, реализация продукции, анализ хозяйственной деятельности

Keywords: managerial analysis, production, sales of products, analysis of economic activity

ВСТУП

Ефективність господарської діяльності підприємства залежить від дієздатності управлінської системи підприємства в умовах невизначеності зовнішнього середовища. Управлінський аналіз випуску та реалізації продукції спрямовано на оцінку як минулих, так і майбутніх результатів, він супроводжує управлінський облік, базується на його інформації та забезпечує прийняття управлінських рішень. Останнім часом багато вітчизняних та зарубіжних науковців-економістів у своїх працях приділяли підвищену увагу дослідженню теоретичних та практичних аспектів управлінського аналізу та обліку. Серед них: І. Ансофф, К. Друрі, Г. Мюллер, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, З.В. Герасимчук, Є.В. Мних та інші.

МЕТА РОБОТИ полягає у теоретичному дослідженні невизначених питань змісту управлінського аналізу та його значення для прийняття рішень в системі управління випуском та реалізацією готової продукції.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною і методологічною основою статті виступають дослідження вітчизняних та іноземних фахівців у галузі обліку та аналізу господарської діяльності підприємств, а також законодавчі акти і нормативні документи України з економічних питань. При проведенні дослідження використані методи діалектичного аналізу та синтезу, логічний і історик-

ний підходи, а також, методи логічного узагальнення, порівняння та формалізації.

РЕЗУЛЬТАТИ

Управлінський аналіз є процесом комплексного аналізу внутрішніх ресурсів і можливостей економічного суб'єкта, спрямованим на оцінку поточного стану бізнесу, виявлення стратегічних проблем. Даний вид аналізу надає інформацію менеджерам та іншим зацікавленим особам для прийняття адекватних стратегічних рішень, вибору стратегії розвитку бізнесу [1, 3]. Місце управлінського аналізу в загальній системі аналізу господарської діяльності схематично зображено на рис. 1.

Управлінський аналіз є частиною стратегічного менеджменту і спрямований на виявлення та детальне розуміння стратегічно важливих аспектів діяльності і стратегічних проблем. В процесі такого аналізу необхідно виявити відповідність внутрішніх ресурсів і можливостей бізнесу стратегічним завданням. Об'єктом аналізу є минула і майбутня діяльність сегментів бізнесу, інформаційною базою виступають дані, зібрані в системі бухгалтерського управлінського обліку [4]. В їх числі – дані, акумульовані в інших блоках управлінського обліку - сегментарному обліку, плануванні та внутрішній звітності. Таким чином, управлінський аналіз покликаний акумулювати не тільки кількісну, але і якісну інформацію [2].

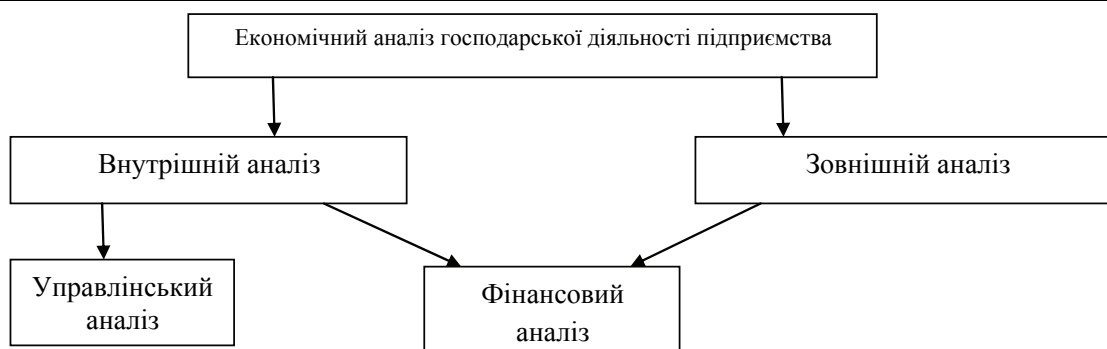

Рис. 1. Схема відображення місця управлінського аналізу в загальній системі аналізу господарської діяльності підприємства

Основне завдання управлінського аналізу виробництва продукції на підприємстві – оцінка динаміки за основними показниками структури, асортименту, якості продукції. Інтереси споживачів вимагають виконання плану не тільки за загальним обсягом продукції, але й по всіх її видах, до того ж дотримуючись високого рівня якості.

Аналіз якості продукції ґрунтується на системі численних показників, серед яких слід вирізнити загальні й часткові, прямі й побічні дії. Оцінюючи зміну якості продукції на підприємстві, слід віддавати перевагу об'єктивним і кількісним показникам якості, які забезпечують належну точність визначення якості продукції. Найвдалішою ілюстрацією цього може бути аналіз показника сортності продукції. У процесі аналізу вивчають і такі побічні показники якості продукції: гарантійний термін роботи, кількість і вартість гарантійних ремонтів у розрахунку на один виріб; наявність рекламцій, їх кількість і вартість; кількість і сума штрафів за поставку неякісної продукції; відсоток браку; пониження сортності продукції за межами підприємства; відсоток повернення продукції для виправлення дефектів; наявність і рівень попиту на даний виріб. Істотне значення при вивченні діяль-

ності підприємства має аналіз ритмічності виробництва продукції. Ритмічність - рівномірний випуск продукції відповідно до графіка в обсязі й асортиментах, передбачених планом.

У сучасних умовах аналіз реалізації продукції є засадничим для проведення комплексного аналізу. Показники реалізації визначають здатність роботи підприємства в умовах ринку. Аналіз реалізації продукції розпочинається з перевірки обґрунтованості планового об'єму, ув'язки його з випуском і відвантаженням, зобов'язаннями по постачаннях продукції відповідно до державних замовлень і укладених договорів. Завдання аналізу реалізації продукції полягає у визначенні резервів зростання цього показника і вивченні чинників, що вплинули на зміну його об'єму. Велику роль в обґрунтуванні управлінських рішень у побудові ефективної системи управлінського аналізу має маржинальний аналіз, методика якого базується на вивченні співвідношення між трьома групами найважливіших економічних показників: витратами, обсягом реалізації і прибутком, і прогнозуванні величини кожного з цих показників при заданому значенні інших [5]. Послідовність маржинального аналізу наведено на рис. 2.

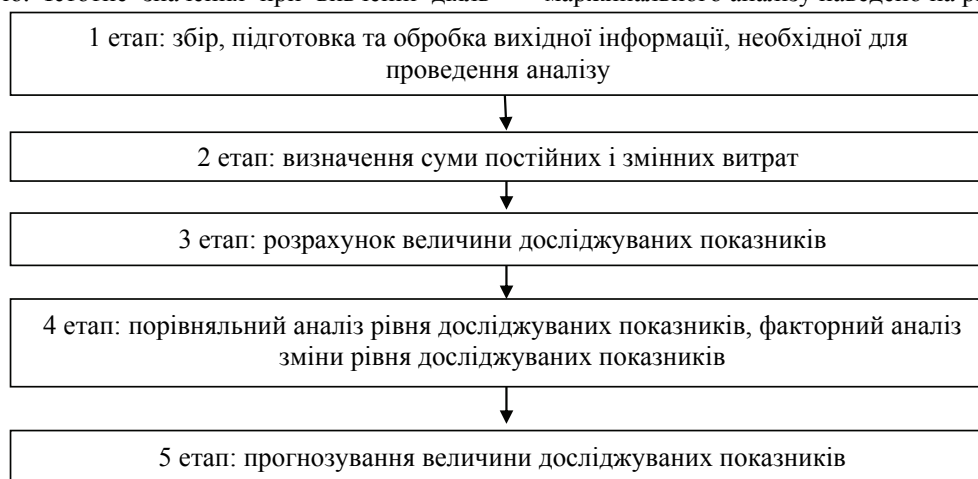

Рис. 2. Етапи проведення маржинального аналізу

В рамках аналізу оцінюється ефективність усіх показників використання грошових ресурсів, капіталу, вивчається склад і джерела доходів і напрямків видатків економічного суб'єкта, розглядаються обсяги продажів, собівартості реалізованої продукції з виділенням валових, постійних і змінних витрат.

ВИСНОВКИ

Таким чином, управлінський аналіз дозволяє всебічно вивчити роботу економічного суб'єкта і визначити перспективи його подальшого розвитку. Це здійснюється на основі щоденних відомостей про господарські процеси, про рух тих чи інших

матеріальних цінностей та їх негайної аналітичної обробки, яка дозволяє виявляти найбільш суттєві відхилення від запланованих розмірів, давати їм оцінку.

Список використаних джерел

1. Атажанов Б. Фінансовий та управлінський аналіз діяльності кредитних організацій // [Електронний ресурс] / Б. Атажанов. – Режим доступу: www.ufin.com.ua
2. Билоусова И. Проблемы совершенствования управленческого учета / И. Билоусова // Бухгалтерский учет и аудит. – 2011. – № 4. – С. 35–40.
3. Герасимчук З.В. Теоретичні основи управлінського аналізу / З.В. Герасимчук// Економічний аналіз: зб. наук. праць Тернопільський національний економічний університет – Тернопіль: «Економічна думка». – 2013. – Том 14. - № 1. – С. 7 - 16.
4. Голов С.Ф. В пошуках сучасної парадигми економічного аналізу / С.Ф. Голов // Економічний аналіз діяльності підприємства: міжвід. наук. зб. – К.: КНЕУ. – 2012. – С. 112–117.
5. Зозуляк М.М. Взаємозв'язок управлінського обліку та аналізу в контексті стратегічного управління підприємством / М.М. Зозуляк // Економічний аналіз: зб. наук. праць Тернопільський національний економічний університет – Тернопіль: «Економічна думка». – 2015. – Том 19. - № 2. – С. 201 - 206.

ПОТАПОВА

Наталія Олександрівна
potapova.natalya.a@gmail.com

УДК 657.422.8

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ
РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА
ЗАМОВНИКАМИ

САМОЙЛЕНКО

Євгенія Ігорівна

к.е.н., доцент, Харківський
інститут фінансів Київського
національного торговельно-
економічного університету

PROBLEM ASPECTS OF
ACCOUNTING CALCULATION WITH
BUYERS AND CUSTOMERS

студент, Харківський інститут
фінансів Київського
національного торговельно-
економічного університету

Статтю присвячено поглибленому аналізу основних положень обліку розрахунків з контрагентами. Виявлено основні невирішені питання стосовно розрахунків з покупцями та замовниками. Визначено напрями оптимізації дебіторської заборгованості на базі вдосконалення процесу обліку розрахунків з покупцями та замовниками.

Статья посвящена углубленному анализу основных положений учета расчетов с контрагентами. Выявлены основные нерешенные вопросы относительно расчетов с покупателями и заказчиками. Определены направления оптимизации дебиторской задолженности на базе совершенствования процесса учета расчетов с покупателями и заказчиками.

The article deals depth analysis of the main provisions of the payments to contractors. The main unresolved issues concerning settlements with buyers and customers are revealed. Directions of optimization of receivables on the basis of perfection of accounting process of settlements with buyers and customers are determined.

Ключові слова: розрахунки, покупці, замовники, дебіторська заборгованість, облік, резерв сумнівних боргів, факторинг, аутсортинг

Ключевые слова: расчеты, покупатели, заказчики, дебиторская задолженность, учет, резерв сомнительных долгов, факторинг, аутсортинг

Keywords: settlements, buyers, customers, receivables, accounting, reserve of doubtful debts, factoring, outsourcing

ВСТУП

Сучасний стан економіки України, що характеризується багатьма несприятливими чинниками, вимагає вирішення цілого ряду істотних облікових проблем, в тому числі пов'язаних з обліком розрахунків з покупцями та замовниками. Необхідність забезпечення постійного високого рівня збуту продукції в умовах нестабільного ринку і поглиблення фінансово-економічної кризи, змушує підприємства реалізовувати свою продукцію з умовою відстрочки оплати. Її несвоєчасне погашення призводить до зростання питомої ваги товарного кредитування в операційній діяльності багатьох підприємств. Сучасний стан взаєморозрахунків між підприємствами характеризується значною часткою дебіторської та кредиторської заборгованості в їх обігових активах і поточних зобов'язаннях. Ефективне ведення обліку, забезпечення якісного контролю та управління дебіторською заборгованістю стає одним з першочергових завдань промислових підприємств. Останнім часом багато вітчизняних та зарубіжних науковців-економістів у своїх працях приділяли підвищену увагу теоретичним та практичним проблемам обліку розрахунків з покупцями та замовниками. Серед них: Бутинець Ф.Ф., Білик М.Д., Голов С.Ф., Кобилянська О.В., Костюченко В.М., Даньків Й.Я., Пушкар М.С., Хорн В., Гольцберг М., Хасан-Бек Л.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні теоретичних засад та практичних особливостей порядку ведення бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями та замовниками й визначення можливих напрямів щодо його удосконалення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною і методологічною основою статті виступають дослідження вітчизняних та іноземних фахівців у галузі обліку та аналізу господарської діяльності підприємств, а також законодавчі акти і нормативні документи Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України з економічних питань. При проведенні дослідження використані методи діалектичного аналізу та синтезу, логічний і історичний підходи, а також, методи логічного узагальнення, порівняння та формалізації.

РЕЗУЛЬТАТИ

Стратегічне значення для підприємств незалежно від їх організаційно-правової форми, виду діяльності та галузевої приналежності має ефективна організація обліку розрахунків з покупцями та замовниками. Цей процес безпосередньо впливає на фінансову стійкість, базу оподаткування підприємства, виконання плану доходів та витрат і, як наслідок, на досягнення пріоритетних цілей його розвитку в умовах ринку та

забезпечення конкурентоспроможності і прибутковості господарської діяльності.

В сучасних умовах господарської діяльності облік розрахунків з покупцями та замовниками містить комплекс невирішених питань і є одним із найбільш складних і суперечливих етапів обліково-аналітичної роботи. Найбільш значущими з цих питань є:

- організація повного та достовірного обліку розрахунків з покупцями і замовниками підприємства та своєчасне відображення облікових даних у фінансовій звітності;

- аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості підприємства в попередніх періодах;

- оптимізація структури дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги;

- визначення можливості застосування кредитної політики щодо окремих покупців та формування її принципів і умов;

- прискорення процесу погашення дебіторської заборгованості за допомогою сучасних форм її рефінансування;

- здійснення ефективного контролю за формуванням і своєчасним погашенням дебіторської заборгованості підприємства та розрахунок розміру резерву сумнівних боргів.

Дослідження проблем розрахунків між контрагентами в теперішніх ринкових умовах виявило, що для поліпшення їх стану важливим є удосконалення обліку дебіторської заборгованості підприємств.

Облікова політика підприємств у розрізі дебіторської заборгованості сформульована лише в загальних рисах, тому достатньо доречним буде доповнення «Наказу про облікову політику» такими елементами обліку, як: величина сумнівних боргів, класифікація дебіторської заборгованості за кожним покупцем або замовником, списання дебіторської заборгованості з балансу та ін. Це надасть змогу повніше висвітлювати питання організації бухгалтерського обліку та підвищити контроль за розрахунками з покупцями та замовниками.

Не зважаючи на те, що більшість підприємств України на сьогодні мають дебіторську заборгованість, резерв сумнівних боргів створюють лише одиниці з них. Це зумовлено в першу чергу певною недосконалістю моделей створення резерву сумнівних боргів зазначених в П(С)БО 10 [1]. З метою подолання проблемних моментів вчені – економісти пропонують запровадити формування резерву сумнівних боргів на базі експертних оцінок фінансового менеджменту підприємства виходячи з реальних показників поточного та прогнозованого фінансового стану кожного підприємства [3].

З метою поглиблення деталізації відображення в обліку розрахунків з замовниками пропонується доповнити субрахунки синтетичного рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» субра-

хунками 365 «Розрахунки з вітчизняними замовниками» і 366 «Розрахунки з іноземними замовниками» з відповідним корегуванням характеристик субрахунків 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» і 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку [4].

До дебіторської заборгованості, призначеної для продажу, найчастіше застосовують такі фінансові інструменти, як факторинг. Це зумовлює необхідність детального відображення в обліку аутсортингу, факторингу дебіторської заборгованості шляхом застосування фінансових інструментів. На сьогодні відступлення прав грошової вимоги з укладенням договору відображають за допомогою субрахунку 377 [2]. Віднесення продажу дебіторської заборгованості за товари роботи послуги до складу іншої дебіторської заборгованості у разі передачі боргових прав аутсортеру (фактору) є логічним і методологічно правильним кроком, але викликає перекручення інформації, що негативно впливає на якість прийняття управлінських рішень. Для обліку аутсортингу пропонується ввести до Плану рахунків окремих субрахунків рахунку 37 «Розрахунки з факторингу» з деталізацією в аналітичному обліку [3].

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає можливість зробити висновок що облік розрахунків з покупцями та замовниками на сьогоднішній день має певні недосконалості. Проаналізовані у статті зміни підвищують аналітичність розрахунків з дебіторами, розділивши покупців та замовників, дозволять відокремити передачу готової продукції замовникам та реалізації товарів покупцям.

Список використаних джерел

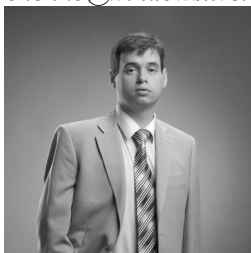
1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: затв. Наказом Міністерства фінансів України від 25.10.99 р. № 725/4018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/lows/show/z0725-99>.

2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 №29 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/lows/show/z0893-99>.

3. Костюнік О.В., Турова Л.Л., Ковтуненко В.М. Шляхи вдосконалення обліку дебіторської заборгованості / О.В. Костюнік, Л.Л. Турова, В.М. Ковтуненко // Агросвіт. – 2016. - № 6. – с. 29-31.

4. Неживенко А.П. Методика обліку дебіторської заборгованості і основні напрямки її вдосконалення / А.П. Неживенко // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. – Сер.: Економічні науки. – 2013. - №7. – с. 165-170.

МАРЧЕНКО

Микола Валерійович
marchenko@windowslive.comаспірант, кафедра
конституційного права
Київського національного
університету імені Тараса
Шевченка

УДК 342.3

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУТУ ПРОМУЛЬГАЦІЇ В УКРАЇНІ

LEGAL PROBLEMS IN INSTITUTE OF PROMULGATION IN UKRAINE

У статті розглянуто правові проблеми інституту промульгації в Україні та ряді європейських країн. Запропоновано системне вдосконалення правового регулювання інституту промульгації в Україні. Розглянуто взаємозв'язок повноважень Президента України щодо промульгації законів прийнятих парламентом з основними елементами його правового статусу.

В статье рассмотрены правовые проблемы института промульгации в Украине и ряде европейских стран. Предложено системное усовершенствование правового регулирования института промульгации в Украине. Рассмотрена взаимосвязь полномочий Президента Украины относительно промульгации законов принятых парламентом с основными элементами его правового статуса.

The article deals with the legal problems of the institute of promulgation in Ukraine and a number of European countries. The system improvement of the legal regulation of the institute of promulgation in Ukraine is proposed. The interconnection between the powers of the President of Ukraine regarding the promulgation of laws passed by parliament with the main elements of its legal status is considered.

Ключові слова: промульгація, Президент, закон, парламент, вето, оприлюднення, опублікування

Ключевые слова: промульгация, Президент, закон, парламент, вето, обнародование, опубликование

Keywords: promulgation, president, law, parliament, veto, disclosure, publication

ВСТУП

В системі обов'язкових стадій законодавчого процесу завершальною стадією виступає підписання та оприлюднення закону главою держави.

Підписання прийнятого парламентом закону главою держави є проявом особливої правової природи цього інституту.

В сучасному українському конституціоналізмі правова природа відповідних повноважень глави держави є дослідженою відверто «механічно». Особливо це стосується дослідження правової природи інституту промульгації. Інститут промульгації був предметом дослідження В.М. Шаповала, Ю.М. Перерви, Я.О. Берназюка, А.С. Багряка та ін. Однак, враховуючи вище поданий аналіз, залишається ряд теоретичних та практичних проблем.

МЕТА РОБОТИ

Метою даної статті є проведення системного аналізу теоретичних та праксіологічних проблем інституту промульгації. Дослідження спрямоване на комплексний аналіз правової природи інституту промульгації та вдосконалення його конституційно-правового регулювання в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ

Для належного розуміння цієї підстадії законодавчого процесу, насамперед варто визначитися з

термінологією. Попри те, що ні Конституція України, ні законодавство не використовують дефініцію «промульгація», однак, її застосування у доктрині конституційного права є уставленим явищем. Існує широке розуміння її змісту і вузьке розуміння. У першому випадку вона означає засвідчення закону і того факту, що він прийнятий за належною процедурою; підписання закону; розпорядження про його опублікування і виконання [1]. У другому випадку під промульгацією розуміють офіційну публікацію, обнародування певного закону [2].

Відповідно до ст. 94 Конституції України [3], ст. 71 Конституції Литви [4], ст. 69 Конституції Латвії, ст. 122 Конституції Польщі, ст. 93 Конституції Молдови, ст. 82. Конституції ФРН та положень Конституцій ряду інших країн - глава держави уповноважений здійснити підписання та офіційне оприлюднення прийнятого парламентом закону. В залежності від форми правління та застосовуваної версії теорії установчої влади глава держави наділений або ж не наділений опцією вето прийнятого парламентом закону. Така опція виступає початком факультативної стадії законодавчого процесу. Однак, враховуючи необов'язковість використання такої опції главою держави і її відсутність у глав ряду країн, - першочергове значення має правова природа інституту промульгації.

Практика, що має місце у ряді країн нової демократії гостро ставить питання щодо правової природи інституту промульгації. Отже, існує потреба в дослідженні теоретичних і праксіологічних проблем інституту промульгації.

Правові проблеми інституту промульгації вже становили предмет наукових досліджень В.М. Шаповала, М.О. Теплоука, Ю.М. Перерви та ін. Проте, через вищевказані фактори існує реальна потреба проведення системного наукового дослідження правової природи інституту промульгації.

Як слушно відзначає В.М. Шаповал: «Однією з ключових стадій законодавчого процесу є промульгація закону, за яку вважають офіційні дії президента як глави держави, якими констатується факт прийняття закону і фіксується момент набуття ним чинності» [9]. Фактично, ця стадія є кульмінацією законодавчого процесу і далі закон починає виконувати свою спеціальну місію – правове регулювання суспільних відносин. Системний аналіз положень Конституцій України, Латвії, Литви, ФРН, Молдови та Польщі прекрасно демонструє, що конституціонодавець визначає певний строк для здійснення главою держави конституційно визначеної процедури промульгації. В одних державах (Україна, Молдова та ін.) глава держави є додатково наділеним конституціонодавцем правом вето, яке він має право реалізувати у строк визначений для проведення промульгації. В інших державах (ФРН, Австрія та ін.) глава держави не є наділеним відповідною опцією. Така різниця є зумовленою застосуванням різних варіацій теорії установчої влади в країнах сталої та нової демократії.

У випадку країн сталої демократії, де глава держави не є наділеним правом вето – інститут промульгації логічно виглядає церемоніальною процедурою покладеною на главу держави. Адже, тут глава держави не має змоги здійснити конституційний контроль щодо прийнятого парламентом закону.

Більш дискусійною виглядає ситуація з правовою природою інституту промульгації в країнах, де глава держави наділений конституціонодавцем правом вето. Г.В. Задорожня слушно констатує: «Конституціонодавець, наділяючи главу держави такими суто-правовими категоріями, як «гарант», «лідер», «символ», «покровитель» повинен надати йому можливість, шляхом наповнення предметним змістом його компетенції, впливати на процеси в суспільстві.» [10]. Власне, подібний підхід застосував Конституційний Суд України у п. 3.1 свого рішення від 10 вересня 2009 р. N 20-рп/2009: «У Конституції України визначено повноваження Президента України в законодавчому процесі. Зокрема, як глава держави він має право законодавчої ініціативи в парламенті, право вето, здійснює підписання і офіційне оприлюднення законів. Виходячи з положень частин першої, другої, третьої ст. 94 Конституції України підписання та офіційне оприлюднення Президентом України закону за своєю правовою суттю є процедурою, спрямованою на надання йому чинності. Водночас, ця процедура є взяттям закону до виконання Президентом України як гарантом додержання Конституції України, прав та свобод людини і громадянина» [11]. Безумовно, що КСУ виходив з особ-

ливого правового статусу наданого конституціонодавцем главі держави відповідно до ч. 1 ст. 102 Конституції України. Отже, глава української держави з одного боку здійснює тут конституційний контроль через закріплення за ним права вето, а з іншого боку будучи найвищою посадовою особою в державі він здійснює процедурну дію щодо прийнятого ВРУ закону. Розглядаючи ж інститут промульгації в країнах, де глава держави не наділений правом вето, – можна побачити його відверто процедурний характер або ж церемоніальну сутність цього процесу. Бо тут глава держави не має інструменту щодо здійснення конституційного контролю за прийнятим парламентом законом.

Отже, наявні належні підстави стверджувати, що мета закріплення конституціонодавцем інституту промульгації в конституції тієї чи іншої країни прямо залежить від наділення чи не наділення глави держави правом вето і, відповідно, також залежить від обраної версії теорії установчої влади.

Компартивістський аналіз демонструє відносну різноманітність підходів конституціонодавця в різних країнах щодо визначення строку протягом якого глава держави має здійснити промульгацію прийнятого парламентом закону.

Так, Президент України відповідно до ч. 1 ст. 94 Конституції України має здійснити промульгацію прийнятого Верховною Радою України закону протягом п'ятнадцяти днів. А відповідно до ч. 4 ст. 94 Конституції України щодо закону, що був прийнятий парламентом під час повторного розгляду не менше ніж двома третинами від конституційного складу парламенту, – глава держави здійснює промульгацію протягом 10 днів. Конституційний Суд України у своєму рішенні від 7 липня 1998 р. № 11-рп/98 дав тлумачення щодо перебігу відповідного 15-денного строку. Відповідно до п. 3 регулятивної частини згаданого рішення перебіг п'ятнадцятиденного строку, передбаченого ч. 2 ст. 94 Конституції України, а також десятиденного строку, передбаченого ч. 4 ст. 94 Конституції України, треба обчислювати в календарних днях. Також, у цьому рішенні Конституційний Суд України дав тлумачення перебігу 15-денного терміну підписання та оприлюднення закону Президентом України в контексті вихідних та святкових днів: «Строки підписання та офіційного оприлюднення Президентом України законів України, визначені ч. 3-4 ст. 94 Конституції України, починаються з наступного дня після їх отримання Президентом України. Якщо закінчення п'ятнадцятиденного строку, передбаченого частиною другою ст. 94 Конституції України, а також десятиденного строку, передбаченого ч. 4 ст. 94 Конституції України, припадає на вихідний або святковий день, то днем закінчення цього строку є наступний робочий день» [12].

Відповідно до ч. 1 ст. 71 Литви Президент має здійснити промульгацію протягом 10 днів, а у відповідності до ч. 3 ст. 71 Конституції Литви у 5-денний термін щодо закону прийнятого на референдумі.

Відповідно до ст. 69 Конституції Латвії – має досить оригінальну конструкцію, бо встановлює дату з якої президент цієї країни наділений можливістю проголошення законів ухвалених парламентом і вста-

новлює дату не пізніше якої він зобов'язаний це здійснити. Відповідно до цієї статті це має бути виконаним не раніше 10 дня з моменту їх прийняття.

Особливо цікава конструкція щодо терміну промудльгації прийнятого парламентом закону визначена в ст. 93 Конституції Молдови – тут фактично конституціодавець здійснив прив'язку терміну промудльгації до терміну протягом якого глава держави управлений накласти вето на цей закон. Відповідно, до ст. 93 Конституції Молдови такий термін становить 2 тижні. Вбачається, що така конструкція має певні вади законодавчої техніки. Адже, промудльгація за своєю природою виступає обов'язковою завершальною стадією законодавчого процесу. У той час як ветування і повторний розгляд закону парламентом – є факультативною стадією законодавчого процесу, яка узалежнена від реалізації главою держави наданого йому конституціодавцем дискреційного повноваження.

Вищенаведений компартивістський аналіз показує, що визначений конституціодавцем строк для здійснення Президентом України процедури промудльгації у п'ятнадцять днів є цілком достатнім. Аналогічно слід визнати достатнім визначений конституціодавцем десятиденний термін для здійснення Президентом України процедури промудльгації щодо законів прийнятих Верховною Радою України повторно не менше, як двома третинами від свого конституційного складу (тобто, мова йде про подолання парламентом вето Президента України).

Окремо слід зауважити на необхідності спеціального врегулювання в Конституції України строків підписання та оприлюднення Президентом України законів прийнятих на Всеукраїнському референдумі. Слід звернути увагу на досвід конституційно-правового регулювання відповідного питання в Литві. Так, відповідно до ч. 3 ст. 71 Конституції Литви – глава держави підписує та оприлюднює закон, прийнятий на національному референдумі – протягом 5 днів. Виходячи з цього, вбачається необхідним доповнити ст.94 Конституції України ч. 5 такого змісту: «Президент України протягом 5 днів підписує та офіційно оприлюднює закони, прийняті на Всеукраїнському референдумі». Враховуючи, тривалість процесу Всеукраїнського референдуму – роль у цьому процесі глави держави, а також, відносно невелику кількість потенційних випадків прийняття законів таким шляхом, слід констатувати, що Президент України цілком може вкластися у 5-денний термін для підписання та оприлюднення такого закону. Слід зазначити, що ця пропозиція знаходить своє обґрунтування в тому числі й на основі правової позиції Конституційного Суду України викладену в його рішенні від 16 квітня 2008 р. № 6-рп/2008: «Виходячи із змісту частин першої, другої статті 94 Конституції України Конституційний Суд України дійшов висновку, що в них урегульовано процедуру підписання і оприлюднення законів, прийнятих саме Верховною Радою України. Про це свідчить і та обставина, що ст. 94 Конституції України вміщено в розділі IV "Верховна Рада України", а питання щодо референдумів відокремлені в розділі III "Вибори. Референдум". Процедуру підписання і оприлюднення законів, прийнятих всеукра-

їнським референдумом, у Конституції України не врегульовано. Це питання виключно законодавчого органу і не належить до компетенції Конституційного Суду України. Отже, процедура підписання і оприлюднення законів, встановлена частиною другою ст. 94 Конституції України, не застосовується до прийнятих референдумом законів» [13]. Слід визнати обґрунтованість правової позиції КСУ. Але закріплення відповідних положень в Конституції України, а не на законодавчому рівні виглядає ефективнішим.

На практиці існує реальна проблема зловживання Президентом України своїми повноваженнями у сфері підписання та офіційного оприлюднення законів прийнятих парламентом. Детермінантами такої політичної ситуації виступають:

1. Аксіологічна криза українського політичного процесу;
2. Відсутність розвинутих конституційно-правових звичаїв реалізації главою української держави даних повноважень;
3. Наявність певної недосконалості конституційно-правового та законодавчого регулювання, здійснення промудльгації.

В контексті вказаної проблеми особливу увагу привертають положення ст. 94 Конституції України. Так, ч. 3 ст. 94 Конституції України встановлено, що у разі, якщо Президент України протягом встановленого строку не повернув закон для повторного розгляду, закон вважається схваленим Президентом України і має бути підписаним і офіційно оприлюдненим. Аналіз цього конституційного положення демонструє наявність питання: хто має здійснити в такому разі підписання прийнятого парламентом закону? Адже, в ч. 4 ст. 94 Конституції України передбачена тільки можливість підписання закону головою парламенту у разі не підписання президентом закону після його прийняття не менше, ніж двома третинами від конституційного складу парламенту у разі його повторного розгляду (тобто – подолання вето Президента України). З цього приводу М. Теплюк зазначає: «...на жаль, у частині третій ст. 94 Конституції не сказано, ким саме «має бути підписаний та офіційно оприлюднений» (хоча й не підписаний Президентом України у визначений п'ятнадцятиденний строк) закон, що вважається схваленим. Така невизначеність провокує зайву тяганину й порушення процедури набрання ним чинності» [14]. Отже, слід констатувати декларативність даної норми і визнати наявним техніко-юридичний недолік цього конституційного положення.

Тому, існує потреба у вдосконаленні конституційно-правового регулювання процедури промудльгації. Як варіант такого вдосконалення можна розглянути закріплення за спікером права підписання і оприлюднення усіх законів, що не були в установленний час підписані та оприлюднені Президентом України. Як відзначає В.М. Шаповал: «В окремих країнах (Литва) в конституції застерігається, що за умов, якщо президент у визначений строк не здійснює промудльгацію закону і не передає його для повторного розгляду у парламент – промудльгацію має здійснити голова парламенту» [9].

На підставі вищевикладеного вбачається доцільність в ч. 3 ст. 94 Конституції України визначити, що у разі не підписання закону прийнятого парламентом у відведений термін та не повернення його у парламент на повторний розгляд такий закон має бути підписаний та оприлюднений головою Верховної Ради України. Також, в контексті проблеми ухилення в певних випадках голови української держави від підписання і оприлюднення закону у встановлений Конституцією термін, і при цьому не повернення його на повторний розгляд у парламент – виникає ряд практикологічних проблем. Іншим питанням, яке виникає у випадках зловживання президентом процедурою промульгації є потенційна можливість визнання Конституційним Судом України закону підписаного і оприлюдненого президентом з порушенням термінів, – неконституційним через порушення процедури. Варто звернути увагу на рішення Конституційного Суду України від 30.09.2010 р. №20-рп/2010, в якому (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України) [15] продемонстровано значення дотримання процесуальної норми для легітимності закону і, відповідно, для його конституційності. Попри усі політичні детермінанти прийняття даного рішення КСУ варто зазначити, що дане рішення КСУ яскраво демонструє тенденцію до росту значення процесуальних норм в конституційному праві, а також, показує необхідність дотримання належної процедури в законодавчому процесі. Необхідно зазначити, що попри недоліки цього рішення зазначені в окремій думці судді КСУ П.Б. Стецюка [15] – воно повністю демонструє реальну можливість визнання КСУ того чи іншого закону неконституційним на підставі порушення Президентом процедури промульгації за аналогією з порушенням процедури внесення змін до Конституції України.

Це вимагає пошуку нестандартного рішення, що було б здатне забезпечити прихильність голови держави до належної процедури, а також, до внесення у Конституцію України нових положень, які б визначали гнучкий механізм можливості іншого суб'єкта у разі хронічного ухилення глави держави, швидко здійснити процедуру промульгації.

У цьому контексті великий інтерес становить системний аналіз рішення Конституційного Суду Молдови від 17.10.2017 р. [16]. У цьому рішенні Конституційний Суд Молдови зробив вагомий внесок у постмодерне розуміння зв'язаності правом глави держави при реалізації наданих йому конституційно-давцем повноважень. Так, конституційний суд цієї країни визначив, що у відповідності до ч. 6 ст. 98 Конституції Молдови: «У разі проведення реформування в уряді – президент має відповідно до пропозиції голови уряду звільнити або ж призначити окремих членів уряду». Конституційний суд цієї держави розглядає подібні повноваження глави держави у якості формального елементу його конституційно-правового статусу. Справа розглядалася за поданням уряду через два рази поспіль вчинену відмову президента країни призначити подану головою уряду кандидатуру на посаду міністра оборони. В даному рішенні Конституційний Суд Молдови визначив унікальний запобіжник від зловживання президентом

своїми повноваженнями. Відповідно до цього рішення Конституційного Суду Молдови: якщо протягом 60 днів глава держави усувається від виконання свого церемоніального обов'язку, визначеного у ч. 6 ст. 98 Конституції Молдови – голова парламенту або ж голова уряду мають набути правового статусу тимчасового Президента Молдови для забезпечення виконання конституційних приписів. При чому, як зазначається у рішенні органу конституційного контролю, – тимчасовий президент є наділений тим же обсягом повноважень, що і чинний глава держави.

Вбачається, що такий підхід може бути застосований не тільки до питання призначення членів уряду (в тих країнах, де це передбачено Конституцією), а й до здійснення главою держави процедури промульгації. Отже, виглядає раціональним внесення положення щодо тимчасового президента до Конституції України і передбачення за ним права у разі усунення Президента України від здійснення процедури промульгації у визначений у Конституції України термін – здійснити процедуру промульгації.

Така конституційна новела має сприяти належному виконанню главою держави своїх функцій та повноважень, а також, сприяти створенню демократичного механізму, що дозволить без значної затримки здійснювати процедуру промульгації навіть у разі зловживання Президентом України своїм становищем. Виглядає оптимальним покладення виконання функцій тимчасового президента на голову Верховної Ради України.

Окремо, привертає увагу положення закріплене в ч. 1 ст. 94 Конституції України: «...Закон підписує голова Верховної Ради України і невідкладно направляє на підписання Президенту України». Отже, виникає як теоретична, так і практикологічна потреба з'ясувати зміст поняття «невідкладно». Доцільно вказати, що КСУ розтлумачив поняття «невідкладно» в своїх рішеннях від 10 квітня 2003 р. № 7-рп/2003 [17. 789] та 28 березня 2001 р. № 2-рп/2001 [18.658], що стосувалися інших питань. Так у своєму рішенні від 10 квітня 2003 р. КСУ зазначає: «...невідкладним є позачерговий прийом народного депутата України з питань його депутатської діяльності, який не може бути відкладений на тривалий час і здійснюється керівниками та іншими посадовими особами розташованих на території України органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, незалежно від їх підпорядкування і форм власності, громадських організацій і політичних партій раніше прийому інших посадових осіб та громадян відповідно до попередньо погоджених часу і місця». Подібного розуміння поняття невідкладно КСУ дійшов і у своєму рішенні від 28 березня 2001 р., де розтлумачив невідкладність в контексті ч. 2. ст. 93 Конституції України.

Отже, виходячи з їх змісту, а також, з тлумачення ст. 94 Конституції України можна виокремити такі ознаки невідкладності:

1. Є дією, яка через свою специфіку та вимоги законодавства має здійснюватися першочергово по відношенню до будь-яких дій посадової особи або ж органу публічної влади;

2. Стосується особливо важливого питання, що має особливу правову природу (для прикладу таку має – законодавчий процес);

На основі вищевикладеного слід вважати, що в даному контексті невідкладність означає обов'язок голови Верховної Ради України терміново доручити апарату парламенту направити підписаний головою парламенту закон до Адміністрації Президента України для того аби юридичне управління останньої підготувало акт на підпис главі держави.

Ч. 4 ст. 130 ЗУ «Про регламент Верховної Ради України» [19] фактично повністю відтворює конституційне положення щодо невідкладного надсилання закону головою Верховної Ради України президенту для здійснення промульгації.

Розглядаючи юридичний зміст підписання прийнятого парламентом закону, спочатку головою Верховної Ради України, слід відзначити, що така процедура покликана забезпечити автентичність тексту прийнятого парламентом, включно з усіма прийнятими поправками до законопроекту, а також, забезпечити певну легітимність цьому акту.

Вищерозглянуті аспекти дозволяють стверджувати про процедурний характер промульгації, яка до того ж класично розглядається у якості завершальної обов'язкової стадії законодавчого процесу. Системний аналіз демонструє, що на практиці така складова процесу промульгації як підписання, складається з трьох наступних етапів (складових елементів):

1. Надання головою парламенту доручення своєму апарату якомога швидше направити підписаний ним закон, для здійснення главою держави промульгації, до допоміжного органу при главі держави;

2. Аналіз юридичним управлінням допоміжного органу при главі держави прийнятого парламентом закону, а пізніше і можливий власний аналіз глави держави;

3. Власне, саме підписання главою держави закону, що передбачає проставлення власного підпису на документі, а також, проставлення гербової печатки.

Але М. Теплюк наполягає на тому, що підписання Президентом України закону є не процедурою, а є юридичним фактом [14].

Однак, враховуючи вищевикладену класичну процедурну правову природу підписання Президентом України закону та класичне теоретико-правове розуміння юридичних фактів – як події чи дії, що тягнуть за собою певні правові наслідки – не можна погодитися з наведеною позицією М. Теплюка.

Слід констатувати, що станом на сьогодні процедура підписання Президентом України законів не є належним чином врегульована, що можна побачити з вище приведеного у статті аналізу. Вбачається три способи зміни цього становища:

1. Власне врегулювання цього питання самим Президентом України, шляхом видачі указу щодо процедури підготовки до підписання закону і самого підписання закону Президентом України безпосередньо, в якому б визначалося правове регулювання;

2. Внесення змін до ст. 94 Конституції України, які б дозволили зняти ряд проблемних питань в контексті інституту промульгації;

3. Прийняття Закону України «Про Президента України», в якому можливо було б детально визначити відповідну процедуру.

Інституційний підхід змушує одразу відсіяти перший спосіб, як такий, що може в будь-який момент бути зміненим главою держави одноосібно. Тож, залишаються другий та третій способи. Однак, слід відзначити, що на практиці можливо реалізувати поєднання другого та третього способів. Виходячи з політичного дискурсу, реалістичнішим є реалізація другого способу. Крім того, вважаємо, що вестернізаційні політичні тенденції, а також, розвиток національної правової системи України - мають призвести до поступового формування конституційно-правових звичаїв, які змістовно (з деякими процедурними нюансами) визначатимуть певні аспекти проведення промульгації.

Окремої уваги потребує визначення у ч. 2 ст. 94 Конституції України необхідності Президента України брати щойно підписаний ним закон до виконання. Такий підхід конституціодавця не є повною мірою обґрунтованим. Зокрема, одним з факторів, який вказує на це – є фактично знову здійснений перехід від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської форми правління внаслідок прийняття Закону України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» [20] у 2014 р., яким було де-факто відновлено дію окремих положень Конституції України зі змінами, внесеними законами України від 8 грудня 2004 р. № 2222-IV.

Конституційно-правовий статус глави держави визначений за Президентом України у ч. 1 ст. 102 Конституції України вказує на те, що він не є частиною виконавчої гілки влади. Більше того, особлива правова природа інституту глави держави не дозволяє розглядати його в межах будь-якої з трьох класичних гілок влади. Тож, ч. 2 ст. 94 Конституції України щодо взяття Президентом України підписаного та оприлюдненого закону до виконання – виглядає мертвою нормою. Очевидно, що конституціодавець конструюючи таке конституційне положення намагався вкласти у термін «бере до виконання» - певну реалізацію контрольних функцій Президента України. Однак, проведений вище аналіз інституту промульгації в Україні – демонструє, що відповідне конституційне положення не знайшло належної практики своєї реалізації.

Окремий блок праксіологічних питань становить реалізація главою української держави процедури офіційного оприлюднення законів.

Ю.М. Перерва слушно констатує, що: «...сукупний аналіз положень ст. 94 Конституції дозволяє зробити висновок, що наслідком підписання Президентом закону є, також, його погодження здійснити офіційне оприлюднення закону. Взаємозв'язок цих дій та неможливість їх окремого існування свідчать про те, що вони є елементами однієї процедури, яка відома в світі як промульгація» [21]. Власне, завершення цієї процедури виступає детермінантою початку правозастосовного процесу.

Слід звернути увагу на те, що застосований у ст. 94 Конституції України термін «офіційне оприлюднення законів, підписаних главою держави» -

змістовно є ширшим, ніж звичайне опублікування в офіційних засобах друкованої інформації. Ю.М. Перерва наголошує на тому, що це все ж таки дещо різні поняття, при цьому акцентуючи на тому, що опублікування є різновидом оприлюднення [21].

Доцільно розглядати «оприлюднення» як будь-які дії Президента України спрямовані на доведення змісту законів прийнятих парламентом та підписаних главою української держави до якомога ширшого кола суб'єктів. Причому, таке доведення може відбуватися як через офіційні друковані засоби масової інформації, так і через мережу Інтернет, через телезвернення глави держави і через низку інших способів. Під «опублікуванням» слід розуміти доведення змісту прийнятого та підписаного закону до широкого кола суб'єктів через опублікування в офіційному друкованому засобі масової інформації.

Виходячи з цього, доцільно при прийнятті Закону України «Про Президента України» або ж при видачі нових указів президента, що врегульовують подібні питання – чітко врегулювати можливість офіційного оприлюднення законів через мережу Інтернет та вдосконалити правове регулювання офіційного опублікування.

ВИСНОВКИ

Спираючись на результати проведеного в даній статті аналізу, є усі підстави стверджувати про необхідність вдосконалення конституційно-правового регулювання інституту промульгації в Україні. Зокрема, внесення змін до Конституції України, спрямованих на врегулювання підписання та офіційного оприлюднення законів прийнятих на Всеукраїнському референдумі, створенні ефективного механізму надання голові Верховної Ради України статусу тимчасового президента у разі послідовного ухилення голови української держави від підписання та офіційного оприлюднення прийнятого парламентом закону. Додатково, окремого врегулювання потребує процедура офіційного оприлюднення та опублікування законів.

Список використаних джерел

1. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран: учебник. Москва: Юристъ, - 1997. - 568 с;
2. Словарь иностранных слов / под ред. И.В. Локшина и Ф.Н. Петрова. 13-е изд., стереотип. М.: Русский язык, 1986. - 608 с.;
3. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - №30 - С. 141.
4. Конституція Литви від 25.10.1992 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://lib.rada.gov.ua/LibRada/static/LIBRARY/catalog/law/lit_konst1.htm
5. 15 февраля 1922 года Конституция Латвийской Республики [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.cvk.lv/pub/public/29171.html>

6. Конституция Республики Польша от 2.04.1997 г. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/rosyjski/kon1.htm>

7. Конституция Республики Молдова от 29.07.1994 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?id=311496&lang=2>

8. Основний закон Федеративної Республіки від 8 травня 1949 [Електронний ресурс] – Режим доступу - <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>

9. Шаповал В.М. Основи теорії парламентаризму: монографія / В.М. Шаповал. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. - 136 с.;

10. Задорожня Г.В. Конституційно-правовий статус глави держави в Україні та зарубіжних країнах: порівняльний аналіз дис. ... доктор. юр. наук: спец. 12.00.02. - Київ, 2016. - 484 с.

11. Рішення Конституційного Суду України від 10.09.2009

№ 20-рп/2009 // Офіційний вісник України. 2009. № 72. – С. 2488.

12. Рішення Конституційного Суду України від 07.07.1998

№ 11-рп/98 // Офіційний вісник України. 1998. № 27. – С. 1009.

13. Рішення Конституційного Суду України від 16.04.2008

№ 6-рп/2008 // Офіційний вісник України. 2008. № 32. – С. 1056.

14. Теплюк М. Процедура набрання чинності законами в рішеннях Конституційного Суду України // Віче. 2009. – № 20. – С. 2–5.

15. Рішення Конституційного Суду України від 30.09.2010

№ 20-рп/2010 // Офіційний вісник України. 2010. № 72/1. Спеціальний випуск – № 77 – С. 2597.

16. Рішення Конституційного Суду Молдови від 17.10.2017 -

[Електронний ресурс] – Режим доступу - <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=635&l=ro>

17. Рішення Конституційного Суду України від 10.04.2003

№ 7-рп/2003 // Офіційний вісник України. 2003. № 17. Ст. 789.

18. Рішення Конституційного Суду України від 28.03.2001

№ 2-рп/2001 // Офіційний вісник України, 2001. – № 15. – С. 658.

19. Закон України «Про регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 № 1861-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 14-15, № 16-17. – С. 133

20. Закон України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21.02.2014 № 742-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, – № 11. – С.143

21. Перерва Ю.М. Законодавчий процес в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2009. – 212 с.

САВЧУК

Світлана Василівна
sv_savchuk@ukr.net

УДК 336.1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО
ПЛАНУВАННЯTHE THEORETICAL APPROACHES TO THE INTERPRETATION OF
THE FINANCIAL PLANNINGк.е.н., доцент, Тернопільський
національний економічний
університет

Розглянуто дискусійні аспекти сутності фінансового планування. Охарактеризовано наукові підходи щодо трактування дефініції “фінансове планування” та основних принципів його організації в умовах сталого розвитку. Обґрунтовано власну позицію визначення даного поняття.

Рассмотрены дискуссионные аспекты сущности финансового планирования. Охарактеризованы научные подходы к трактовке дефиниции “финансовое планирование” и основных принципов его организации в условиях устойчивого развития. Обоснованно собственную позицию определения данного понятия.

In the article the discussion aspects of the essence of financial planning is considered. The scientific approaches to the interpretation of the definition of “financial planning” and the main principles of its organization in the conditions of sustainable development are described. The own definition of the concept is substantiated.

Ключові слова: фінансове планування, фінансові ресурси, фінансовий план, фінансова політика, фінансова система, сталий розвиток

Ключевые слова: финансовое планирование, финансовые ресурсы, финансовый план, финансовая политика, финансовая система, устойчивое развитие

Keywords: financial planning, financial resources, financial plan, financial policy, financial system, sustainable development

ВСТУП

Реалізація ефективної фінансової політики держави в умовах сталого розвитку вимагає відповідності та взаємоузгодженості фінансових можливостей органів державної та місцевої влади відносно поставлених завдань й наданих повноважень для досягнення стратегічних орієнтирів у становленні демократичного суспільства. Особлива роль при цьому відводиться фінансовому плануванню – важливій управлінській функції, що забезпечує належне функціонування фінансового механізму держави із дотриманням наукових підходів до застосування методологічного інструментарію при розробці довгострокових цілей розвитку та їх трансформації у конкретні заходи з метою отримання позитивних результатів щодо забезпечення фінансової стабільності.

Наявність кризових явищ в економічних процесах держави в сучасних умовах обумовлює необхідність актуалізації дослідження основних складових фінансового планування, що дає змогу оцінити фінансову спроможність як окремих суб'єктів господарювання, так і відповідних регіонів та держави загалом, визначати пріоритети у використанні фінансових ресурсів, виявляти альтернативні джерела щодо фінансового забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку суспільства. Тільки функціонування налагодженої цілісної системи фінансового планування

сприяє ефективній акумуляції ресурсів, їх розподілу та використання у відповідності до встановлених на відповідному рівні окреслених цілей та завдань на середньо- та довгострокову перспективу. Це, в свою чергу, посилить відповідальність суб'єктів фінансового планування та ефективність їх діяльності, насамперед, стосовно зростання рівня задоволення населення наданими благами та послугами. А також створить умови для реалізації послідовної та передбачуваної фінансової політики на всіх рівнях з метою забезпечення стійкого економічного зростання та макроекономічної стабільності в контексті сталого розвитку.

Теоретичні і практичні засади здійснення фінансового планування досліджувалися у наукових працях таких вчених, як: О. Василюк, С. Ганевич, В. Дем'янишина, О. Кириленко, Г. Котіної, С. Михайленко, В. Опаріна, М. Степури, В. Федосова, С. Юрія та ін. Значна увага вітчизняними науковцями приділяється висвітленню особливостей фінансового планування окремих суб'єктів господарювання, специфіці розробки їхніх фінансових планів. Однак для забезпечення сталого розвитку суспільства необхідним постає дослідження цілісної системи фінансового планування, незалежно від видів та рівнів здійснення, що сприятиме, повною мірою, досягненню усіх окреслених цілей та завдань.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні сутнісно-теоретичних засад фінансового планування, визначенні основних принципів, дотримання яких є доцільним в умовах сталого розвитку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою є праці вітчизняних науковців, матеріали періодичних видань. У процесі дослідження застосовано методи структурно-логічного аналізу, порівняння і узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

В умовах сталого розвитку держави посилюється важливість фінансового планування, висуваються високі вимоги до якості його організації, що забезпечує, відповідно, прийняття ефективних рішень у реалізації фінансової політики. Це стає можливим за рахунок застосування новітньої прогресивної методики у фінансовому плануванні, дотриманні науково обґрунтованих принципів та посилення відповідальності суб'єктів фінансового планування для зміцнення на перспективу фінансової стійкості держави. Тому в умовах сталого розвитку необхідним постає дослідження теоретичних засад фінансового планування, обґрунтування наукових підходів до його визначення.

Зважаючи на важливість фінансового планування, масштабність його застосування та багатогранну роль у функціонуванні фінансового механізму, відмітимо неоднозначність і дискусійність у трактуванні даної дефініції. Досліджуючи наукові підходи вітчизняних та зарубіжних дослідників, доцільно зазначити, що поняття “фінансове планування” розглядається у різних аспектах, відокремлено не уособлюючи єдиної сутності.

Так, враховуючи активний управлінський вплив процесу планування на економічний розвиток як держави, регіонів, так інших суб'єктів, окремі науковці фінансове планування визначають як важливу складову управлінської діяльності стосовно прийняття ефективних рішень для досягнення збалансування фінансових відносин. У даному контексті процес “підготовки і прийняття управлінського рішення” безпосередньо охоплює постановку цілей і завдань, а також розробку конкретних заходів, що забезпечують їхнє досягнення. Це обґрунтовує визначення сутності планування, виходячи з аналізу змісту основних функцій управління. Відповідно, ефективність управління на різних рівнях безпосередньо залежить від налагодженої системи планування, оскільки саме на даному етапі, як зазначалося, основним завданням органів управління постає правильне і чітке визначення цілей діяльності, розробка науково обґрунтованих заходів, що забезпечать їх досягнення та отримання очікуваних результатів.

Дослідженню управлінського аспекту планування особливу увагу приділяють російські науковці. Зокрема, Е.А. Черниш стверджує, що планування являється процесом підготовки управлінського рішення, основою якого є опрацювання початкової інформації і наукова підготовка цілей, визначення засобів та пріоритетних напрямків їхнього досягнення із використанням порівняльного оцінювання альтернативних варіантів і схвалення найбільш опти-

мального з них стосовно очікуваних умов розвитку держави. Організація планування здійснюється виходячи із свідомого використання системи об'єктивних економічних законів розвитку суспільства та основних теоретичних положень і висновків економічної науки, досвіду і практичної роботи для забезпечення науково обґрунтованого управління із застосуванням системи планових документів [9, с. 36].

Подібне трактування поняття “планування” подає Е.А. Уткін. Вчений розглядає його як специфічну форму суспільної практики людей, що є однією з функцій управління, та яку доцільно вважати пріоритетною у процесі підготовки різних варіантів управлінських рішень у вигляді програм, прогнозів, проектів і планів з обґрунтуванням їхньої оптимальності й забезпеченням можливості їхнього виконання та перевірки [8, с. 17]. Такий підхід має узагальнений характер, так як не акцентується увага на ролі фінансового планування в регулюванні соціально-економічних процесів у державі.

На думку Л.П. Владімірової, саме планування є процесом формування цілей, визначення пріоритетів, засобів та методів їх досягнення, на основі якого приймаються рішення щодо вибору альтернативних напрямків розвитку із обґрунтуванням раціональної поведінки суб'єктів господарювання [2, с. 145].

М.В. Романовський, О.В. Врублевська, Б.М. Сабанті зазначають, що фінансове планування – це діяльність по збалансуванню та пропорційності фінансових ресурсів. При цьому під збалансуванням розуміють оптимальне співвідношення між фінансовими ресурсами держави та суб'єктами господарювання, а пропорційність – спрямована на раціональне співвідношення доходів до і після сплати податків щодо підприємств, галузей та регіонів. Науковці вважають, що фінансове планування спрямоване на координацію діяльності органів, що забезпечують функціонування фінансової системи, та ґрунтується на показниках плану соціально-економічного розвитку [12, с. 90].

Більш прагматичний підхід застосовують вчені А.Г. Грязнова і Е.В. Маркіна, коли вони тлумачать фінансове планування за змістом, як управлінську діяльність, що пов'язана із планомірним формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів для досягнення збалансованості і фінансової стійкості економіки, отримання доходів і відповідного фінансового забезпечення виконуваних завдань [13, с. 91].

Розглядаючи фінансове планування у складі фінансового механізму, вітчизняні науковці акцентують свою увагу на окремих аспектах трактування даного поняття.

У Фінансово-економічному словнику (за редакцією А.Г. Загороднього, Г.Л. Вознюка та Т.С. Смовженко) подано визначення фінансового планування як “планування процесів формування, розподілу, перерозподілу і використання фінансових ресурсів” [4, с. 328], що відображає його сутність лише у вузькому розумінні, вказуючи на об'єкт планування. Однак варто відмітити, що при цьому деталізується його мета – “забезпечення відповідності фінансових ресурсів і потреб у них” відповідно до видів, спрямування, територій та об'єктів.

Сутність фінансового планування О.Р. Романенко трактує ширше відповідно до сфери застосування, оскільки визначаються обсяги фінансових ресурсів, які створюватимуться в державі загалом, так і обсяги ресурсів, що мобілізуватимуться та розподілятимуться через бюджетну систему та інші фінансові інститути, використовуватимуться підприємницькими структурами і населенням. Тому фінансове планування науковцем розуміється як діяльність зі складання планів формування, розподілу і використання фінансових ресурсів на рівні окремих суб'єктів господарювання, їх корпоративних об'єднань, галузевих структур, територіально-адміністративних одиниць та країни в цілому [7, с. 44].

Подібне визначення простежується у поглядах науковців Є.М. Ганевич, О.П. Кириленко, С.В. Михайленко, С.І. Юрія, які не обмежують фінансове планування лише діяльністю держави у процесі складання планів формування і використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів, але й їх виконання, що дозволяє визначити джерела та цільове спрямування фінансових ресурсів, забезпечити оптимізацію вартісних пропорцій відповідно до плану економічного розвитку держави [3, с. 116; 11, с.86]. Зокрема, О.П. Кириленко також розглядає фінансове планування в контексті діяльності, пов'язаної з управлінням фінансами [5, с.45].

На думку В.М. Опаріна, саме фінансове планування як процес розроблення і затвердження фінансових планів є тим засобом, за допомогою якого забезпечується збалансування фінансових потреб і можливостей [6, с. 240].

Автори монографії "Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми та перспективи розвитку" (за редакцією В. Опаріна, В. Федосова) особливо роль відводять макрофінансовому плануванню як одному із "важливих інструментів управлінської фінансової інфраструктури". Вчені вважають, що таке планування дає змогу здійснювати ефективне управління фінансами, сприяти реалізації єдиної фінансової політики як на рівні держави, так і на рівні органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання [10, с. 317]. Варто погодитися із авторами, що забезпечення поступового стійкого зростання потребує обґрунтованого макрофінансового планування, особливо в нестабільних економічних умовах.

Комплексне визначення фінансового планування запропоновано вітчизняним науковцем О.Д. Василюком, що охоплює широку сферу застосування. Так, дана дефініція характеризується за сутністю як "науково обґрунтований процес визначення джерел створення і напрямків використання фінансових ресурсів в економіці держави з метою забезпечення стабільного соціального і економічного розвитку" [1, с. 115]. За змістом фінансове планування являється особливою сферою економічної діяльності як держави, так суб'єктів господарювання і громадян, пов'язана з обґрунтуванням певних управлінських рішень щодо фінансового забезпечення їхньої діяльності, а також оптимізації запланованих витрат і, відповідно, отримання очікуваних фінансових результатів. При цьому під фінансовим плануванням необхідно розуміти специфічну сферу управління. Як стверджує

вчений, позитивні результати можна отримати лише на основі пізнання об'єктивних законів розвитку суспільства та дослідження тенденцій його економічного стану.

Таким чином, зважаючи на вищезазначене, варто вказати на два основні підходи стосовно розуміння економічної сутності фінансового планування, що висвітлені у дослідженнях науковців. Серед них, в основному, переважає трактування фінансового планування за змістом, враховуючи специфіку фінансової діяльності усіх суб'єктів планування з метою прийняття обґрунтованих управлінських рішень у даній сфері. А також, за формою, враховуючи результати фінансового планування, що втілені у спеціальних фінансових документах відповідних рівнів – фінансових планах, де відображено рух фінансових ресурсів держави, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання.

На нашу думку, основоположні трактування фінансового планування доцільно розглядати в контексті комплексного застосування його основних характеристик. Оскільки пізнання сутності даної дефініції знаходить своє відображення у змісті фінансової діяльності усіх суб'єктів планування за рахунок прийняття ефективних управлінських рішень, слугує основою до розгляду його у відповідній формі. Тому, не варто односторонньо трактувати поняття фінансового планування, що, відповідно, не відобразить основні його фундаментальні характеристики та повною мірою не розкриватиме його економічний зміст та значення.

Ефективність організації фінансового планування залежить від дотримання науково обґрунтованих принципів. В економічній літературі не сформовано єдиного підходу до складення їх переліку. Так, більш узагальнено формулюють принципи планування російські науковці Е.А. Черниш та Л.П. Владімірова. Зокрема, до принципів здійснення планування Л.П. Владімірова відносить наступні: єдність, безперервність, гнучкість та точність [2, с. 134]. Е.А. Чернишем подається вже розширений склад принципів планування, а саме: науковості, соціальної спрямованості і пріоритету суспільних потреб, підвищення ефективності суспільного виробництва, пропорційності й збалансованості, пріоритетності, узгодження короткострокових та перспективних цілей і завдань [9, с. 53].

По-різному визначають склад принципів фінансового планування і вітчизняні науковці. Для прикладу, О.П. Кириленко до них включає такі, як: наукова обґрунтованість, єдність фінансових планів, безперервність, стабільність [5, с. 60]. О.Д. Василюк та автори підручника "Фінанси" (за редакцією С.І. Юрія, В.М. Федосова) їх доповнюють принципами комплексного підходу, оптимальності щодо використання фінансових ресурсів, раціонального визначення джерел одержання фінансових ресурсів і їхнього розподілу через ланки фінансової системи [1, с. 116; 11, с. 87]. Специфічним є перелік принципів макрофінансового планування, поданий у монографії "Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми та перспективи розвитку" (за редакцією В. Опаріна, В. Федосова). Такими принципами науковці вважають: ціль-

спрямованості і пріоритетності; системності і цілісності; аналогій і наукової обґрунтованості, верифікації; багаторівневого описання та інформаційної узгодженості; альтернативності та адаптивності; правдивості і прозорості; відповідальності учасників макрофінансового планування; економічної ефективності та заощадливості (оптимального використання фінансових ресурсів) [10, с. 323].

Вищевикладене дозволяє виділити найважливіші принципи фінансового планування, до яких варто зарахувати:

– комплексності – означає комплексний підхід до розробки усіх фінансових планів, виходячи із планових показників економічного і соціального розвитку держави, враховуючи наявний фінансовий потенціал;

– наукової обґрунтованості – передбачає використання при розрахунку планових показників новітніх прогресивних методик з урахуванням кращого зарубіжного досвіду. Його головним критерієм є розробка фінансових планів відповідно до об'єктивних економічних законів, реальних умов стану економіки, цілей та завдань держави на відповідних етапах її розвитку, в тому числі фінансової політики як на державному, так і на місцевому рівнях.

– єдності – полягає у застосуванні єдиної методології розрахунку планових показників, єдиного підходу до розробки фінансових планів, що забезпечується єдиною нормативно-правовою базою, єдності фінансової політики;

– обґрунтованості та раціоналізації у визначенні джерел формування фінансових ресурсів – стосується фінансових планів різних видів,

– оптимальності та ефективності – окреслює оптимальні напрямки використання усіх фінансових ресурсів для досягнення поставлених цілей при розробці фінансових планів відповідно до визначених пріоритетів із залученням мінімального обсягу фінансових ресурсів з метою забезпечення сталого розвитку держави та регіонів;

– прозорості – забезпечення максимальної публічності та прозорості у здійсненні фінансового планування, повна відкритість для суспільства і засобів масової інформації процесу розробки усіх фінансових планів, у тому числі висвітлення проблемних питань, наявних розбіжностей у всій їх сукупності;

– відповідальності суб'єктів фінансового планування – передбачає відповідальність за виконання поставлених цілей та завдань усіма учасниками у процесі організації фінансового планування.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження відмітимо, що сутність “фінансового планування” доцільно трактувати, з одного боку, як інструмент управління фінансами й фінансовими відносинами. Оскільки резу-

льтатом при складанні фінансових планів різних рівнів на основі відповідних принципів і методів та з урахуванням пріоритетів фінансової політики держави, визначення основних цілей та напрямків реалізації єдиної фінансової політики на всіх рівнях із встановленням якісних та кількісних показників соціально-економічного розвитку суспільства є прийняття ефективних управлінських рішень. В контексті іншого підходу фінансове планування є однією з найважливіших складових фінансового механізму, що забезпечує визначення обсягів фінансових ресурсів держави, виявлення резервів їхнього зростання з метою виконання державою, покладених на неї функцій і завдань та максимального задоволення суспільних потреб.

Список використаних джерел

1. Василик О.Д. Теорія фінансів : підруч. / О.Д. Василик. – К.: НІОС. – 2000. – 416 с.
2. Владимірова Л.П. Прогнозирование и планирование в условиях рынка: уч. пособ. / Л.П. Владимірова. – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: “Дашков и Ко”, 2006. – 400 с.
3. Ганевич Є.М. Фінанси. Фінансова система України / Є.М. Ганевич, С.В. Михайленко. – Одеса: ПАЛЬМІРА, 2012. – 454 с.
4. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту „Львівська політехніка”, 2005. – 714 с.
5. Кириленко О.П. Фінанси (Теорія та вітчизняна практика): навч. посібник / О.П. Кириленко. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 212 с.
6. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія): навч. посіб. / В.М. Опарін. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – К.: КНЕУ, 2002. – 240 с.
7. Романенко О.Р. Фінанси: підруч. / О.Р. Романенко. – К.: Центр навч. літ., – 2004. – 312 с.
8. Стратегическое планирование / под. ред. Э.А. Уткина. – М.: ТАНДЕМ : ЭКМОС, 1998. – 440 с.
9. Черныш Е.А. Прогнозирование и планирование в условиях рынка: уч. пособ. / [Е.А. Черныш, Н.П. Молчанова, А.А. Новикова, Т.А. Салтанова]. – М.: ПРИОР, 2000. – 176 с.
10. Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми та перспективи розвитку: монограф. [В. Опарін, В. Федосов, С. Львовчик та ін.] ; за заг. ред. В. Опаріна, В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2016. – 695 с.
11. Фінанси: підруч. / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
12. Финансы: учеб. [для вузов] / под ред. М.В. Романовского, О.В. Врублевской, Б.М. Сабанти. – М.: Перспектива: ЮРАЙТ, 2000. – 520 с.
13. Финансы: учеб. / под. ред. А.Г. Грязновой, Е.В. Маркиной. – М.: Финансы и статистика, 2007. – 504 с.

ЛПІЧ

Любов Григорівна

Liubov.Liubov@eenu.edu.ua

УДК 330.1:658

КОРЕГУВАННЯ ЦІЛЕЙ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДСИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

ADJUSTMENT OF GOALS OF ENTERPRISE ENVIRONMENTAL MANAGEMENT SUBSYSTEM'S FUNCTIONING FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF A REGION

д.е.н., професор, декан
факультету економіки та
управління, Східноєвропейський
національний університет імені
Лесі Українки

Стаття присвячена дослідженню доцільності впровадження екологічного менеджменту на підприємстві. Встановлено необхідність корегування цілей функціонування підсистеми екологічного менеджменту підприємства для сталого розвитку регіону. Визначено позитивні результати для підприємства в результаті впровадження екологічного менеджменту та їх вплив на сталий розвиток регіону.

Статья посвящена исследованию целесообразности внедрения экологического менеджмента на предприятии. Установлена необходимость корректировки целей функционирования подсистемы экологического менеджмента предприятия для устойчивого развития региона. Определены положительные результаты для предприятия в результате внедрения экологического менеджмента и их влияние на устойчивое развитие региона.

The article examines reasonability of introduction of environmental management at an enterprise. The necessity to adjust the goals of enterprise environmental management subsystem's functioning for sustainable development of a region is set. The positive results for an enterprise as a consequence of introduction of ecological management and their influence on sustainable development of a region are determined.

Ключові слова: *ціль, екологічний менеджмент, сталий розвиток, підприємство, регіон*

Ключевые слова: *цель, экологический менеджмент, устойчивое развитие, предприятие, регион*

Keywords: *goal, environmental management, sustainable development, enterprise, region*

ВСТУП

Сталий розвиток регіону залежить від стану своїх трьох основних складових: економіки, соціальної сфери, стану навколишнього середовища та раціонального природокористування. Поглиблення трансформаційних перетворень у сфері природокористування потребує пошуку нових підходів до вирішення екологічних проблем під час виробничого господарської діяльності підприємства. Одним з альтернативних варіантів є екологічний менеджмент, який сприяє оперативному управлінню процесами використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища.

Екологічний менеджмент є частиною загальної системи управління на підприємстві, до функцій якого входить управління станом екосистем, природокористування та ін. Управління екосистемами, в свою чергу, стало філософською парадигмою для багатьох закордонних підприємств. Стратегічною метою управління екосистемами є пошук розумного балансу між забезпеченням довгострокового захисту навколишнього середовища, одночасно дозволяючи постійно зростаючому населенню використовувати

свої природні ресурси для підтримки та покращення життя людей [1]. Тому впровадження екологічного менеджменту на підприємствах та корегування цілей функціонування цієї підсистеми на підприємстві є важливою складовою досягнення сталого розвитку регіону.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні доцільності впровадження екологічного менеджменту на підприємстві та необхідності корегування цілей функціонування підсистеми екологічного менеджменту підприємства для сталого розвитку регіону.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі екологічного менеджменту послуговували інформаційною основою роботи. При проведенні дослідження використовувались такі методи, як аналіз, синтез, проведення аналогії, методи порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Проблемами впровадження екологічного менеджменту на підприємстві вже займалися закордонні і вітчизняні науковці, зокрема, Х. Роше [1], О.В. Дека-

люк, І.В. Стасюк [2], Т.О. Мельник, Ю.В. Аксентій [3], Ю.В. Білявська [4], М.Д. Михайлова, О.К. Костенко [5] та ін. Зокрема, Ю.В. Білявська зазначала, що в Україні спостерігається тенденція, коли підприємства неохоче запроваджують систему екологічного менеджменту та екологічну політику, тому що не оцінюють позитивних моментів від результатів такої роботи. Залучення підприємством у своїй діяльності екологічної політики є, на думку автора, засобом екологічної модернізації, оскільки дозволить українським виробництвам підвищити ефективність роботи з охорони навколишнього середовища, дієвіше планувати природоохоронні заходи, контролювати дотримання вимог природоохоронного законодавства, знизити ймовірність виникнення аварійних ситуацій [4, с. 104]. Слід додати, що ці результати вплинуть на сталий розвиток регіону. Тому підприємствам слід корегувати цілі функціонування підсистеми екологічного менеджменту саме для отримання таких позитивних для регіону результатів.

У роботі таких вчених, як О.В. Декалюк та І.В. Стасюк, також окреслені проблеми впровадження екологічного менеджменту на підприємстві та наведені приклади зарубіжних країн у корегуванні відповідних цілей на підприємстві та основних стимулів такого корегування. Зокрема, відзначено, що перегляд цілей і стратегії зарубіжних підприємств відбувся через зміну психології споживачів та виробників розвинених країн, що проявилось у фокусуванні на постійному поліпшенні якості продукції, охорони довкілля, підвищенні безпеки праці та відповідальності за свою виробничу діяльність перед суспільством [4, с. 237-238], що за суттю сприяє переходу підприємств та регіонів на шлях до сталого розвитку.

Екологічний менеджмент закономірно з'явився як результат еволюції управління підприємством внаслідок необхідності зменшення негативного впливу на навколишнє середовище [5]. Тому автори [4, с. 238] пропонують впроваджувати інтегровану систему екологічного менеджменту, як таку систему менеджменту підприємства, яка побудована на основі гармонійного поєднання різних аспектів якості виробничої діяльності з метою максимізації еколого-економічної ефективності виробництва.

У сучасному розумінні екологічний менеджмент вивчає управлінські відносини в організації, які забезпечують її сталий розвиток, охорону навколишнього середовища, безпеку життєдіяльності людини, раціональне використання природних ресурсів і екологічну безпеку, спрямовану на реалізацію екологічних цілей і програм впливу на навколишнє середовище, а також формує знання екологічної стратегії розвитку суспільства, управління природокористуванням і охороною природи. Останні визначаються біологічними і соціально-економічними особливостями суб'єкта господарювання, стратегічними цілями суспільства і дозволяють організації виживати і досягати своїх цілей у довгостроковій перспективі [4, с. 105]. Тобто цілі функціонування підсистеми екологічного менеджменту підприємства сприятимуть досягненню інших цілей підприємства, що у сукупності сприятиме сталому розвитку регіону.

У роботі [6] за результатами ретельного аналізу відзначено, що екологічний менеджмент ґрунтується на таких принципах: екологічна свідомість; екологічне мотивування діяльності; розв'язання нагальних екологічних проблем та попередження появи нових, цілеспрямованість, стратегічність і послідовність в екологічній діяльності тощо. Екологічний менеджмент здійснюється шляхом реалізації певних функцій, які відповідають функціям менеджменту загалом, однак мають і свою специфіку. До основних функцій екологічного менеджменту належать: обґрунтування екологічної політики та зобов'язань; планування екологічної діяльності; організація внутрішньої та зовнішньої екологічної діяльності; управління персоналом; управління впливом на навколишнє середовище та використанням ресурсів; здійснення екологічного контролю; забезпечення аналізу та оцінювання результатів екологічної діяльності; вдосконалення системи екологічного менеджменту. очевидно, що всі ці функції пов'язані і сприяють сталому розвитку регіону, що свідчить про доцільність корегування цілей функціонування підсистеми екологічного менеджменту підприємства.

Впровадження екологічного менеджменту на підприємстві сприяє економії виробничих витрат і ресурсів внаслідок раціоналізації споживання сировинних матеріалів, води, енергії; покращенню якості продукції; покращенню відносин із органами державної влади, що проявляється як послаблення адміністративного тиску на підприємство з боку контролюючих державних органів чи доступу до певних видів державної підтримки; розширенню ринків збуту продукції і привабленню нових споживачів через виробництво екологічно безпечних товарів та послуг; виходу на новий рівень технологічного розвитку та інновацій шляхом технологічного оновлення виробничих процесів та появи інноваційних, якісно нових продуктів; у сукупності сталому розвитку регіону, в якому функціонує підприємство.

ВИСНОВКИ

Таким чином, корегування цілей функціонування підсистеми екологічного менеджменту підприємства є доцільним з точки зору забезпечення сталого розвитку регіону, в якому функціонує підприємство. Впровадження екологічного менеджменту забезпечує отримання певних результатів, які є суттєвими як для сталого розвитку підприємства, так і сталого розвитку регіону. Зокрема, підприємство покращує якість продукції, мінімізує свої витрати, зміцнює конкурентні позиції, підвищує рівень довіри у своїх контрагентів та покращує взаємовідносини з ними, підвищує позитивний імідж, приваблює нових споживачів тощо.

Список використаних джерел

1. Rauscher H.M. Ecosystem management decision support for federal forests in the United States: A review / H.M. Rauscher // *Forest Ecology and Management*. – 1999. – Vol. 114, Iss. 2–3. – P. 173-197.
2. Стасюк І.В. Впровадження екологічного менеджменту та аудиту для забезпечення екологічної безпеки підприємства / О.В. Декалюк, І.В. Стасюк //

Вісник Хмельницького національного університету – 2010. – №2. – Т.1. – С. 235-242.

3. Мельник Т.О. Концептуальні засади впровадження екологічного менеджменту в Україні / Т.О. Мельник, Ю.В. Аксентій // Екологічний менеджмент: зб. наук. праць. – К.: МАУП, 2011. – С. 41–48.

4. Білявська Ю.В. Екологічний менеджмент підприємства / Ю.В. Білявська // Економіка України. – 2016. – № 4. – С. 104-111.

5. Михайлова М.Д. Переваги та недоліки впровадження системи екологічного менеджменту та серти-

фікації на промислових підприємствах / М.Д. Михайлова, О.К. Костенко // Агросвіт. – 2016. – № 7. – С. 57-60.

6. Ліпич Л.Г. Впровадження екологічного менеджменту на підприємствах хімічного комплексу / Л.Г. Ліпич, Т.В. Глубіцька // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2013. – №769. – С. 59-64.

МАЗОХА
Дмитро Павлович

УДК 339.1; 330.4; 658.6

ПУРСЬКИЙ
Олег Іванович
Pursky_O@ukr.net

МЕТОД ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ
МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНІВ З
ОПТОВОЮ ТОРГОВЕЛЬНОЮ WEB-
СИСТЕМОЮ

аспірант, Київський
національний торговельно-
економічний університет

INTERACTION ORGANIZATION
METHOD BETWEEN THE NETWORK OF
INTERNET SHOPS AND WHOLESALE
TRADING WEB-SYSTEM

д.фіз.-мат.н., професор,
Київський національний
торговельно-економічний
університет

Проведено дослідження методів організації взаємодії між мережею інтернет-магазинів і оптовою торговельною web-системою класу B2B. Розроблена функціональна модель оптової торговельної web-системи класу B2B. Представлена модель організації взаємодії торговельної web-системи класу B2C і торговельної web-системи класу B2B. Запропонований метод забезпечує значне збільшення товарообігу за рахунок ефективного управління і вивільнення додаткових фінансових ресурсів підприємства електронної торгівлі.

Проведено исследование методов организации взаимодействия между сетью интернет-магазинов и оптовой торговой web-системой класса B2B. Разработана функциональная модель оптовой торговой web-системы класса B2B. Представлена модель организации взаимодействия торговой web-системы класса B2C и торговой web-системы класса B2B. Предложенный метод обеспечивает значительное увеличение товарооборота за счет эффективного управления и высвобождения дополнительных финансовых ресурсов предприятия электронной торговли.

The interaction organization methods between the network of online shops and the wholesale web-system of the B2B class are investigated. The functional model of the wholesale web-system of the B2B class is developed. The interaction organization model of the trading web-system of the B2C class and the trade web-system of the B2B class is presented. The proposed method ensures a significant increase in the turnover due to efficient management and the release of additional financial resources for e-trade company.

Ключові слова: електронна торгівля, метод взаємодії між B2C і B2B, функціональна модель оптової торговельної системи B2B

Ключевые слова: электронная торговля, метод взаимодействия между B2C и B2B, функциональная модель оптовой торговой системы B2B

Keywords: electronic trading, interaction method between B2C and B2B, functional model B2B wholesale trade system

ВСТУП

Важливою складовою стратегії соціально-економічного розвитку України повинна стати розробка і впровадження високотехнологічних механізмів електронного бізнесу з метою динамічного розвитку вітчизняного ринку електронної торгівлі та забезпечення управління фінансовими і матеріальними потоками в електронній комерції [1]. Відкриття нових інтернет-магазинів супроводжується, як правило, дублюванням IT-інфраструктури, що веде до збільшення витрат на підтримку їх функціонування, нерациональному використанню ресурсів, зниженню керованості процесів і значним збиткам. Має місце недостатнє використання можливостей електронних закупок, оптимізації і систематизації логістичних процесів для автоматизації формування торговельного асортименту і схем товарних поставок за рахунок інтеграції інформаційних систем компаній і оптових інтернет-майданчиків. Особливу актуальність ця проблема представляє у сфері управління товарними

потоками мережі інтернет-магазинів з асортиментом у сотні тисяч позицій. Багато компаній прагнуть скоротити складські запаси і витрати за рахунок переходу до методів торгівлі «під замовлення», що дозволяє суттєво зменшити об'єми обігових коштів і операційні витрати, а також значно розширити асортименти та збільшити товарообіг. Однак, як показує практика, для компаній з великим товарообігом досягнути таких результатів вкрай важко, через відсутність методів управління інформаційними процесами, які забезпечують підтримку нових бізнес-моделей взаємодії підприємств електронної торгівлі з постачальниками.

Дослідженням електронної торгівлі займалася значна кількість вітчизняних і закордонних науковців, зокрема: Геєць В.М. [1], Рамазанов С.К. [2], Вітлінський В.В. [3], Лисенко Ю.Г. [4], Базилевич В.Д. [5], Мазаракі А.А. [6], Порохня В.М. [7], Ситник В.Ф. [8], Хейг М. [9], Копитко Б.І. [10], Плєскач В.Л. [11], Дюбанов О.С. [12], Лаудон К.С. [13], Козьє Д. [14], Хартман А. [15]. В той же час, відомі теоретичні та

практичні рішення для малого і середнього бізнесу не відповідають вимогам великих компаній, їхнім функціям і інструментаріям розвитку, а також рівню інтеграції Web-середовища та систем управління підприємством. Це і зумовлює необхідність проведення наукових досліджень та розробки моделей і методів організації взаємодії великих підприємств електронної торгівлі з оптовими торговельними майданчиками класу B2B.

МЕТА РОБОТИ

Мета роботи полягає у розробці методу організації взаємодії мережі інтернет-магазинів з оптовою торговельною Web-системою класу B2B.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Формування асортименту окремого великого інтернет-магазину, що нараховує тисячі найменувань товарів, а також забезпечення інтернет-магазину необхідними товарами від сотень постачальників є досить складною задачею. Проблема значно ускладнюється при роботі з мережею інтернет-магазинів, коли асортимент товарів зростає до сотень тисяч позицій, а кількість постачальників збільшується до тисяч. Проблема стає, ще більш складною за умови роботи мережі інтернет-магазинів по бізнес-схемі «торгівля під замовлення» [16] і відсутності, як таких, товарних запасів на складах компанії. У цьому випадку замість традиційного принципу інтернет-торгівлі «замовлення-склад», повинен бути реалізований принцип «замовлення-закупівля». У зв'язку з цим для вирішення задачі необхідно здійснювати проектування мережі інтернет-магазинів з обов'яз-

ковим підключенням до оптового електронного майданчика – торговельна інтернет-система (ТІС) класу B2B, на яку покладено функції забезпечення управління поставками і асортиментами.

Зовнішніми клієнтами B2B-майданчиків є компанії-постачальники товарів, а внутрішніми – безпосередньо інтернет-магазини, що входять у торговельну мережу. Необхідно зазначити, що ТІС B2B організаційно може бути не включена в структуру компанії, а представляти самостійний інтернет-ресурс. При цьому обов'язковою умовою є інформаційна та функціональна інтеграція. Для оптимізації SCM-схем на ТІС B2B покладають наступні функції: Збір і аналіз інформації з різних товарних ринків, публікація даних; Складання оптимальних рекомендацій з формування асортиментів товарів для кожного інтернет-магазину мережі; Підбір оптимальних пропозицій для усунення впливу фактору дефіциту; Оптимізація процесів управління схемами поставок товарів.

Метод взаємодії мережі інтернет-магазинів з оптовим електронним майданчиком передбачає побудову функціональних моделей ТІС класу B2B та її взаємодії з мережею інтернет-магазинів, включаючи автоматизацію процедур формування асортименту і оптимізацію управління товарними поставками. Метод забезпечує реалізацію механізмів електронної закупівлі і виконання бізнес-вимоги «торгівля під замовлення» [16].

Розроблена функціональна модель організації взаємодії мережі інтернет-магазинів (ТІС B2C) і ТІС B2B представлена на рис. 1.

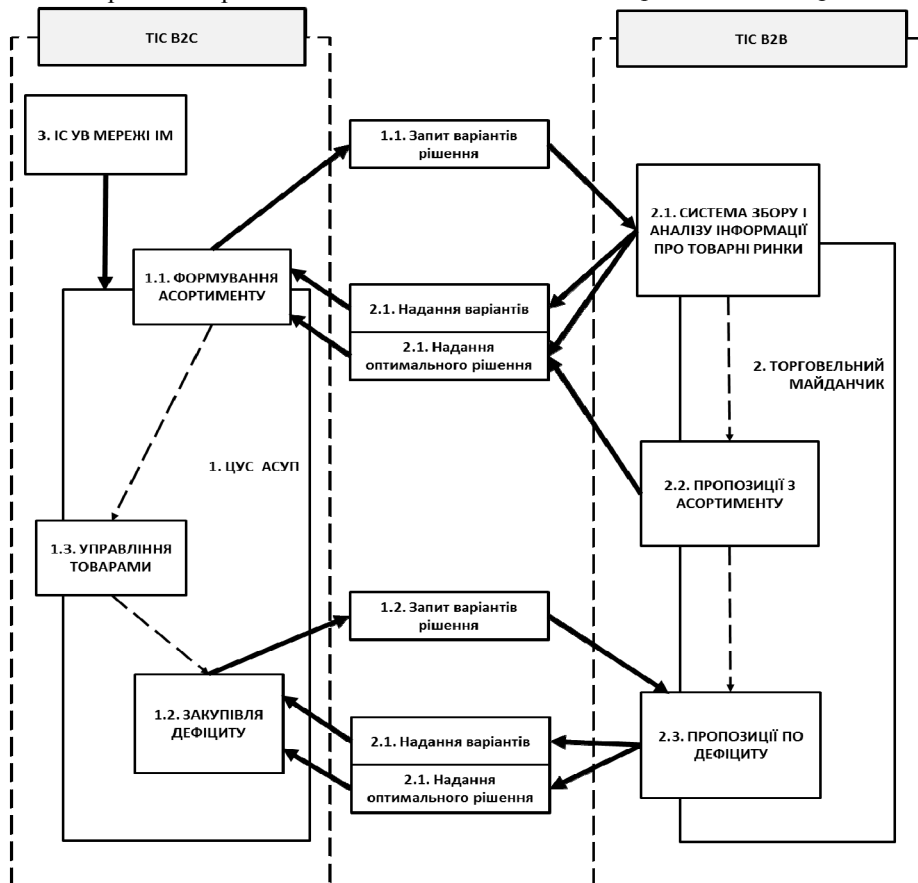

Рис. 1. Модель організації взаємодії ТІС B2C і ТІС B2B. ІМ – інтернет-магазин

Структурно модель організована в такий спосіб (номери елементів моделі наведено на рис. 1):

1. Управляюча інформаційна система (Backoffice) є центральною керуючою ланкою системи – формує товарну базу даних ІМ, базу даних замовлень і узагальнює всю інформацію, необхідну для забезпечення процесів отримання та обслуговування замовлень, а також передає дані у відповідні інформаційні системи (ІС) на обробку.

1.1. Формування асортиментів проводиться на основі даних ТІС В2В і наданих нею пропозицій по товарах і рекомендованим цінам. Центральна управляюча ІС ухвалює рішення щодо асортиментів кожного ІМ і визначає ціни на товари при урахуванні необхідної диференціації.

1.2. Проводиться закупівля дефіцитних товарів. Від ТІС В2В надходить комплексна інформація, що включає як якісні, так і вартісні характеристики дефіцитних товарів. За цими даними ТІС В2В формує оптимальну пропозицію по закупівлі дефіциту. В результаті дефіцитний список заповнюється відібраними заявками від постачальників, які можуть надати необхідну продукцію.

1.3. Здійснюється формування товарної бази даних інтернет-магазинів на основі уніфікованих пропозицій від ТІС В2В. При цьому робота ведеться не з конкретним описом конкретного товару того або іншого постачальника, а з його унікальним представленням в базі даних. Наприклад, унікальне представлення певної моделі присутнє в уніфікованому каталозі, а також зустрічається у вигляді окремих товарних позицій в прайс-листах декількох постачальників. Представлення товару характеризується описом та іншими атрибутами, які ідентифікують товар. На основі товарної бази даних здійснюється визначення дефіцитних товарів і їх закупівля.

2. В2В-майданчик виконує найважливіші функції по формуванню асортиментів і забезпеченню товарами мережі ІМ.

2.1. Система збору і аналізу інформації оптової ТІС містить дані про товарні ринки по кожному представленому постачальникові і товару. Інформація включає назву, виробника, ціну і т.п. При завантаженні здійснюється порівняння з уніфікованим каталогом товарів і відновлення інформації щодо унікальної номенклатурної позиції із прив'язкою до постачальника та інших характеристик. Інформаційно-аналітична система накопичує статистичні дані по товарах і постачальникам, які використовуються при формуванні оптимальних пропозицій по асортименту товарів і закупівлі дефіциту, проведенню маркетингових досліджень і т.п.

2.2. Формуються оптимальні пропозиції по асортименту магазинів.

2.3. Формуються оптимальні пропозиції по закупівлі дефіцитних товарів.

3. ІС управління мережею вітрин інтернет-магазинів поєднує внутрішніх клієнтів ТІС В2В (інтернет-магазини) і формує замовлення покупців на представлені в магазинах товари.

Розроблена функціональна модель ТІС класу В2В представлена на рис. 2. Функціонування оптової тор-

говельної інтернет-системи класу В2В здійснюється таким чином:

1. Прайс-листи постачальників спочатку завантажуються в ТІС В2В у тому вигляді і форматі, в якому вони представлені постачальниками. При цьому інформація структурується по відповідним полям, а прайс-листи проходять автоматичну процедуру нормалізації і адаптації форматів представлення та змісту.

2. Етап завантаження прайс-листів супроводжується пошуком і аналізом відповідностей для кожного товару і постачальника в уніфікованому каталозі товарів таким чином, щоб одному уніфікованому товару відповідали товарні заявки різних постачальників. За рахунок цього досягається цілісність даних і реалізується зв'язок «один - до багатьох» (один товар - до багатьох постачальників товару). Уніфікований каталог товарів складений так, щоб зберігати інформацію про всі запити і дії з товаром. При цьому статистичні дані, що накопичуються, використовуються для прийняття рішень.

3. Блок прийняття рішень відповідає за підготовку пропозицій по формуванню асортиментів інтернет-магазинів і обробці товарного дефіциту. При заповненні вітрин мережі інтернет-магазинів блок отримує запит від підсистеми формування асортименту ТІС В2С и готує оптимальні рекомендації з урахуванням наступних факторів: структури замовлення, історії взаємини з передбачуваним постачальником, рейтингу продажу товарів, доступності на ринку, оптимальної ціни та інших умов. При закупівлі дефіциту, блок прийняття рішень одержує вхідний запит від відповідної підсистеми ТІС на надання варіантів поставки дефіцитних товарів і вибір оптимального рішення за певними критеріями. При цьому вразовуються торговельний оборот, надійність і деякі інші характеристики, що сформовані на основі статистичних даних. Блок обробляє запит і повідомляє, який товар, у якого постачальника і за якою ціною можна закуповувати, які є варіанти із наявної множини та пропонує оптимальний для ухвалення рішення. Остаточне рішення приймає ІС управління закупівлями на основі додаткової інформації від системи управління фінансами, ресурсами і т.п. В результаті, В2В-майданчик володіє в кожен момент часу оперативною інформацією про товарні ринки, а також відслідковує, характеризує і прогнозує наступні ринкові характеристики: об'єм пропозицій на ринках і зміну об'ємів, цінові параметри товарів і їх зміни, кількість і якісний склад учасників (постачальників), рух товарів на ринку. Знання цих характеристик дозволяє компанії зменшувати витрати і, відповідно, збільшувати прибутки. Прогнозування поведінки конкретного товарного сегмента дозволяє раніше інших учасників ухвалювати економічно обґрунтовані рішення, що впливають на прибуток компанії в цілому. Крім того, система дозволяє визначити поточну ринкову ситуацію і транслює її в аналітичну систему ІМ для прийняття оперативних рішень, щодо цін. ТІС В2В надає не тільки інструментарій для довгострокової аналітики, але й інформацію для прийняття оперативних рішень.

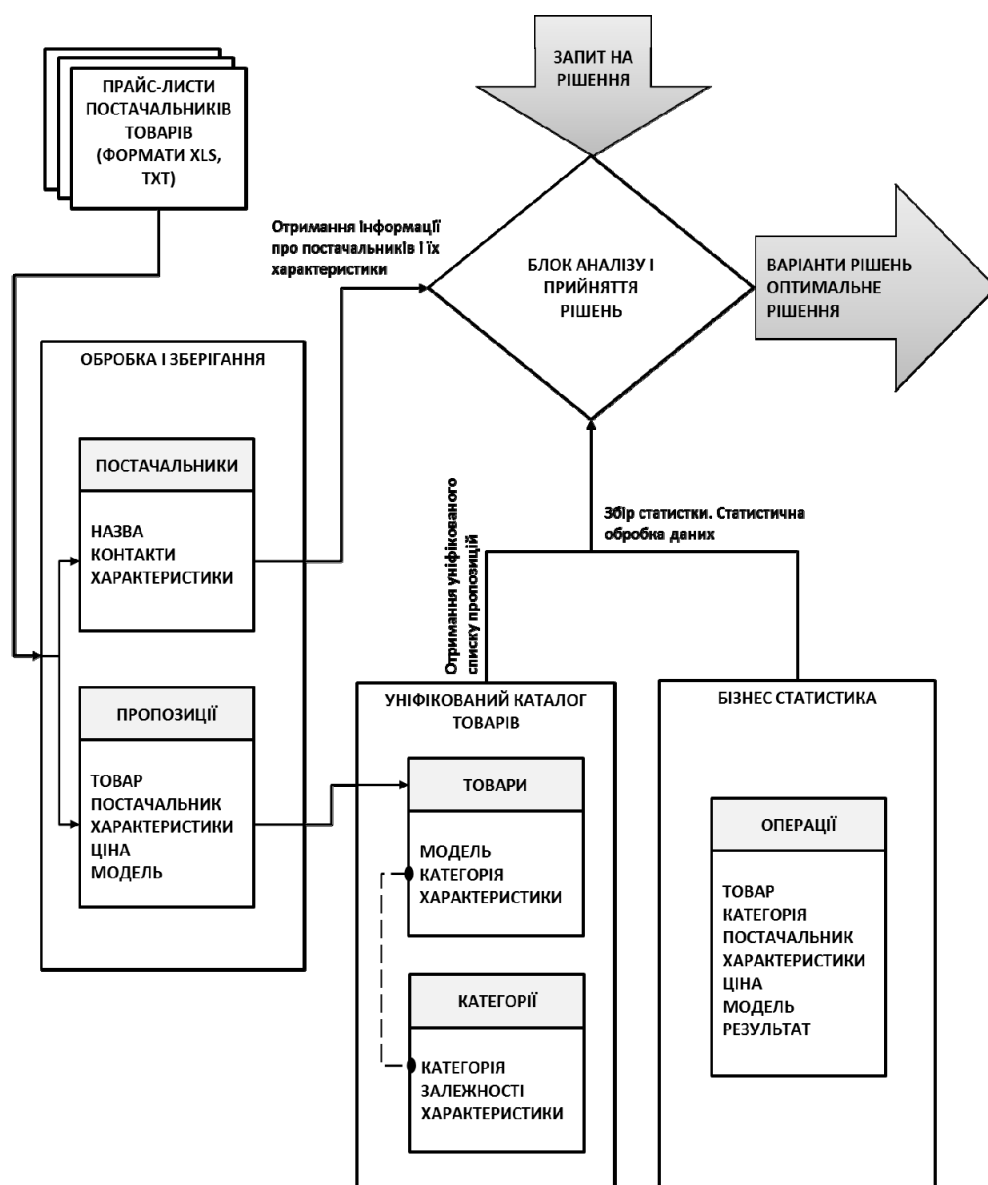

Рис. 2. Функціональна модель оптової ТІС класу В2В

ВИСНОВКИ

Володіючи необхідними відомостями про товарний ринок, починаючи від цін і закінчуючи товарними залишками в постачальників, і маючи комплексну інформацію, компанія позбувається необхідності підтримки складу запасів і переходить в оперативний режим закупівлі і доставки товарів. Це, у свою чергу, дає можливість оперативної координації бізнес-процесів. Склад у цьому випадку використовується як агент товарного обліку і починає виконувати транзитну функцію. У цілому, запропонована схема звільняє фінансові кошти компанії для значного збільшення товарообігу. Істотним плюсом цієї моделі є не сам факт звільнення засобів, а ефективне управління ними. Аналогічного результату можливо досягти і без використання складних ТІС класу В2В, але в цьому випадку можливості по забезпеченню обороту будуть досить низькими, а обігових коштів знадобиться в десятки разів більше. Оптимізація на основі запропонованого методу дозволяє забезпечувати високі обороти, неперервний

рух великих товарних мас, оперативне відновлення і управління в умовах відсутності товарних запасів.

Список використаних джерел

1. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За редакцією акад. НАН України В.М. Гейця. – К.: Інститут економічного прогнозування; 2003. – 1008 с.
2. Ramazanov S. Dynamic model of the competition in regional market of e-commerce enterprises / S. Ramazanov, L. Istomin, A. Dyubanov // Polish Academy of sciences branch in Lublin. ТЕКА: Commission of motorization and power industry in agriculture, Volume 12 No 4, - Lublin - Lugansk. – 2012. – p. 248-252.
3. Вітлінський В.В. Моделювання збутової електронної логістичної підсистеми з використанням нечіткої мережі Петрі / В.В. Вітлінський, Г.В. Мельник, В.І. Скіцько // Бізнес Інформ. - 2014. - № 8. - С. 82-87.
4. Лысенко Ю.Г. Электронная коммерция / Ю.Г. Лысенко, В.Н. Андриенко, И.И. Иванов. - Донецк: ООО "Юго-Восток, Лтд", 2004. - 187 с.

5. Базилевич В.Д. Формування ринку електронної комерції в Україні / В.Д. Базилевич // Вісн. Ін-ту екон. прогнозування. - 2002. - № 2. - С. 32-36.
6. Внутрішня торгівля в Україні: економічні умови ефективного розвитку: монографія / [А.А. Мазаракі, І.О. Бланк, Л.О. Лігоненко, Н.М. Гуляєва та ін.]; за ред. Мазаракі А.А. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. - 195 с.
7. Порохня В.М. Моделювання економіки / В.М. Порохня. - Запоріжжя: Запоріз. держ. інж. акад. 2001. - 382 с.
8. Ситник В.Ф. Телекомунікації в бізнесі: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / В.Ф. Ситник, І.А. Козак. - К.: КНЕУ, 1999. - 204 с.
9. Хейг М. Основы электронного бизнеса / М. Хейг; пер. с англ. С. Косихина. - М.: ФАИР-ПРЕСС, 2002. - 208 с.
10. Копитко Б.І., Юрчук Г.В. Поняття електронного бізнесу та класифікація його основних бізнес-моделей // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Механізми регулювання регіонального ринку праці. Зб. наук. пр. Випуск 3 (XXXIV) / НАН України. Інститут регіональних досліджень. - Львів, 2002. - С. 349-364.
11. Плєскач В.Л. Електронна комерція / В.Л. Плєскач, Т.Г. Затоначька. - К.: Знання, 2007. - 535с.
12. Дюбанов О.С., Рамазанов С.К. Модели поведінки суб'єктів ринку електронної торгівлі в сучасних умовах // Журнал «Бізнес Інформ» (Харківський національний економічний університет МОН України). - Харків, 2011 - №6 - с. 104-105.
13. Laudon K.C. E-commerce: business, technology, society / K.C. Laudon, C.G. Traver. - USA: Addison Wesley, 2002. - 762 p.
14. Козье Д. Электронная коммерция / Д. Козье. - М.: ИТД "Русская редакция", 1999. - 228 с.
15. Хартман А. Стратегии успеха в Интернет-экономике / А. Хартман. - М.: ЛОРИ, 2001. - 272 с.
16. Пурський О.І. Функціональна модель Web-підприємства з мережею Інтернет-магазинів / О.І. Пурський, Д.П. Мазоха, І.О. Жарій // Проблеми Економіки - 2015. - №2. - С. 166-171.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Конституція України гарантує, що земля, її надра, атмосферне повітря, вода та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України.

Конституція України і Земельний кодекс України гарантують кожному громадянину нашої країни право безкоштовно отримати із фондів державної та комунальної власності до шести земельних ділянок різного цільового призначення (для ведення власного сільського господарства, для ведення садівництва, для будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель та споруд, для індивідуального дачного будівництва, для будівництва гаражу та для ведення фермерського господарства). Причому взяти землю можна в будь-якому регіоні держави незалежно від місця проживання. Єдине застереження – використання власності на землю не може завдавати шкоди правам і свободам громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі.

Нажаль, цих «святих» правил заради власних недобросовісних майнових інтересів чи заради родинних інтересів, не дотримуються ані громадяни України чи керівники юридичних осіб, так само як вбачаються порушення законодавства і в діях органів місцевого самоврядування та органах державної влади при вирішенні земельних питань. А ситуації, що складаються навколо спірних земельних ділянок, наочно демонструє весь комплекс проблем, з якими вже довгі роки стикається Україна – це відсутність верховенства права, недосконалість законодавства, плутанина в області приватної власності і майнових прав.

В цій статті, з метою захисту та забезпечення законного права на землю, пропонуємо розглянути ситуації, з якими найбільше стикаються суб'єкти земельних відносин щодо володіння, користування і розпорядження землею, а також розглянемо шляхи їх вирішення згідно «Букви Закону».

По-перше, треба чітко знати, що згідно Земельного кодексу України (ст. 158), земельні спори вирішуються:

1) органами місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські ради) у межах населених пунктів щодо меж земельних ділянок, що перебувають у власності і користуванні громадян, щодо розмежування меж районів у містах, а також додержання громадянами правил добросусідства;

2) органами виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин (місцеві управління Держгеокадастру, інші виконавчі комітети та служби) щодо меж земельних ділянок за межами населених

пунктів, розташування обмежень у використанні земель та земельних сервітутів;

3) виключно судом щодо володіння, користування і розпорядження земельними ділянками, що перебувають у власності громадян і юридичних осіб, щодо розмежування територій сіл, селищ, міст, районів та областей, а також спори у разі незгоди власників землі або землекористувачів з рішенням органів місцевого самоврядування чи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин.

По-друге та основне, право власності на земельну ділянку виникає з моменту державної реєстрації цих прав. Часто земельні спори виникають саме за відсутністю належно оформлених документів, які б підтверджували право власності або користування земельною ділянкою, тим більше, що зареєстровані права мають пріоритет над незареєстрованими. Тож, на сьогодні, для посвідчення права власності на земельну ділянку чи право користування нею, необхідно мати такі документи: державний акт на право власності на земельну ділянку; витяг про реєстрацію права на ділянку (з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно або Державного земельного кадастру); свідоцтво про право власності (при цьому, саме лише свідоцтво на певний об'єкт майна не є правовстановлювальним документом і не може виступати предметом спору, таким може бути лише правовстановлювальний документ, на підставі якого видано свідоцтво, а у відповідних випадках – також акт про державну реєстрацію права власності на об'єкт нерухомого майна); цивільно-правові угоди (договір оренди, договір суперфіцію або емфітевзису). Тобто, у будь-якому випадку земельна ділянка має бути зареєстрована та внесена до Державного земельного кадастру (з присвоєнням кадастрового номера).

При цьому, приступати до використання земельної ділянки, в тому числі на умовах оренди, до встановлення меж цієї ділянки в натурі (на місцевості) і одержання документа, що посвідчує право власності або право користування землею, **забороняється**. Тому для цього необхідно залучити землевпорядну організацію, яка має у штаті сертифікованих інженерів-землевпорядників. Із землевпорядною організацією слід укласти договір на складання технічної документації щодо встановлення / відновлення меж земельної ділянки в натурі (на місцевості). З переліком таких організацій можна ознайомитись у відповідному Державному реєстрі сертифікованих інженерів-землевпорядників (land.gov.ua – сайт Держгеокадастру України, розділ «Ліцензування та сертифікація»).

На сьогодні діє Інструкція про встановлення / відновлення меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками, затвердженої наказом Державного комітету України із земельних ресурсів від 18.05.2010 р. № 376, в якій визначено види межових знаків. Тепер кожна земельна

ділянка повинна бути визначена межовим знаком встановленого зразка.

При встановленні меж, необхідно знати, що:

1) **Основою для встановлення / відновлення меж мають бути дані земельно-кадастрової документації** або технічної документації. У разі якщо у Державному фонді документації із землеустрою відсутні будь-які документи, на підставі яких встановлювалися межі земельної ділянки, тобто за неможливості виявлення дійсних меж, їх встановлення здійснюється за фактичним використанням земельної ділянки. У разі якщо фактичне використання земельної ділянки неможливо встановити, то кожному виділяється однакова за розміром частка спірної ділянки. Коли ж у такий спосіб визначення меж не узгоджується зі встановленими розмірами земельних ділянок, то межі визначаються з урахуванням цих розмірів.

2) Відповідно до розділу 17 Земельного кодексу України, **власники земельних ділянок зобов'язані встановлювати межі між земельними ділянками з відома іншої сторони** із письмового дозволу місцевих органів самоврядування. Тобто, закріплення меж ділянки межовими знаками мусить відбуватися в присутності власників (користувачів) цієї та суміжних ділянок або уповноважених ними осіб. Повідомити про такі роботи власників суміжних ділянок фахівці-землепорядники мають щонайменше за 5 робочих днів до початку робіт. У разі конфлікту через межі, спір вирішується органами місцевого самоврядування, в яких повинна діяти погоджувальна комісія зі спірних питань. Члени комісії (як правило, це депутати місцевих рад) приходять за вказаною адресою, вивчають проблему, пропонують декілька варіантів її вирішення, при цьому, протилежна сторона спору повинна бути присутньою та попередньо оповіщеною про візит комісії. Відсутність однієї зі сторін без поважних причин при повторному розгляді земельного спору не зупиняє процес і прийняття рішення, тобто якщо не влаштовують варіанти, запропоновані комісією, - тоді у суд. Інший варіант - встановити межові знаки на кордонах земельної ділянки.

Встановлення знаків оплачують власники земельних ділянок. При чому, сусіди сплачують порівну за знаки на спільній межі, якщо інше не встановлено угодою між ними. Для того, щоб не виникало суперечок щодо цього в майбутньому, домовленість про розподіл оплати, сусідам варто зафіксувати або у нотаріуса, або в раді.

3) Щодо будівництва споруд, будівель та огорожень. З метою недоведення до конфліктів та суперечок, варто при будівництві й облаштуванні своєї ділянки, чітко дотримуватися будівельних, землепорядних і санітарних норм. Відповідно до законодавства можна проводити забудову присадибних земельних ділянок на основі будівельного паспорта, видача якого здійснюється уповноваженим органом містобудування та архітектури безпосередньо через центри надання адміністративних послуг. Будівлі, споруджені без такого паспорта або з непогодженими відхиленнями від нього, вважаються об'єктами самовільної забудови. При цьому, законодавством передбачені чіткі відстані та межі. Наприклад, відстань від

стін будинків з вікнами, що виходять із житлових кімнат, кухонь, веранд та головних входів у будинок до інших житлових будинків та господарських будівель (без утримання худоби та птахів) має бути не менше 7 м.; відстань від межі суміжної ділянки до стін житлового будинку або господарської споруди слід приймати не менше 1 м. Конструкції будинків та споруд, що виступають, не повинні перетинати межі сусідніх ділянок; ділянки житлових будинків можуть бути огорожені з боку вулиць та сусідніх ділянок огорожами від зовнішньої сторони будівлі та споруди до стовбура дерева на сусідній земельній ділянці на відстані 5 м., від меж сусідньої земельної ділянки до стовбура дерева - 3 м.; при виборі місця розташування майданчика або приміщення для сміттєзбірників мають бути враховані такі умови: мінімальне віддалення від вікон і дверей житлових будинків і громадських будівель має бути не менше 20 м.; має бути передбачена можливість проїзду транспорту для вивезення сміття у будь-яку пору року.

За даними методичного посібника «Що необхідно знати про процедури в будівництві», 2013 р., за відсутності документа, що засвідчує право власності на земельну ділянку чи право користування нею, можна проводити:

- реконструкцію, реставрацію або капітальний ремонт об'єктів будівництва без зміни зовнішніх геометричних розмірів їх фундаментів у плані;
- реконструкцію або капітальний ремонт автомобільних доріг, залізничних колій, ліній електропередач, зв'язку, трубопроводів, інших лінійних комунікацій у межах земель їх розміщення;
- нове будівництво відповідно до місто-будівної документації об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури на замовлення органів державної влади та органів місцевого самоврядування на відповідних землях державної чи комунальної власності.

Таким чином, законодавством встановлено обов'язок для власників сусідніх земельних ділянок сприяти своєму сусідові у встановленні чітких меж, а також відновленню межових знаків, коли вони зникли, перемістились або стали невизначеними.

По-третє, шанувати інститут добросусідства, якому присвячена окрема глава 17 Земельного кодексу України, повноваження якої висвітлюють порядок захисту інтересів власників володінь, що межують між собою, врегулювання протиріч, які виникають при здійсненні прав на своє майно. Оскільки, досить поширеними є ситуації, коли, наприклад, власники або користувачі суміжних земельних ділянок не можуть дійти згоди щодо місцеположення спільної межі. Це нерідко стає причиною сусідніх конфліктів, психологічної напруги, а також ускладнень під час використання земельних ділянок.

Якщо має місце порушення правил добросусідства, то такі суперечки повинні вирішуватися відповідно до вимог законодавства, а саме:

- власники та землекористувачі земельних ділянок повинні обирати такі способи використання земельних ділянок відповідно до їх цільового призначення, при яких власникам, землекористувачам сусідніх земельних ділянок завдається найменше незруч-

ностей (затіннення, задимлення, неприємні запахи, шумове забруднення тощо);

- власники та землекористувачі земельних ділянок можуть вимагати припинення діяльності на сусідній земельній ділянці, здійснення якої може призвести до шкідливого впливу на здоров'я людей, тварин, на повітря, земельні ділянки тощо;

- у випадку проникнення коренів і гілок дерев з однієї земельної ділянки на іншу власники та землекористувачі земельних ділянок мають право відрізати корені дерев і кущів, які проникають із сусідньої земельної ділянки, якщо таке проникнення є перепорою у використанні земельної ділянки за цільовим призначенням;

- мають право вимагати від сусідів дотримання правил розташування споруд при будівництві житлових будинків, господарських споруд, заборів тощо;

- багаторічні насадження, що знаходяться на земельній ділянці, належать власнику цієї ділянки, але у випадку проникнення коренів і гілок дерев з однієї земельної ділянки на іншу, власники та землекористувачі земельних ділянок мають право відрізати корені дерев і кущів, які проникають із сусідньої земельної ділянки, якщо таке проникнення є перепорою у використанні земельної ділянки за цільовим призначенням;

- дерева, які стоять на межі суміжних земельних ділянок, а також плоди цих дерев належать власникам цих ділянок у рівних частинах, але кожен із сусідів має право вимагати ліквідувати дерева, які стоять на спільній межі. Витрати на ліквідацію цих дерев покладаються на сусідів у рівних частинах, при чому сусід, який вимагає ліквідації дерев, які стоять на спільній межі, повинен один нести витрати на ліквідацію дерев, якщо інший сусід відмовляється від своїх прав на дерева. При цьому, законодавством визначено заборону на ліквідацію дерев (кущів), якщо вони слугують межовими знаками і не можуть бути замінені іншими межовими знаками. Також, якщо сусіди не дійшли згоди – дерево може бути різане за рішенням виконавчого комітету відповідної ради на підставі заяви одного із сусідів;

- у випадках, коли сусідні земельні ділянки відокремлені рослинною смугою, стежкою, рівчаком, каналом, стіною, парканом або іншою спорудою, то власники цих ділянок мають право на їх спільне використання, якщо зовнішні ознаки не вказують на те, що споруда належить лише одному з сусідів.

В четверте, необхідно пам'ятати про те, що громадяни та юридичні особи **несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність** відповідно до законодавства за порушення земельного законодавства.

Так, самовільне встановлення меж є незаконним і карається штрафом. Деякі вважають, щоб **уникнути відповідальності за самовільне захоплення землі, треба просто забрати з неї межові знаки**. Так, роз'яснення юристів з питання що таке самовільне зайняття земельної ділянки та який порядок відновлення меж земельної ділянки наведені, наприклад, у статті «Як захистити межі своєї земельної ділянки від недобросовісних сусідів» (4vlada.com/rivne/25759):

«Законодавством визначено, що самовільне зайняття земельної ділянки – це будь-які дії, котрі свідчать про фактичне використання земельної ділянки за відсутності відповідного рішення органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування про її передачу у власність або надання у користування (оренду) або за відсутності вчиненого правочину щодо такої земельної ділянки, за винятком дій, які відповідно до закону є правомірними. Тобто, якщо в особи відсутній документ про право на земельну ділянку, особа фактично використовує землю в розмірі, більшому, ніж визначено таким документом, то такі дії можуть кваліфікуватися як самовільне зайняття землі. За логікою, при проведенні перевірки дотримання власником землі законодавства на предмет правомірного використання землі, перевіряють наявність державного акту (іншого документу на власність) та дотримання розміру використовуваної землі. Саме в цьому випадку, наприклад, державний інспектор сільського господарства, здійснює обмір земельної ділянки. Якщо є межові знаки, то ці вимірювання здійснюються з урахуванням таких знаків. Якщо ж такі межові знаки відсутні, то в разі неможливості виявлення дійсних меж їх встановлення здійснюється за фактичним використанням земельної ділянки. Якщо фактичне використання ділянки встановити неможливо, то кожному виділяється однакова за розміром частина спірної ділянки. Коли ж у такий спосіб визначення меж не узгоджується зі встановленими розмірами земельних ділянок, то межі визначаються з урахуванням цих розмірів. Крім того, законодавство України передбачає можливість відновлення меж земельної ділянки на місцевості. Відновлення здійснюється на підставі раніше розробленої та документації розробляється технічна документація із землеустрою щодо встановлення меж земельної ділянки в натурі (на місцевості). Варто зауважити, що межові знаки не встановлюються у спільних поворотних точках меж суміжних земельних ділянок, на яких раніше встановлено межові знаки. У такому випадку раніше встановлений межовий знак використовується для опису кожної суміжної земельної ділянки (суміжних земельних ділянок) у складі відповідної документації із землеустрою. Тобто, якщо Ваші сусіди раніше приватизували земельну ділянку, то їх межі повинні бути встановлені і визначені межовими знаками. Крім того, адміністративна відповідальність є не лише за самовільне зайняття земельної ділянки, а й за знищення межових знаків, про що власник землі попереджається при отриманні відповідних знаків від землепорядної організації.»

Також, для захисту свого законного права на землю, треба враховувати та слідкувати за останніми тенденціями в земельних спорах. На сайті "Ілляшев та партнери" у статті "Поле конфлікту: останні тенденції в земельних спорах" розглянуто декілька судових справ за позовами органів державної влади.

Наприклад, у Харківському регіоні набули розголосу справи за позовами прокуратури до фермерів та сільськогосподарських підприємств про визнання недійсними договорів оренди земельних ділянок, а також про скасування розпоряджень та наказів, за

якими землі надавались у користування. Державні органи при поданні таких позовних заяв посилаються на ст. 134 Земельного кодексу України щодо надання прав на земельні ділянки в обхід процедури земельних торгів. При цьому держорганами повністю ігнорується та частина ст. 134 ЗКУ, в якій зазначено винятки, за яких права на земельні ділянки можуть надаватися без проведення відповідної конкурсної процедури, як-то для ведення фермерського господарства. Але, суди Харківської області по-різному підходять до вирішення даного питання. В одних випадках ухвалюються рішення про задоволення позовів прокуратури з підстав того, що виняток, передбачений ч. 2 ст. 134 ЗКУ, розповсюджується тільки на громадян. За їх логікою фермерське господарство як юридична особа мало б пройти процедуру земельних торгів для правомірного набуття прав на земельні ділянки сільськогосподарського призначення. В інших випадках, прокуратурі відмовляють в задоволенні позову, обґрунтовуючи це тим, що на момент, коли спірні земельні ділянки надавались в користування, процедура проведення земельних торгів чинним законодавством не була передбачена.

Другим приводом для звернення прокуратури з вказаними вище позовними заявами стали формальні помилки чи дрібні неточності, які були допущені самими органами державної влади чи місцевого самоврядування при наданні земельних ділянок. І це при тому, що формальні помилки чи неточності не є підставою для скасування відповідних розпоряджень та наказів або визнання недійсними договорів оренди земельних ділянок. Більше того, за помилки органів публічної влади в жодному разі не має нести відповідальність особа, що наповнює бюджет. З цього приводу, Верховним Судом України вже висловлювалася позиція по справі № 6-94цс13, предметом якої був спір про визнання договорів оренди земельних ділянок недійсними. Суд вказував, що однією з обов'язкових умов визнання договору недійсним є порушення у зв'язку з його укладенням прав та охоронюваних законом інтересів позивача. Якщо за результатами розгляду справи факту такого порушення не встановлено, а позивач посилається на формальне порушення закону, у суду немає правових підстав для задоволення позову. Таке підтверджується і рішенням Європейського суду з прав людини від 24 червня 2003 р. «Стретч проти Об'єднаного Королівства Великобританії і Північної Ірландії», в якому суд зазначив про те, що **«наявність порушень з боку органу публічної влади при укладенні договору щодо майна не може бути підставою для позбавлення цього майна іншої особи, яка жодних порушень не вчинила»**. У цій справі ЄСПЛ дійшов висновку, що оскільки особу позбавили права на його майно лише через порушення, вчинені з боку публічного органу, а не громадянина, – мало місце «непропорційне втручання у право заявника на мирне володіння своїм майном та, відповідно, відбулось порушення ст. 1 Першого протоколу Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод». Отже, визнання недійсним договору, згідно якого особа отримала майно від держави, та подальше позбавлення її цього майна на підставі того, що

державний орган порушив закон, є неприпустимим. Такі висновки є справедливими: перед тим, як особа набуде прав на земельну ділянку, їй доводиться пройти складну та тривалу бюрократичну процедуру і вона обґрунтовано розраховує на її цілковиту законність. З цього приводу ЄСПЛ у своєму рішенні від 20 жовтня 2011 р. по справі «Рисовський проти України» дійшов висновку, що **«ризик будь-якої помилки державного органу повинен покладатися на саму державу, а помилки не можуть виправлятися за рахунок осіб, яких вони стосуються»**.

Також, у разі наявності інформації щодо незаконного виділення земельної ділянки близьким особам державних службовців (наприклад, родичам посадових осіб органів місцевого самоврядування, народних депутатів України), дієвим способом захисту є подання до органів прокуратури заяви про вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень відповідно до Закону України «Про запобігання корупції». Органи прокуратури можуть стати на заваді прийняття рішень щодо виділення ділянок родичам вказаних службовців, які намагаються «провести» такі рішення через місцеві ради, посилаючись на ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», згідно якого реальний конфлікт інтересів – це суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень. При цьому, близькими особами вважаються особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, на якого поширюється дія цього Закону, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі, а також - незалежно від зазначених умов - чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням згаданого суб'єкта.

Отже, згідно ст. 28 Закону України «Про запобігання корупції», суб'єкти, на яких поширюється дія цього Закону, зобов'язані вживати заходів щодо недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів та невідкладно повідомляти безпосередньо керівника про наявність конфлікту інтересів. Тобто, зі слів прокурора міста Луцька Сергія Даніліна, «ініціюючи винесення на розгляд міської ради рішення в інтересах свого сина, депутат Т. допустив порушення вищевказаних вимог Закону України «Про запобігання корупції» щодо недопущення виникнення конфлікту інтересів, що у свою чергу, сприяє поширенню негативної думки у засобах масової інформації, породжує звернення депутатів та громадян у правоохоронні органи, а також ставить під сумнів виконання депутатами завдань щодо захисту інтересів територіальної громади.». Прикладом є постанови судів, оприлюднені в судовому реєстрі протягом березня-травня 2017 р. щодо одинадцяти депутатів міських рад у Львівській області,

які заплатять штрафи по 3,4-3,5 тис. грн. кожен за голосування на користь родичів.

Враховуючи викладене у цій статті, необхідно дотримуватися правил добросусідства, а також будівельних норм, землепорядних норм та санітарних норм. *Вирішення ж будь-якого земельного спору повинно базуватися на детальному вивченні документів, що посвідчують права на землю, які є в кожного із сусідів (право встановлювальні документи).* Якщо ж конфлікт виник, перша інстанція для розв'язання суперечки – це відповідна рада. Голова виносить питання на засідання сесії, котра й приймає рішення. Та якщо вирішити проблему на місцевому рівні не вдається, зарадити зможе лише суд. Однак і судові рішення неефективні, якщо сусіди налаштовані на конфлікт. Судові рішення або роками оскаржують, або відмовляються виконувати. Тому в першу чергу треба порозумітися між собою і вже потім зафіксувати рішення у встановленому порядку. Коли ж суперечка виникає за земельну ділянку поза межами населеного пункту, розв'язувати її мусить місцеве управління Держземагенції, а потім – суд.

Захист прав власників земельних ділянок передбачено ст. 152-155 Земельного кодексу України, згідно яких забезпечується державний захист та гарантії їх прав; будь-яке втручання у їхню діяльність, пов'язану з використанням землі, з боку державних, господарських та інших органів і організацій забороняється, за винятком випадків порушення власниками землі земельного законодавства; припинення або обмеження прав власників земельних ділянок може мати місце тільки у випадках, передбачених Земельним кодексом України (ст. 140 Земельного кодексу України). Щодо землекористувачів, то це поняття пов'язано із правом земельного сервітуту. Право земельного сервітуту – право не лише власника, а й

землекористувача на платне або безоплатне користування чужою земельною ділянкою (ділянками).

Судовий захист права власності та майнових інтересів власників здійснюється шляхом розгляду справ, зокрема, за позовами:

- про визнання права власності на майно, про витребування майна з чужого незаконного володіння (чи відшкодування його вартості);
- про визначення порядку володіння, користування і розпорядження майном, що є спільною власністю, про поділ спільного майна або виділ з нього певної частки;
- про визнання недійсними договорів, пов'язаних з відчуженням майна, а також про визнання зазначених договорів дійсними на підставі частини другої ст. 47 Цивільного кодексу України;
- про визнання недійсними актів державних та інших органів, що порушують майнові права та охоронювані законом інтереси;
- про відшкодування шкоди, заподіяної майну, або збитків, завданих порушенням майнових прав;
- іншими позовами, пов'язаними з охороною права власності.

Відповідні положення поширюються також на інші юридичні і фізичні особи, які хоча й не є власниками, але володіють майном з підстав, передбачених законом чи договором.

В будь-якому випадку, кожну конкретну ситуацію треба розглядати окремо, адже завжди можуть бути свої особливі нюанси. А для цього краще звертатися за допомогою до відповідних фахівців-юристів.

*Помічник адвоката,
Адвокатського бюро «Володимира Головача»
Вікторія Архипова*

ОБЕРЕЖНО – ПЛАГІАТ!

Наведемо досить яскравий приклад практично повного переписування статті одного автора іншими.

А саме, стаття автора Головач В.В. «Поняття аудиту» (Аудитор України. – 2012. – № 2. – С. 3-6, Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – № 2. – С. 53-57) практично повністю переписана «авторами» Душко З.О., Бойко Р.В. у статті «Пошук універсального визначення поняття аудиту» (Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. – 2015. – Вип. 48).

Ілюстративно текстові співпадиння наводяться у таблиці (див. додаток).

Як же автору захистити та відновити своє порушене авторське право?

Нагадаємо, що авторське право відповідно до ст. 437 Цивільного кодексу України (надалі - ЦК) виникає з моменту створення твору.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 438 ЦК автору твору належить право вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, якщо це практично можливо Згідно ст. 440 ЦК автору твору належать майнові права на твір, зокрема, виключне право дозволяти використання твору, право перешкоджати неправомірному використанню твору, в тому числі забороняти таке використання. Під використанням твору розуміється, у тому числі, його опублікування (ст. 441 ЦК).

Відповідно до ч. 1 ст. 442 ЦК, твір вважається опублікованим (випущеним у світ), якщо він будь-яким способом повідомлений невизначеному колу осіб, у тому числі виданий, публічно виконаний, публічно показаний, переданий по радіо чи телебаченню, відображений у загальнодоступних електронних системах інформації. Згідно ч. 3 даної статті, ніхто не має права опублікувати твір без згоди автора, крім випадків, встановлених Цивільним кодексом та іншим законом.

Згідно ст. 445 ЦК, автор має право на плату за використання його твору, якщо інше не встановлено Цивільним кодексом та іншим законом.

Відповідно до ст. 448 ЦК, **автор має невідчужуване право на одержання грошової суми у розмірі п'яти відсотків від суми кожного продажу оригіналу худож-**

нього твору чи оригіналу рукопису літературного твору, наступного за відчуженням оригіналу, здійсненим автором. Зазначена сума сплачується продавцем оригіналу твору.

У ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначені **способи захисту авторського права. Найбільш дієвими, на нашу думку, способами є:**

1) звернення до суду з відповідним позовом, сформулювавши одну або декілька з таких позовних вимог:

- визнання або поновлення авторського права,
- припинення дій, що порушують право,
- відшкодування моральної чи матеріальної шкоди, у тому числі, **упущеної вигоди, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права і (або) суміжних прав, або виплату компенсації;**

2) вимагати, в тому числі у судовому порядку, публікації в засобах масової інформації даних про допущені порушення авторського права і (або) суміжних прав та судові рішення щодо цих порушень;

3) звертатися до власника сайту, на якому розміщений плагіат, через адвоката у порядку, визначеному ст. 52-1 зазначеного Закону.

Ілюстративна таблиця плагіату статті Головача В.В. «Поняття аудиту». *Текстові співпадиння виділені курсивом. Відмінності виділені жирним шрифтом.*

У разі, якщо щодо Вашого твору має місце плагіат, редакція журналу «Економіка. Фінанси. Право» готова допомогти Вам захистити своє порушене право і опублікувати дані про порушення Вашого авторського права.

*Матеріал підготувала:
редактор журналу "Економіка. Фінанси. Право",
юрисконсульт
Анна Туманян*

Таблиця 1

Плагіат: Душко З.О., Бойко Р.В. «Пошук універсального визначення поняття аудиту» (Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. - 2015. - Вип. 48.).	Оригінал: Головач В.В. «Поняття аудиту» (Аудитор України. – 2012. – № 2. – С. 3–6, Бухгалтерський облік і аудит. - 2012. - № 2. - С. 53-57)
1	2
<p>Сама логіка формування понять вимагає, щоб воно було коротким і лаконічним за своїм змістом. Різного роду абстракції, а також доповнення, особливо надмірні зайві уточнення призводять до втрати суті того чи іншого поняття.</p> <p>Якщо брати за основу визначення поняття аудиту як процесу, то отримаємо абсолютно незрозумілу абстракцію для широкого застосування. Сам термін “процес” може характеризувати природні, соціальні, технічні та інші явища. Натомість використання додаткових уточнень у вигляді “висловлення незалежної думки” або “виконання завдань з надання впевненості” в діяльності призводить до однобокого розуміння самої суті аудиту. За приклад можливо взяти визначення аудиту як висловлення незалежної думки або виконання завдань із надання впевненості.</p> <p>На перший погляд, якби не існувало посилань на Міжнародні стандарти аудиту, то були би підстави подумати, що розглядається питання стосовно впевненості у завтрашньому дні або в особистих намірах. Такого роду враження складається з приводу висловлення незалежної думки. Без додаткових пояснень одразу виникає питання, а що таке “залежна думка”.</p>	<p>Сама логіка формування понять вимагає щоб воно було коротким і лаконічним за своїм змістом. Різного роду абстракції, а також доповнення, особливо надмірні зайві уточнення ведуть до втрати суті того чи іншого поняття.</p> <p>Якщо брати за основу визначення поняття аудиту, як процесу, то отримаємо абсолютно незрозумілу абстракцію для широкого застосування. Сам термін „процес” може характеризувати природні, соціальні, технічні та інші явища. Натомість використання додаткових уточнень у вигляді „висловлення незалежної думки” або „виконання завдань з надання впевненості” в діяльності призводить до однобокого розуміння самої суті аудиту. За приклад можливо взяти визначення аудиту, як висловлення незалежної думки або виконання завдань з надання впевненості.</p> <p>Якби не було посилань на Міжнародні стандарти аудиту (МСА), то можливо на перший погляд було б подумати, що розглядається питання стосовно впевненості у завтрашньому дні або в особистих намірах. Такого роду враження складається з приводу висловлення незалежної думки. Без додаткових пояснень одразу виникає питання, а що таке залежна думка.</p>

1	2
<p>Одразу знайти в МСА відповідь із приводу чого та на яких підставах надається впевненість під час перевірки фінансової звітності не так уже й просто. У МСА 200 "Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту" зазначено, що метою аудиту є підвищення ступеня довіри визначених користувачів до фінансової звітності.</p> <p>З точки зору МСА 200 такої довіри досягають через висловлення аудитором думки про те, чи складена фінансова звітність у всіх суттєвих аспектах відповідно до застосованої концептуальної основи фінансової звітності. При цьому підкреслюється, що така думка висловлюється стосовно того, чи подана фінансова звітність достовірно, в усіх суттєвих аспектах, або чи надає вона правдиву та достовірну інформацію відповідно до концептуальної основи. У подальшому в МСА йде мова про те, що для висловлення зазначеної думки аудитор повинен отримати достатню впевненість.</p> <p>Згідно з вимогами МСА аудиторська думка повинна ґрунтуватися на отриманні достатньої впевненості в тому, що фінансова звітність у цілому не містить суттєвих викривлень внаслідок шахрайства або помилки.</p> <p>Знайти змістовне та лаконічне поняття аудиту в МСА не так уже й просто. В першу чергу виникає питання щодо суттєвих ознак такого поняття та ключового терміна, за допомогою якого логічно його визначати. В МСА ключовими термінами при розгляді аудиту є "висловлення думки", "підвищення ступеня довіри", "надання впевненості" та інші.</p> <p>Само собою зрозуміло, що досить абстрактним та сумнівним буде визначення аудиту за допомогою наведених вище ключових слів. Наприклад, аудит – це висловлення думки, або аудит – це підвищення ступеня впевненості, або аудит – це ступеня довіри або зменшення ризику.</p> <p>В той же час неможливо залишити поза увагою те, що згідно з МСА для проведення аудиту використовуються досить складні аналітичні процедури. Здійснюється збирання, оцінка та використання певних аудиторських доказів. Зокрема, в МСА 200 прямо говориться, що для отримання достатньої впевненості аудитор повинен одержати достатні та прийнятні аудиторські докази з метою зменшення аудиторського ризику до прийнятного рівня. Тобто ризику того, що аудитор висловить не відповідну думку, коли фінансова звітність суттєво викривлена внаслідок шахрайства або помилки.</p> <p>В кінцевому рахунку, якщо більш уважно прочитати МСА, то стає зрозумілим: у них взагалі відсутнє універсальне поняття аудиту. Натомість розглядаються суттєві аспекти складання аудиторського висновку та інших документів за наслідками перевірки фінансової звітності. При цьому використовується термінологія, яку досить складно пристосувати для визначення лаконічного поняття аудиту.</p> <p>Навіть в аспекті МСА все-таки залишається проблемним обмеження поняття аудиту за допомогою наведених вище термінів. У дійсності існує необхідність пошуку іншого більш змістовного терміна.</p> <p>Сам пошук потрібного терміна для визначення поняття аудиту не є складним завданням. Всього-на-всього потрібно звернути увагу на поняття аудиту в першій редакції Закону України "Про аудиторську діяльність".</p> <p>У цьому Законі існувало наступне поняття аудиту: «аудит - це перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам».</p> <p>У наведеному понятті ключовим є термін "перевірка". При цьому досить стисло зазначено предмет та мету перевірки.</p>	<p>Одразу знайти в МСА (11) відповідь з приводу чого та на яких підставах надається впевненість при перевірці фінансової звітності не так вже й просто. В МСА 200 „Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до міжнародних стандартів аудиту” зазначено, що метою аудиту є підвищення ступеня довіри визначених користувачів до фінансової звітності. З точки зору МСА 200 такої довіри досягають через висловлення аудитором думки про те, чи складена фінансова звітність у всіх суттєвих аспектах відповідно до застосованої концептуальної основи фінансової звітності. При цьому підкреслюється, що така думка висловлюється стосовно того, чи подана фінансова звітність достовірно, в усіх суттєвих аспектах, або чи надає вона правдиву та достовірну інформацію відповідно до концептуальної основи. В подальшому в МСА йде мова про те, що для висловлення зазначеної думки аудитор повинен отримати достатню впевненість. Згідно вимог МСА аудиторська думка повинна ґрунтуватися на отриманні достатньої впевненості в тому, що фінансова звітність у цілому не містить суттєвих викривлень внаслідок шахрайства або помилки.</p> <p>Знайти змістовне та лаконічне поняття аудиту в МСА не так вже й просто. В першу чергу виникає питання щодо суттєвих ознак такого поняття та ключового терміна за допомогою якого логічно його визначати. В МСА ключовими термінами при розгляді аудиту є „висловлення думки”, „підвищення ступеня довіри”, „надання впевненості” та інші.</p> <p>Само собою зрозуміло, що досить абстрактним та сумнівним буде визначення аудиту за допомогою наведених вище ключових слів. Наприклад, аудит – це висловлення думки, або аудит – це надання впевненості, або аудит – це підвищення ступеня довіри або зменшення ризику.</p> <p>В той же час неможливо залишити поза увагою те, що згідно МСА для проведення аудиту використовуються досить складні аналітичні процедури. Здійснюється збирання, оцінка та використання певних аудиторських доказів. Зокрема, в МСА 200 прямо говориться, що для отримання достатньої впевненості аудитор повинен одержати достатні та прийнятні аудиторські докази з метою зменшення аудиторського ризику до прийнятного рівня. Тобто, ризику того, що аудитор висловить невідповідну думку, якщо фінансова звітність суттєво викривлена внаслідок шахрайства або помилки.</p> <p>В кінцевому рахунку, якщо більш уважно прочитати МСА, то стає зрозумілим, що в них взагалі відсутнє універсальне поняття аудиту. Натомість розглядаються суттєві аспекти складання аудиторського висновку та інших документів за наслідками перевірки фінансової звітності. При цьому використовується термінологія, яку досить складно пристосувати для визначення лаконічного поняття аудиту.</p> <p>Як не крути, навіть в аспекті МСА все таки залишається проблемним обмеження поняття аудиту за допомогою наведених вище термінів. В дійсності існує необхідність пошуку іншого більш змістовного терміна.</p> <p>Сам пошук потрібного терміна для визначення поняття аудиту не є складним завданням. Всього на всього потрібно звернути увагу на поняття аудиту в першій редакції Закону України „Про аудиторську діяльність” (12).</p> <p>В цьому Законі існувало наступне поняття аудиту: „Аудит – це перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам”.</p> <p>В наведеному понятті ключовим терміном є термін «перевірка». При цьому досить стисло зазначено предмет та мету перевірки.</p>

1	2
<p>Використання терміна “перевірка” для визначення поняття аудиту цілком відповідає МСА. В правомірності такого підходу не так уже й складно переконатися при більш ґрунтовному ознайомленні з МСА.</p> <p>Зокрема, в МСА 200 розгляд аудиту стосовно висловлення незалежної думки та отримання достатньої впевненості здійснюється як процес виконання цілого комплексу аналогічних процедур у вигляді перевірки фінансової звітності шляхом збору, оцінки та використання аудиторських доказів.</p> <p>У цьому стандарті прямо зазначено, що для отримання достатньої впевненості аудитор повинен одержати достатні та прийнятні аудиторські докази для зменшення аудиторського ризику до прийнятно низького рівня. Тобто ризику того, що аудитор висловить невідповідну думку, якщо фінансова звітність суттєво викривлена внаслідок шахрайства або помилки.</p> <p>Такий підхід стосовно аудиту містять інші МСА, у першу чергу МСА 500 “Аудиторські докази” та МСА 520 “Аналітичні процедури”. Так, у МСА 500 наголошується, що в процесі розробки і виконання аналітичних процедур аудитор зобов’язаний брати до уваги доречність та достовірність інформації, що використовується як аудиторські докази.</p> <p>У свою чергу, в МСА 520 наведена інформація, що у будь-якому разі прийнятність конкретної аналітичної процедури залежатиме від оцінки аудитором того, наскільки ефективною вона буде для виявлення викривлень, яка окремо або разом із іншими викривленнями може призвести до суттєвого викривлення фінансової звітності.</p> <p>Таким чином, процес виконання аудитором аналітичних процедур стосовно фінансової звітності цілком логічно визначити одним терміном “перевірка”. Саме тому цілком справедливим є поява терміна “перевірка” в поясненнях до МСА 500. В цих поясненнях викладено наступне:</p> <p>“перевірка означає вивчення запитів або документів, внутрішніх чи зовнішніх, у паперовій, електронній або іншій формі або фізичний огляд активу. Перевірка записів або документів надає аудиторські докази різних ступенів достовірності залежно від їхнього характеру або джерело отримання”.</p> <p>Водночас у наведених поясненнях термін “перевірка” пропонується вживати у досить вузькому значенні. Серед аудиторських процедур перевірка ставиться в один ряд із повторним обчисленням, спостереженням, зовнішнім підтвердженням, повторним виконанням, запитом та аналітичними процедурами. Тим самим штучно звужено використання терміна “перевірка”.</p> <p>У широкому розумінні перелічені аудиторські процедури цілком логічно вважати перевіркою. У тих же поясненнях термін “перевірка” доцільно замінити на термін “вивчення”. Саме за допомогою цього терміна у поясненнях і визначається таке поняття, як перевірка.</p> <p>Не тільки визначення поняття аудиту з використанням терміна “перевірка” відповідає вимогам МСА. Сама мета перевірки, яка наведена в першій редакції Закону України “Про аудиторську діяльність”, також відповідає МСА. Зазначене також стосується достовірності, повноти та відповідності чинному законодавству фінансової звітності.</p> <p>Що стосується достовірності та відповідності чинно-му законодавству фінансової звітності, то це питання не є дискусійним.</p> <p>Із приводу цього в МСА говориться досить обширно у різних аспектах, що не потребує додаткових роз’яснень. Навіть у нині чинній редакції Закону України “Про аудиторську діяльність” такий підхід при уточненні поняття аудиту залишено без змін.</p> <p>У той же час у нині чинній редакції Закону України “Про аудиторську діяльність” поняття аудиту штучно доповнено додатковими суттєвими ознаками з деякими уточненнями. На сьогодні, у ст. 3 Закону України “Про аудиторську діяльність” викладено наступне:</p>	<p>Використання терміна “перевірка” для визначення поняття аудиту цілком відповідає МСА. В правомірності такого підходу не так вже й складно переконатися при більш ґрунтовному ознайомленні з МСА.</p> <p>Зокрема, в МСА 200 розгляд аудиту стосовно висловлення незалежної думки та отримання достатньої впевненості здійснюється як процес виконання цілого комплексу аналогічних процедур у вигляді перевірки фінансової звітності шляхом збору, оцінки та використання аудиторських доказів.</p> <p>В цьому стандарті прямо зазначено, що для отримання достатньої впевненості аудитор повинен одержати достатні та прийнятні аудиторські докази для зменшення аудиторського ризику до прийнятно низького рівня. Тобто, ризику того, що аудитор висловить невідповідну думку, якщо фінансова звітність суттєво викривлена внаслідок шахрайства або помилки.</p> <p>Такий підхід стосовно аудиту містять інші МСА, в першу чергу МСА 500 “Аудиторські докази” та МСА 520 “Аналітичні процедури”. Так в МСА 500 наголошується на тому, що у процесі розробки і виконання аналітичних процедур аудитор зобов’язаний брати до уваги доречність та достовірність інформації, що використовується як аудиторські докази. В свою чергу, МСА 520 звертає увагу на те, що в будь-якому разі прийнятність конкретної аналітичної процедури залежатиме від оцінки аудитором того, наскільки ефективною вона буде для виявлення викривлень, яка окремо або разом з іншими викривленнями може призвести до суттєвого викривлення фінансової звітності.</p> <p>Таким чином, процес виконання аудитором аналітичних процедур стосовно фінансової звітності цілком логічно визначити одним терміном – “перевірка”. Саме тому цілком справедливим є поява терміна “перевірка” в поясненнях до МСА 500. В цих поясненнях викладено наступне:</p> <p>“Перевірка означає вивчення запитів або документів, внутрішніх чи зовнішніх, у паперовій, електронній або іншій формі або фізичний огляд активу. Перевірка записів або документів надає аудиторські докази різних ступенів достовірності залежно від їхнього характеру або джерело отримання”.</p> <p>В той же час, в наведених поясненнях термін “перевірка” пропонується вживати у досить вузькому значенні. Серед аудиторських процедур перевірка ставиться в один ряд з повторним обчисленням, спостереженням, зовнішнім підтвердженням, повторним виконанням, запитом та аналітичними процедурами. Тим самим штучно звужено використання терміна “перевірка”.</p> <p>В широкому розумінні, перелічені аудиторські процедури цілком логічно вважати перевіркою. У тих же поясненнях термін “перевірка” доцільно замінити на термін “вивчення”. Саме за допомогою цього терміна у поясненнях і визначається таке поняття, як перевірка.</p> <p>Не тільки визначення поняття аудиту з використанням терміна “перевірка” відповідає вимогам МСА. Сама мета перевірки, яка наведена в першій редакції Закону України “Про аудиторську діяльність” також відповідає МСА. Зазначене також стосується достовірності, повноти та відповідності чинному законодавству фінансової звітності.</p> <p>Що стосується достовірності та відповідності чинно-му законодавству фінансової звітності, то це питання не є дискусійним (13-15). З приводу цього в МСА говориться досить обширно в різних аспектах, що не потребує додаткових роз’яснень. Навіть в нині чинній редакції Закону України “Про аудиторську діяльність” такий підхід при уточненні поняття аудиту залишено без змін.</p> <p>В той же час у нині чинній редакції Закону України “Про аудиторську діяльність” поняття аудиту штучно доповнено додатковими суттєвими ознаками з деякими уточненнями. На сьогодні, в ст. 3 Закону України “Про аудиторську діяльність” викладено наступне:</p>

1	2
<p>„аудит – це перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів” [5].</p> <p>Само собою зрозуміло: будь-яка перевірка оформляється відповідним документом, що містить певну думку перевіряючого стосовно предмета перевірки. Тому подібного роду уточнення при визначенні суті аудиту є зайвими.</p> <p>З позиції МСА висловлення незалежної думки аудитора не є суттєвою ознакою аудиту, а значною мірою характеризує сам процес аудиту та зміст аудиторського висновку, який містить у собі певну думку аудитора. Якщо звернутися до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, то в концептуальній основі складання та подання фінансових звітів однією з основних якісних характеристик фінансових звітів є повнота. Її сутність у тому, що інформація у фінансових звітах має бути повною в межах суттєвості та витрат, пов'язаних із її отриманням. Натомість у МСА більші суттєвою ознакою аудиту визначено отримання достатньої впевненості в тому, що фінансова звітність у цілому не містить суттєвих викривлень внаслідок шахрайства або помилки. Саме таку вимогу стосовно мети аудиту та аудиторської думки містить МСА 200. Серед цілей аудиту цей МСА також називає підвищення ступеня довіри визначених користувачів до фінансової звітності.</p> <p>Якщо бути послідовними, то виникає питання щодо необхідності доповнення поняття аудиту не тільки такою ознакою, як висловлення незалежної думки аудитора, а також ознаками щодо отримання достатньої впевненості та підвищення ступеня довіри до фінансової звітності. Зрозуміло, що за наявності перелічених ознак поняття аудиту просто втрачить свою сутність.</p> <p>Окрім того, в останній редакції Закону України „Про аудиторську діяльність” зник термін „повнота”. Його замінили уточненням того, що фінансова звітність повинна в усіх суттєвих аспектах відповідати вимогам законів України, положенням (стандартам) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно з вимогами користувачів.</p> <p>Наявність у фінансовій звітності всіх суттєвих аспектів і свідчить про її повноту. Пристосовувати зайвий раз поняття аудиту до термінології МСА немає ніякої потреби. Такі уточнення доцільно робити при викладенні порядку проведення аудиторської перевірки та визначенні змісту аудиторського висновку.</p> <p>В останній редакції Закону України „Про аудиторську діяльність” все таки вживається термін „повнота”, але в іншій статті, в якій йде мова стосовно обов'язкового проведення аудиту. Зазначений термін у такому контексті вживається в цілому ряді законів та нормативно-правових актів. Зокрема, у Господарському кодексі України (ст. 90), Законі України „Про господарські товариства” (ст. 18), Законі України „Про акціонерні товариства” (ст. 75) та ін. У Законі України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність” також йде мова стосовно такого принципу бухгалтерського обліку та фінансової звітності, як повне висвітлення. Правда, сам зміст повного висвітлення має модифікований вигляд у порівнянні з концептуальною основою складання та подання фінансових звітів. Хоча значною мірою наведені тлумачення співпадають.</p> <p>Досить показовим є той факт, що у Положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку (далі П(С)БО) водночас вживаються обидва терміни. Коли визначається мета складання фінансової звітності, звертається увага на її повноту. Натомість стосовно принципів підготовки фінансової звітності вживається термін „повнота висвітлення”.</p>	<p>„Аудит – це перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів”.</p> <p>Само собою зрозуміло, що будь-яка перевірка оформляється відповідним документом, який містить певну думку перевіряючого стосовно предмету перевірки. Тому подібного роду уточнення при визначенні суті аудиту є зайвими.</p> <p>З позиції МСА висловлення незалежної думки аудитора не є суттєвою ознакою аудиту, а в значній мірі характеризує сам процес аудиту та зміст аудиторського висновку, який містить в собі певну думку аудитора. Натомість в МСА більші суттєвою ознакою аудиту визначено отримання достатньої впевненості у тому, що фінансова звітність у цілому не містить суттєвих викривлень внаслідок шахрайства або помилки. Саме таку вимогу стосовно мети аудиту та аудиторської думки містить МСА 200. Серед мети аудиту цей МСА також називає підвищення ступеня довіри визначених користувачів до фінансової звітності.</p> <p>Якщо бути послідовним, то виникає питання щодо необхідності доповнення поняття аудиту не тільки такою ознакою, як висловлення незалежної думки аудитора, а також ознаками щодо отримання достатньої впевненості та підвищення ступеня довіри до фінансової звітності. Зрозуміло, що за наявності перелічених ознак поняття аудиту просто втрачить свою сутність.</p> <p>Окрім того, поняття аудиту в останній редакції Закону України „Про аудиторську діяльність” зник термін „повнота”. Його замінили уточненням того, що фінансова звітність повинна в усіх суттєвих аспектах відповідати вимогам законів України, положенням (стандартам) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів.</p> <p>Наявність у фінансової звітності усіх суттєвих аспектів і свідчить про її повноту. Пристосовувати зайвий раз поняття аудиту до термінології МСА не має ніякої потреби. Такі уточнення доцільно робити при викладенні порядку проведення аудиторської перевірки та визначенні змісту аудиторського висновку.</p> <p>Як не дивно, а в останній редакції Закону України „Про аудиторську діяльність” все таки вживається термін „повнота”, але в іншій статті, в якій йде мова стосовно обов'язкового проведення аудиту. Зазначений термін в такому контексті вживається в цілому ряді законів та нормативно-правових актів. Зокрема, в Господарському Кодексі України (ст. 90), Законі України „Про господарські товариства” (ст. 18), Законі України „Про акціонерні товариства” (ст. 75) та інших (16-18).</p> <p>Якщо звернутися до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку то в концептуальній основі складання та подання фінансових звітів однією з основних якісних характеристик фінансових звітів є повнота. Її сутність полягає в тому, що інформація у фінансових звітах має бути повною в межах суттєвості та витрат, пов'язаних з її отриманням (19).</p> <p>В Законі України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність” також йде мова стосовно такого принципу бухгалтерського обліку та фінансової звітності, як повне висвітлення. Правда, сам зміст повного висвітлення має модифікований вигляд у порівнянні з концептуальною основою складання та подання фінансових звітів. Хоча, в значній мірі наведені тлумачення співпадають(20).</p> <p>Досить показовим є той факт, що в П(С)БО 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності” одночасно вживаються обидва терміни. Коли визначається мета складання фінансової звітності звертається увага на її повноту. Натомість, стосовно принципів підготовки фінансової звітності вживається термін „повнота висвітлення” (21).</p>

1	2
<p>З наведеного вище можна зробити висновок, що повнота фінансової звітності становить одну з основних якісних характеристик та принципів підготовки фінансової звітності. Залишити цей принцип поза увагою або оминати його під час визначення поняття аудиту є абсолютно недоречним.</p> <p>Після ознайомлення з наведеними нормативно-правовими документами стає зрозумілим, що в останній редакції Закону України “Про аудиторську діяльність” у понятті аудиту замінили терміном “повнота” на його визначення у Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку та не у повному обсязі. Подібним чином з’явився у Законі України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність” штучно сконструйований термін “повнота висвітлення”. Під час застосування цього терміна залишається незрозумілим, чим відрізняється термін “повнота” від терміна “повнота висвітлення”. Це не що інше, як масло масляне, саме тому в П(С)БО вживають термін “повнота”, а також “повноту висвітлення”. Характерно, що такі якісні характеристики бухгалтерського обліку і фінансової звітності, як достовірність, повнота і відповідність законодавству, застосовуються в багатьох країнах світу протягом тривалого часу. У радянському бухгалтерському обліку та обліку інших соціалістичних країн наведеним поняттям також залишали відповідне місце. В кінцевому рахунку виникає питання, чому за таких обставин окремі фахівці вносять суперечливі та неузгоджені тлумачення у нормативно-правові акти. Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Вся проблема полягає у тому, що спроби винайти якусь новизну і бути оригінальним із наукових праць необґрунтовано переносяться у нормативно-правові акти. В результаті втрачається не тільки узгодженість та стабільність у застосуванні різного роду термінів і понять, а зводиться нанівець ефективність самих нормативно-правових актів. Не став винятком у цьому відношенні і Закон України “Про аудиторську діяльність”. Окрім поняття аудиту, критичної оцінки потребують й інші норми. Будемо плекати надію, що вагоме слово з цієї проблематики скажуть не тільки вчені, а також практикуючі аудитори.</p> <p>В якості підсумку нашої публікації зазначимо, що поняття аудиту, яке міститься в першій редакції Закону України “Про аудиторську діяльність”, повністю відповідає МСА і не потребує зайвих уточнень. Подібні уточнення тільки вносять плутанину в розуміння суті аудиту. Ототожнюють поняття аудиту як перевірки з порядком проведення такої перевірки. Якщо бути більш точним, то з окремими аспектами перевірки фінансової звітності аудитором. У зв’язку з цим приведення Закону України “Про аудиторську діяльність” у належний стан є актуальним завданням сьогодення.</p>	<p>З наведених вище нормативно-правових актів вбачається, що повнота фінансової звітності становить одну із основних якісних характеристик та принципів підготовки фінансової звітності. Залишити цей принцип поза увагою або оминати його при визначення поняття аудиту є абсолютно недоречним.</p> <p>Після ознайомлення з наведеними нормативно-правовими документами стає зрозумілим, що в останній редакції Закону України „Про аудиторську діяльність” в понятті аудиту замінили терміном „повнота” на його визначення в Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку і то не в повному обсязі. Зробили на всяк випадок з метою оригінальності. Подібним чином, з’явився в Законі України „Про бухгалтерський облік і фінансову звітність” штучно сконструйований термін „повнота висвітлення”. При застосуванні цього терміну залишається незрозумілим чим відрізняється термін „повнота” від терміну „повнота висвітлення”. Це не що інше, як масло масляне, саме тому, в П(С)БО 1 в одному місці вживають термін „повнота”, а в іншому йде мова про „повноту висвітлення”.</p> <p>Характерно, що такі якісні характеристики бухгалтерського обліку і фінансової звітності, як достовірність, повнота і відповідність законодавству застосовуються в багатьох країнах світу протягом тривалого часу. В радянському бухгалтерському обліку та обліку інших соціалістичних країн наведені поняття також залишали відповідне місце. В кінцевому рахунку виникає питання чому за таких обставин окремі фахівці вносять суперечливі та неузгоджені тлумачення в нормативно-правові акти.</p> <p>Вся проблема полягає в тому, що спроби винайти якусь новизну і бути оригінальним з наукових праць необґрунтовано переносяться в нормативно-правові акти. В результаті втрачається не тільки узгодженість та стабільність в застосуванні різного роду термінів і понять, а зводиться нанівець ефективність самих нормативно-правових актів.</p> <p>Не став виключенням у цьому відношенні і Закон України „Про аудиторську діяльність”. Окрім поняття аудиту критичної оцінки потребують інші норми. Будемо плекати надію, що вагоме слово з цієї проблематики скажуть не тільки вчені, а також практикуючі аудитори.</p> <p>В якості підсумку нашої публікації зазначимо, що поняття аудиту, яке міститься в першій редакції Закону України «Про аудиторську діяльність» повністю відповідає МСА і не потребує зайвих уточнень. Такі уточнення тільки вносять плутанину в розуміння суті аудиту. Ототожнюють поняття аудиту як перевірки з порядком проведення такої перевірки. Якщо бути більш точним, то з окремими аспектами перевірки фінансової звітності аудитором. У зв’язку з цим приведення Закону України „Про аудиторську діяльність” в належний стан є актуальним завданням сьогодення.</p>

Аудиторська фірма «Аналітик» пропонує аутсорсинг бухгалтерських послуг!

Аутсорсинг бухгалтерського обліку – це передача ведення бухгалтерського обліку сторонній фірмі.

Які ж переваги аутсорсингу бухгалтерських послуг?

1. **Значна (!) економія коштів** на ведення бухобліку:

- економія за бухгалтерські послуги, за які **Ви нам платитимете принаймні на 1000 гривень менше, ніж штатному бухгалтеру;**
- економія на програмне забезпечення (1С, Медок, Ліга Закон тощо);
- економія на утримання офісу, комп'ютерної техніки.

2. Відтепер податкові та інші інспекції – це наші проблеми!

Ми беремо на себе повну матеріальну відповідальність за якість наданих бухгалтерських послуг, включаючи можливі санкції.

3. З нами Ви можете забути про головний біль з постійними пошуками бухгалтера, який у будь-який час може піти від Вас на іншу роботу.

4. Ми не йдемо у відпустку та не беремо лікарняний. Наша фірма справді гарантує безперервне та якісне ведення бухгалтерського обліку.

І нарешті – з нами Ви не тільки отримаєте якісні бухгалтерські послуги. За додатковою домовленістю ми забезпечимо Вас необхідними податковими, юридичними консультаціями, аудиторськими послугами різного характеру.

Все що Вам потрібно – це:

- періодично передавати нам первинну бухгалтерську документацію;
- щомісячно отримувати від нас інформацію про податки та інші обов'язкові платежі;
- укласти із нами договір.

Зробіть вибір, вигідний для Вас!

(044)278-05-88

(097)178-90-89

(066)178-20-42

www.af-analitik.com.ua